

”Jeesushan oli feministi” –

Feminististen evankelis-luterilaisten pappien kokemuksia feministisestä teologiasta ja sen vaikutuksesta työhön

Miska Karhu

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma, uskontotiede

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Lokakuu 2022

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma, uskontotiede

Miska Karhu

”Jeesushan oli feministi” – Feminististen evankelis-luterilaisten pappien kokemuksia feministisestä teologiasta ja sen vaikutuksesta työhön

Sivumäärät: 86s, 2s

Tutkielma käsittelee feminististen Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien kokemuksia ja näkemyksiä feminismistä ja feministisestä teologiasta. Tutkielman tutkimuskysymyksinä ovat, miten papit määrittelevät feminismin ja feministisen teologian sekä millä tavalla he kokevat näiden käsitteiden näkyvän heidän ammatinharjoittamisessaan eli pappeudessa.

Tutkielman aineistona toimivat yhdentoista papin haastattelut, jotka toteutin etäyhteyksin alkuvuodesta 2022. Aineistoa analysoin laadullisen, teoriaohjaavan sisällönanalyysin mukaisesti. Tutkielman keskeisinä käsitteinä toimivat feminismi ja feministinen teologia.

Tutkielmassa tulee esille, että pappien antamat määritelmät feminismille ja feministiselle teologialle mukailevat feminismin kolmatta aaltoa ja sen laajentumista kattamaan muitakin ihmisoikeuksia kuin naisten oikeuksia. Toisin sanoen suurin osa papeista kokee feminismin merkitsevän naisten aseman lisäksi intersektionaalisuutta ja muun muassa vähemmistöjen aseman parantamista.

Suurin osa haastatelluista papeista kokee feminismin esille tuomisen työelämässä helpoksi ja tärkeäksi. Kaikki papit eivät kuitenkaan halua tuoda feminismiään esille työelämässä, tai haluavat tuoda sitä esille kontekstiriippuvaisesti. Osa papeista kokee feminismin ja papin neutraalisuuden vaateen olevan ajoittain ristiriidassa keskenään.

Kaikki haastatellut papit tuovat feminismiä esille työelämässä jollain tasolla. Feminismi näkyy heidän työssään sekä kirkon jäsenille, maallikoille että kirkon työntekijöille. Tavat kattavat useita eri papin työnkuvaa liittyviä osa-alueita kuten kasvatustyötä, viestintää ja johtamista.

Näiden lisäksi tutkielmassa tulee esille, että osa papeista kokee feminismin ja kristillisyyden rinnakkaisiksi tai jopa päällekkäisiksi käsitteiksi. He käyttävät näitä termejä sekaisin ja ajattelevat feminismin ja kristillisyyden yhdistyvän.

Tutkielman lähtökohtana ovat evankelis-luterilaisen kirkon keskustelut muun muassa samaa sukupuolta olevien pariin vihkimisestä ja naisten pappeudesta. Se käsittelee näitä arvokeskusteluja sisältäpäin nähtynä, kirkon työntekijöiden näkökulmasta. Sen tarkoituksena on nostaa esille feminististen pappien näkemyksiä ja kokemuksia uskosta, feminismistä ja pappina toimimisesta, toisin sanoen pappien elettyä uskontoa. Eletyn uskonnon käsitteen kautta tutkielma liittyy uskontotieteeseen, mutta se yhdistelee myös sukupuolentutkimusta ja teologiaa. Näin ollen se on ikkuna pappien ajatuksiin sekä feminismin ja evankelis-luterilaisen kirkon sisäiseen muutokseen.

Avainsanat: feminismi, feministiteologia, evankelis-luterilainen kirkko, pappeus

Sisällysluettelo

Johdanto	5
1.1 Tutkimuksen aihe ja lähtökohdat	5
1.1.1 Tutkielma kuvaa pappien käytännön työtä	5
1.1.2 Kontekstina Suomen evankelis-luterilainen kirkko	7
1.2 Tutkimuskysymykset	9
1.3 Aiempaa tutkimusta papeista ja feministisestä teologiasta	9
1.4 Tutkimuseettiset kysymykset	11
2 Teoreettinen viitekehys	15
2.1 Eletyn uskonnon tutkimus – tutkielman paikka eri tieteenalojen risteyksessä	15
2.2 Taustana kontekstuaalinen teologia	17
2.3 Feminismi ei ole yksittäinen liike	18
2.4 Feministinen teologia pyrkii kirkon sisäiseen muutokseen	19
3 Aineisto ja menetelmät	23
3.1 Haastattelu metodina	23
3.2 Laadullinen sisällönanalyysi	25
3.3 Aineiston esittely	28
3.3.1 Yleiskatsaus aineiston kokoamiseen	28
3.3.2 Keitä haastateltavani ovat?	30
4 Analyysiluvut	34
4.1. Feminismi teoreettisena käsitteenä, rajauksena, työkaluna ja prosessina	34
4.1.1 Feminismi teoreettisina käsitteinä	35
4.1.2 Feminismi rajauksena itsen ja toisten välillä	36
4.1.3 Feminismi työkaluna ja välineenä	39
4.1.4 Feminismi prosessina tai narratiivina	40
4.1.5 Yhteenveto	42
4.2 Feministinen teologia käytänteinä, näkökulmana ja hengellisenä ajatusmaailmana	44
4.2.1 Feministinen teologia käytänteinä	45
4.2.2 Feministinen teologia näkökulmana ja silmälaseina	45

4.2.3	Feministinen teologia/feminismi hengellisen olemisen tapana	49
4.2.4	Yhteenveto	52
4.3	Feminismi ja feministinen teologia pappien työssä	54
4.3.1	Kaikki papit eivät halua tuoda feminismiään esille	55
4.3.2	Usealla papilla on turvallinen työympäristö	59
4.3.3	Ulospäin näkyvät teot	62
4.3.4	Kirkon työntekijöille näkyvät teot	65
4.3.5	Yhteenveto	67
5	Ikkuna pappien elettyyn uskontoon	70
	Lähteet	77
	Liitteet	87
	Liite 1: Haastattelukutsu	87
	Liite 2: Haastattelukysymykset	88

Johdanto

1.1 Tutkimuksen aihe ja lähtökohdat

1.1.1 Tutkielma kuvaa pappien käytännön työtä

Tutkielmani aiheena on, kuinka Suomen evankelis-luterilaisen kirkon feministiksi identifioituvat papit määrittelevät feminismin ja feministisen teologian, ja kuinka, jos mitenkään, he käyttävät näitä käsitteitä työssään pappeina.

Feminismi on laaja, hajanainen joukko erilaisia ihmisoikeusideologioita, joiden alkuperäisenä tavoitteena on ollut naisten aseman parantaminen ja naisten syrjinnän lopettaminen. Se on kuitenkin kasvanut viime vuosikymmeninä kattamaan myös muita ihmisoikeusteemoja, kuten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä sekä ei-valkoisten asemaa. Feministinen teologia pohjautuu feminismiin ja lainaa sen käsitteitä ja päämääriä mutta asettaa ne teologian kontekstiin. Feministisen teologian ajatuksena on parantaa kristinuskon parissa olevien naisten ja vähemmistöjen asemaa ja tuoda esiin teologian sisäisiä ongelmakohtia.¹

Vaikka Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla ei ole virallista kantaa feminismiin, on se viime vuosina käsitelty paljon feministisiä teemoja. Yksittäisistä keskusteluista ehkä eniten mediahuomiota kerännyt tapahtuma on ollut Päivi Räsänen oikeudenkäyntiprosessi. Kristillisdemokraattien kansanedustaja Päivi Räsänen joutui alkuvuodesta 2022 oikeuden eteen syytettynä kiihottamisesta kansanryhmää vastaan, erityisesti hänen homoseksuaalisuutta koskevien lausuntojensa takia. Asia huomioitiin jopa ulkomailla. Esimerkiksi Yhdysvaltojen evankelikaalien evankelista Franklin Graham antoi tukensa Räsäselle.²

Räsänen tapaus ei saanut vain median huomion, vaan sitä seurasivat myös evankelis-luterilaisen kirkon jäsenet ja kirkon työntekijät, mukaan luettuna papit. Sosiaalisessa mediassa, kuten Instagramissa ja Twitterissä, levisi pappien ja muiden kirkon aktiivien aihetunniste eli hashtag #minunraamattuni. Esimerkiksi Haagan seurakunnan johtaja Mari Mattson ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen pappina tunnettu Late Mäntylä asettuivat

¹ Kts. Tutkielman luvut 2.3. ja 2.4.

² Juusela 2021a; Juusela 2021b.

Räsästä vastaan ja ottivat kantaa siihen, ettei Raamattua saisi käyttää hengellisen väkivallan välineenä, mitä Räsänen heidän mielestään teki³.

Tutkielmani feminismin ja kristinuskon yhdistämisestä sijoittuu keskelle tätä ja muita evankelis-luterilaisen kirkon arvokeskusteluja. Vaikka kirkko käsittelee kirkolliskokouksissaan ja erilaisissa medioissa feministisiä teemoja, ei ole juurikaan tutkimustietoa siitä, kuinka feminismi ja feministinen teologia näkyvät kirkon toiminnassa. Feministisestä teologiasta on jonkin verran yleistietoa, mutta ei ole tietoa siitä, miten feministisen teologian teoriat näkyvät käytännössä. Näihin käytännön toimiin oman tutkielmani on tarkoitus paneutua.

Aineistonani käytän yhdentoista papin haastatteluja, jotka toteutin etäyhteyksien avulla tammi-helmikuussa 2022. Papit jakavat yhteisen kirkkokunnan ja yhteisen identiteetin feministeinä. Silti jokaisen kristillisyyden ja käsitykset feminismistä ovat erilaisia, ja tämä ristiriita samuuden ja erilaisuuden välillä tekee haastatteluista mielenkiintoisia. Se, kuinka haastateltavat toteuttavat kristillistä identiteettiään ja feminismiä työssään, on mielenkiintoinen sekoitus käytäntöä ja teoriaa, muualta opittua ja "äidinmaidossa saatua".

Erilaisista näkemyksistä huolimatta jokainen haastattelemani pappi kokee tasa-arvon tärkeäksi. Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa on ihmisiä, joille tasa-arvo on yksi tärkeimmistä tai jopa tärkein työkalu ja identiteetin osa oman uskon toteuttamisessa. Feminismi ei ole heille vain teoreettinen käsite, vaan feminismi ja feministinen teologia ovat tärkeä osa heidän identiteettiään ja maailmankatsomustaan.

Laajasti ajateltuna pro gradu -tutkielmani kuvaa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arvokeskusteluja sisältäpäin nähtynä, kirkon työntekijöiden näkökulmasta. Se antaa ikkunan siihen, millaisia epäkohtia työntekijät kirkossa näkevät ja millainen heidän mielestään olisi kaikkia yhdenvertaisesti kohteleva kirkko.

³ Mari Mattsonin ja Late Mäntylän Instagram-tilit.

1.1.2 Kontekstina Suomen evankelis-luterilainen kirkko

Tutkielman laajempina kontekstina toimii Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Koska tutkielman aiheena ja tutkimuksen kohteena on kirkon papisto, on hyvä kertoa, keitä papit ylipäätään ovat, millainen koulutustausta heillä on ja mitä pappuus ammattina tarkoittaa. Toisaalta on tärkeää tietää, kuinka evankelis-luterilainen kirkko suhtautuu feministisiin teemoihin, esimerkiksi naispappeuteen ja samaa sukupuolta olevien pariin vihkimiseen.

Kelpoisuusehtona Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papin virkaan on teologian maisterin opinnot. Suomessa teologian maisteriksi voi valmistua kolmesta eri korkeakoulusta: Helsingin yliopistosta, Itä-Suomen yliopistosta ja Turussa sijaitsevasta Åbo Akademiasta. Teologian maisterin opinnot eivät kuitenkaan suoraan tarkoita pappetta. Teologian maistereista noin 40 prosenttia toimii pappena, loput toimivat joko muissa omaa koulutusta vastaavissa toimissa, esimerkiksi opetustehtävissä, tai kokonaan muilla aloilla.⁴ Vuonna 2021 evankelis-luterilaisen kirkon palveluksessa toimi 2020 seurakuntapappia. Papeista noin puolet oli naisia ja puolet miehiä. Seurakunnan johtajista noin 25 prosenttia oli naisia.⁵

Evankelis-luterilaisen kirkon opetuksen mukaan pappisvirka on Jumalan asettama ja säätämä asema. Se ajatellaan koko elämän kestäväksi tehtäväksi, josta voi kuitenkin tulla erotetuksi tai erota itse. Kun teologian maisteri on vihitty papiksi, antaa vihkimys oikeuden hoitaa papin tehtäviä. Papin työhön kuuluu monia eri osa-alueita niin työyhteisön kuin jäsenten ja muiden maallikkojen keskuudessa. Papit itse kokevat tärkeimmiksi työalueikseen muun muassa kirkolliset toimitukset (esimerkiksi avioliittoon vihkimisen ja hautaan siunaamisen), ihmisten kohtaamisen, rippikoulun, sielunhoidon, jumalanpalveluksen ja heikoimmassa asemassa olevien auttamisen. Osa papeista kokee tärkeiksi työn teemoiksi myös tasa-arvosta ja vähemmistöjen oikeuksista puhumisen. Muita pappien työtehtäviä ovat esimerkiksi kasvatustyö, viestintä ja johtaminen.⁶

Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla ei ole virallista kantaa feminismistä aatteena, mutta se on käsitellyt feminismiin liittyviä teemoja, kuten naisten asemaa sekä seksuaali- ja

⁴ Tervo-Niemelä 2018, 8–11.

⁵ Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nettisivut.

⁶ Tervo-Niemelä 2018, 11–12, 45.

sukupuolivähemmistöjä⁷. Erityisen tärkeinä teemoina omalle tutkielmalleni koen samaa sukupuolta olevien parien vihkimisen sekä naisten pappeuden, koska sekä media että haastattelemi papit puhuvat näistä kahdesta erityisen paljon.

Naisten asemasta ja erityisesti virka-asemasta evankelis-luterilaisessa kirkossa on keskusteltu pitkään. Vuonna 1867 Helsinkiin perustettiin Suomen ensimmäinen diakonissalaitos, ja diakonissan työ oli ensimmäinen naisille mahdollinen kirkon virka. 1900-luvun ensimmäisinä vuosina naiset pääsivät opiskelemaan yliopistoon ja sitä myöten teologian opintoihin. Jo tuolloin naisteologien työllistymismahdollisuuksista oli useita erilaisia mielipiteitä. Tästä alkoi pitkä keskustelu naisten pappeudesta, joka päättyi pappisviran avaamiseen naisille vuonna 1986.⁸ Suomen ensimmäinen naispiispa valittiin vuonna 2010, kun Irja Askolasta tuli Helsingin hiippakunnan piispa⁹. Yhä edelleen naisten pappeus herättää keskustelua erityisesti evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvien herätysliikkeiden sisällä, eivätkä kaikki kirkon työntekijät ja jäsenet hyväksy sitä¹⁰.

Myös samaa sukupuolta olevien parien tilanteesta on keskusteltu pitkään evankelis-luterilaisen kirkon sisällä. Suomessa samaa sukupuolta oleville pareille annettiin mahdollisuus rekisteröidä parisuhteensa vuonna 2002. Jo tuolloin keskusteltiin parien mahdollisesta kirkollisesta siunaamisesta, vihkimisestä ja ylipäätään siitä, miten kirkon tulisi suhtautua avioliiton muutokseen¹¹.

Kun tasa-arvoinen avioliittolaki astui voimaan vuonna 2017, oli kirkolliskokous keskustellut jo useamman vuoden avioliittoteologian muuttumisesta ja sen vaikutuksista evankelis-luterilaisen kirkon käytänteisiin. Kokouksissa on erityisesti pohdittu kirkon vihkimisoikeuden laajentamisesta kattamaan samaa sukupuolta olevia pareja.¹² Useat kirkolliskokoukset ovat käsitelleet asiaa ilman lopullisen kannan syntymistä. Osa seurakunnista on kuitenkin tehnyt

⁷ Monista feministisistä kysymyksistä, esimerkiksi abortista, Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla ei ole selvää kantaa. Kirkon virallisena eettisenä kantana pidetään silloisten piispojen yhteistä sosiaalieettistä dokumenttia *Rakkauten lahja – Piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta* (Paarma, Jukka et al. 2008). Se on melkein viisitoista vuotta vanha, eikä se puhu esimerkiksi tasa-arvoisesta avioliittolaista, koska sellaista ei ollut olemassa. Sitä ei ole kuitenkaan päivitetty tai kumottu. Dokumentissa käsitellään esimerkiksi abortin ja avioeron etiikkaa.

⁸ Lehtiö 2002, 197–204.

⁹ Yle 2010.

¹⁰ Yle 2021.

¹¹ Esim. Raunio 2007, 93.

¹² Korolainen 2022, 67.

omat päätöksensä ja esimerkiksi kieltänyt tai sallinut samaa sukupuolta olevien parien vihkimisen ja/tai siunaamisen.¹³

1.2 Tutkimuskysymykset

Tutkielman päätutkimuskysymyksiä on kaksi. Ensimmäinen kysymys pyrkii vastaamaan siihen, mitä ajatuksia ja asenteita papeilla on tutkielman kahdesta tärkeimmästä käsitteestä, feminismistä ja feministisestä teologiasta. Se pohtii sitä, miten papit määrittelevät feminismin ja millaisia osa-alueita he ajattelevat feminismissä olevan.

Toinen kysymys pyrkii vastaamaan siihen, miten pappien ajatukset ja asenteet feminismistä ja feministisestä teologiasta näkyvät käytännön työelämässä. Se on jaettu kahdeksi alakysymykseksi. Ne selvittävät sitä, minkälaisissa työelämän tilanteissa papit tuovat esille feminismiään, jos missään, ja miten helpoksi tai vaikeaksi he sen kokevat.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Miten Suomen evankelis-luterilaisen kirkon feministiksi identifioituvat papit määrittelevät feminismin ja feministisen teologian?
2. Millä tavalla he kokevat feminismin ja feministisen teologian näkyvän heidän ammatinharjoittamisessaan?
 - a. Haluavatko he tuoda sitä esille työssään ja jos, niin miten?
 - b. Millaiseksi he näkevät mahdollisuutensa toteuttaa feminismiä työssään?

1.3 Aiempaa tutkimusta papeista ja feministisestä teologiasta

En ole löytänyt suoraan tutkielmani aiheeseen liittyvää tutkimusta, eli tutkimusta koskien pappien feminismiä, suomeksi enkä englanniksi. Sen sijaan papeista ja feministisistä teemoista löytyy jonkin verran tutkimusta. Otan esille kaksi eri näkökulmaa, joiden tutkimuskeskusteluihin paikannan oman tutkielmani: tutkimuksiin pappien mielipiteistä, asenteista ja arvoista sekä tutkimuksiin feministisestä teologiasta.

¹³ Antila 2022; Rosvall 2022; Lammin seurakunnan nettisivut.

Suomessa on tehty tutkielmia pappien arvoista (Korpelainen 2020, Niemelä 2014), heidän mielipiteistään samaa sukupuolta olevien pariin vihkimistä kohtaan (Kallatsa & Kiiski 2019) sekä heidän syistään vihkiä samaa sukupuolta olevia pareja (Toijala 2020). Sen lisäksi on tutkittu pappien käsityksiä ja asenteita enkeleistä (Talvisto 2020), pappien näkemystä ympäristöstä (Inkilä 2019) sekä pappien suhdetta Raamattuun (Leppänen 2010). Näiden lisäksi Satu Saarinen on kuvannut väitöskirjassaan Oulun hiippakunnan naispastoreiden kokemuksia naispappeudesta (2005).

Myös kansainvälisessä tutkimuksessa papiston ja feministisen teologian/feminismin suhdetta on tutkittu hyvin vähän, jos ei oteta huomioon naisten pappeuteen liittyvää keskustelua. Tutkimuksissa on kysytty muun muassa sitä, millä tavalla miespappeja opetetaan (katolisessa teologiassa), ja kuinka feminististä teologiaa voi käyttää opettamisen apuna seksismin ehkäisemisessä (Burke 2020). Samoin on tutkittu sitä, millaiset ovat evankelisten miespappien asenteet naisten pappeutta kohtaan (Fry 2021) sekä sitä, kuinka feministisen teologian käsitteet valta, sukupuoli ja seksuaalisuus liittyvät katolisen kirkon pappien harjoittamaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön (Ross 2019). Naispappeutta on tutkittu monesta eri näkökulmasta. Erityisesti on tutkittu sitä, miten eri kirkkokunnat tai yksittäiset paikalliset kirkot suhtautuvat naisten pappeuteen (esim. Anderson 2010, Percy 2017).

Jos katse siirretään pois papistosta, on feminististä teologiaa tutkittu paljon kansainvälisessä tutkimuksessa. On muun muassa tutkittu sitä, kuinka feministinen teologia on vaikuttanut eri uskontojen käsitykseen sukupuolesta, kielestä ja uskosta (Hunt 2021). Paljon on pohdittu sitä, millainen on feministisen teologian tulevaisuus ja mitä siihen tulisi kuulua (esim. Muers 2007, Clay 2012). Erilaisia teologian teemoja, kuten jumalakuvaa ja kristologiaa, on tutkittu feministisen teologian näkökulmasta (esim. Bonikowsky 2021, Cowan 2022).

Myös suomalaisissa opinnäytteissä on käsitelty muutamia kertoja feminististä teologiaa. Hanna Ylikangas on tutkinut pro gradussaan Mercy Oduyoyen postkoloniaalista feminististä teologiaa (2020) ja Anna Hiekkataipale kenialaista feministiteologiaa (2014). Näissä tutkimuksissa ei kuitenkaan tutkittu feminististä teologiaa suomalaisesta kontekstista, mikä on minun tarkoitukseni.

Myös feministisen teologian eri teemoja tai siihen liittyviä teologian osa-alueita on tutkittu. Nykyinen Turun hiippakunnan piispa Mari Leppänen tutki pro gradussaan

vanhoillislestadiolaisen liikkeen sisäisiä keskusteluita naispappeudesta (2011). Nina Järviö on sen sijaan tullut tunnetuksi queer-teologiaa koskevista tutkimuksistaan (2012 ja 2013).¹⁴

Edellä mainituista tutkimuksista lähimpänä omaa tutkielmaani on pappien arvojen tutkimus¹⁵. Vuonna 2014 kyselytutkimukseen osallistuneista 844 papista 25 prosenttia katsoi olevansa jollain tavalla konservatiivi ja 56 prosenttia jollain tavalla liberaali teologialtaan. Sekä konservatiivien että liberaalien ajatukset naispappeudesta ja samaa sukupuolta olevien parien vihkimisestä erosivat sekä toisistaan että ryhmien sisällä varsin paljon.¹⁶

Kolme vuotta myöhemmin kysyttiin 534 papin mielipiteitä samaa sukupuolta olevien parien vihkimisestä ja homoseksuaalisuudesta. Yli puolet papeista piti homoseksuaalisuutta luonnollisena, ja noin puolet kannatti samaa sukupuolta olevien parien kirkollista vihkimistä.¹⁷

Näiden esimerkkien kautta piirtyy kuva omasta tutkielmastani aiempien tutkimusten rakentamalla polulla. Aiemmat tutkimukset ovat olleet kiinnostuneita pappien arvoista ja asenteista, joita myös minä tutkin. Sen lisäksi aiemmat tutkimukset ovat rakentaneet feministisen teologian teoriaa, mikä on olennainen osa omaa tutkielmaani. Kuitenkin oma tutkielmani katsoo sekä pappetta että feminististä teologiaa eri näkökulmasta kuin aiemmat tutkimukset, sillä se lisää mukaan käytännön työn elementin. Tutkielmani ei pelkästään kysy, mitä mieltä papit ovat vaan pyrkii katsomaan sitä, millä tavalla papit toteuttavat feminismiä työssään ja millaisia määritelmiä he feminismille ja feministiselle teologialle antavat.

1.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkielman eettiset kysymykset liittyvät kolmeen asiaan: käyttämäni analyysitavan eli sisällönanalyysin rajoitteisiin, omien ennakkokäsitysteni purkamiseen sekä haastateltavien oikeuksiin ja tietosuojaan.

¹⁴ Näiden lisäksi opinnäytteissä on tutkittu muita teologioita kuin kristillistä teologiaa. Sekä Aulikki Lehtinen että Niina Laulumaa-Leino ovat tutkineet pro graduissaan islamilaista feminismiä (2014 ja 2019).

¹⁵ Siitä, kuinka moni Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papeista on feministi, ei ole olemassa tutkimusta. Siihen myöskään minun tutkielmani ei vastaa, joten se saattaisi olla tulevaisuuden tutkimuksen aihe. Ajattelen, että pappien arvojen tutkimus ja heidän mielipiteensä samaa sukupuolta olevien parien vihkimisestä ovat lähimpänä tätä näkökulmaa.

¹⁶ Niemelä 2014, 200–203.

¹⁷ Kallatsa & Kiiski 2019, 65–66.

Vaikka laadullinen tutkimus pyrkii siihen, että tutkimustuloksia voisi yleistää ainakin jollain tasolla, on se aina silti subjektiivista. Tämä pätee myös sisällönanalyysiin. Se ei anna objektiivisia tuloksia, vaan omat ajatukseni feminismistä voivat vaikuttaa siihen, millä tavalla jaottelen pappien ajatuksia.¹⁸ Löytämilleni yläkategorioille on varmasti mahdollista keksiä useampia erilaisia nimityksiä, enkä väitä, että aineistoa voisi jaotella vain tällä yhdellä tavalla. Tarkoituksena ei laadullisessa tutkimuksessa ole, että tutkimustulokset olisivat yleistettävissä kaikkiin ihmisiin. Pikemminkin niin, että analyysin tulokset ovat jossain määrin löydettävissä siitä kontekstista (esimerkiksi kulttuurisesta), jossa tutkimus tehdään¹⁹. Oman tutkielmani tapauksessa tämä voisi tarkoittaa sitä, että tutkimustulokset ovat yleistettävissä saman ikäpolven feministipappeihin.

Laadullisen tutkimuksen haaste ja mahdollisuus on siis monitulkintaisen maailman yksinkertaistaminen. Tutkijana minun on tärkeää muistaa ilmaista avoimesti, millä tavalla koodaus ja jaottelu on tehty ja mistä lähtökohdista käsin. Olen pyrkinyt loogiseen jaotteluun, jonka juuret ovat sekä aineistossa että teoriassa, teoriaohjaavan sisällönanalyysin mallin mukaisesti. Koodaukseni ei siis ole täysin sattumanvarainen, mutta on hyvä pitää mielessä, että aineistoa voi katsoa monesta eri näkökulmasta ja näin tuloksetkin voivat olla erilaisia.

Jo toisessa haastattelussa tuli ilmi omien käsitysteni rajallisuus. Minulle feminismi on teoreettinen käsite, mutta nopeasti tuli esille, ettei se kaikille ole sitä. Toinen haastateltava Hanna toi esille, kuinka hän oli odottanut, että haastattelussa puhutaan enemmän käytännöstä ja arkielämän feminismistä. Hän myös koki, ettei osaa tiivistää tai sanoittaa feministisen teologian teoriaa tarkasti. Tässä kohtaa jouduin muuttamaan alkuperäisiä kysymyksiäni ja antamaan enemmän tilaa haastateltavan omalle ajattelulle.

Myöhemmin haastatteluissa tuli esille myös muita rajauksia, joita en ollut ajatellut haastattelukysymyksiä luodessani. Esimerkiksi Deboran haastattelu toi esiin sen ennakkoletuksen, että kaikki feministit ja teologit ovat ja haluavat olla feministiteologeja. Haastattelukysymyksissä oli oletuksena, että haastateltavat haluavat identifioitua kaikkiin näihin kolmeen kategoriaan, mutta Debora ei kokenut näin.

¹⁸ Nelson & Woods Jr. 2011, 112–117.

¹⁹ Vrt. Hyvärinen, Nikander & Ruusuvaori 2010, 27–29.

Kaiken kaikkiaan tällaiset ennakko-oletusten rikkomiset nostavat esille kysymyksen: Miten pystyn olemaan tasavertainen niille käsityksille feminismistä, jotka ovat ristiriidassa omien näkemysteni kanssa? Miten edes löydän ristiriitaisuudet, vai olenko niille täysin sokea?

Haastattelukysymyksiä luodessani olen pyrkinyt siihen, etteivät kysymykset olisi johdattelevia tai antaisi vastauksia tietynlaiseen näkemykseen. Sen lisäksi muokkasini kysymyksiä haastattelun aikana sen mukaan, mitä haastateltava sanoi. Olen pyrkinyt siihen, että haastateltava tuntisi olonsa turvallisiksi. On kuitenkin hyvä huomata, että haastattelukysymykset (Liite 2) ovat parhaimmillaankin rajaavia. Ne sulkevat jo käsitteidensä tasolla joitain ajatusmalleja ulos. Omien kysymysteni kohdalla yhdeksi suureksi haasteeksi muodostui feministisen teologian ja feminismin käsitteiden eriyttäminen. Loin haastattelukysymykset näiden kahden teoriakäsitteen pohjalle. Nämä käsitteet eivät monelle papille olleet niin itsestäänselvästi erillisiä kuin olin kuvitellut, mutta he kuitenkin käyttivät niitä myös itse. Vaikka teoriatasolla, tutkijan käytössä, käsitteissä on selviä eroja, käytännössä ne sekoittuivat keskenään.

Toisaalta tutkimuksen teossa on otettava huomioon se, mistä paikasta käsin tarkastelen pappien kokemuksia. Olen tutustunut feminismiin monen vuoden aikana, ja minulla on, kuten äsken mainitsin, varmasti ennakkokäsityksiä siitä, mitä feminismin tulisi olla. Toisaalta olen sillä tavalla ulkopuolinen, etten ole pappi enkä edes teologi, vaan minulla on uskontotieteen oppiaineen tuoma tietynlainen etäisyys teologiaan. Välillä ulkopuolisuus tuntui hyvältä asialta, esimerkiksi silloin, kun haastateltavat viittasivat kollegoihinsa ja kollegoiden parissa käytyyn, joskus varsin kiivaaseenkin keskusteluun. En tiedä näistä keskusteluista mitään, eikä minulla ole pappien piirissä ja näissä keskusteluissa mitään asemaa tai positiota. Koen, että ulkopuolisuuteni takia haastateltavat uskalsivat kertoa rehellisen mielipiteensä.

Välillä ulkopuolisuudesta oli kuitenkin haittaa. Koen, että analyysin kannalta joskus olisi ollut hyvä tietää jonkinlaista kontekstia pappien keskusteluille, esimerkiksi sisäpiiritietoa siitä, millainen työympäristö kirkko on. Välillä papit joutuivat selittämään minulle näitä asioita, ja tämä vei huomiota itse keskustelulta.

Yritän tutkielmassa parhaani mukaan selittää omaa kontekstiani ja rajoitteitani ja vähentää niiden vaikutusta, mutta aina on olemassa jotain, mitä en ole huomannut. Katson kuitenkin maailmaa aina omasta paikastani käsin.

Kolmas tärkeä teema tutkimusetiikassa on tutkimuksen kohteiden eli pappien tietosuoja ja heidän oikeutensa. Olen informoinut tutkimukseen osallistuvia tutkimuksen keskeisimmistä seikoista kuten tutkimuksen tavoitteesta, siitä mihin ja miksi tutkittavien henkilötietoja käytetään, mitä tiedoille tapahtuu tutkielman tekemisen jälkeen sekä siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Haastateltavat saivat keskeyttää tai peruuttaa osallistumisensa milloin tahansa.²⁰

Tutkijana olen pyrkinyt käsittelemään osallistujien henkilötietoja huolellisesti, suunnitellusti ja tarkoituksenmukaisesti.²¹ Tutkittavien tiedot pseudonymisoidaan, mikä tarkoittaa sitä, ettei heitä voi tunnistaa *ilman lisätietoja*²². Olen pyrkinyt poistamaan tai muuttamaan valmiista tutkielmasta henkilötiedot (nimet, tarkat työ- ja asuinpaikat) sekä muut tiedot, joilla tutkittava olisi tunnistettavissa vaivatta²³.

Haastattelut on arkistoitu *henkilötietoineen* Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon, ja niitä voi sieltä käyttää tutkimus-, opetus- ja muussa käytössä arkiston käytösääntöjen mukaisesti. Osa haastateltavista ei halunnut henkilötietojaan ilmi haastattelujen mahdollisessa jatkokäytössä, esimerkiksi jossain toisessa tutkimuksessa. Haastateltavat saivat myös halutessaan kieltäytyä haastattelun arkistoinnista, ja tätä oikeutta käytti yksi haastateltava. Olen tuhonnut haastattelut ja niistä tehdyt muistiinpanot ja litteraatiot omista tietokannoistani.

²⁰ Kuula 2011, 84, 121.

²¹ Kuula 2011, 87.

²² Pseudonymisoinnin ja anonymisoinnin eroista kts. Tietosuoja.fi -nettisivut.

²³ Kuula 2011, 214.

2 Teorettinen viitekehys

2.1 Eletyn uskonnon tutkimus – tutkielman paikka eri tieteenalojen risteyksessä

Seuraavaksi käsittelen sitä, minkälaisien tukipilarien päälle tutkielmani rakentuu ja mitkä ovat tutkielman keskeisimmät käsitteet. Ensimmäisenä otan esille eletyn uskonnon tutkimuksen tradition. Samalla käsittelen sitä, kuinka monitieteinen tutkielmani aihe on, ja miten tutkielmani aihe liittyy uskontotieteelliseen tutkimukseen. Sen jälkeen syvennyn tutkielmani taustaan eli kontekstuaalisen teologian käsitteeseen. Se nähdään usein kattokäsitteenä useille erilaisille teologioille, ml. feministinen teologia. Kontekstuaalinen teologia ei toimi tutkielmassani analyttisena työkaluna vaan taustateorianana. Se ikään kuin kertoo siitä, missä kohtaa feministinen teologia on muiden teologioiden joukossa.

Sen sijaan feminismin ja feministisen teologian käsitteet toimivat tutkielmassani keskeisimpinä teoreettisina käsitteinä, väljänä kehyksenä, johon aineistoani peilaan. Tarkoitukseni ei ole varsinaisesti verrata haastatteluaineistoa ja feministisen teologian teoriaa toisiinsa, mutta otan tarpeen tullen esimerkkejä teoriasta kehystääkseni haastatteluissa esille nousseita seikkoja. Sen lisäksi olen analysointivaiheessa, kun olen käyttänyt sisällönanalyysia, koodannut aineistoa näiden kahden käsitteen teorian mukaisesti, teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla.

Tutkielmani sijoittuu teologian, sukupuolentutkimuksen ja uskontotieteen risteykseen²⁴. Aiheeni ja teoreettiset käsitteeni viittaavat toisaalta teologiaan (mm. raamatuntulkinta, jumalakuva) ja toisaalta sukupuolentutkimukseen (feminismi). Uskontotieteen näkökulmasta Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa ja feminismiä, tai edes kirkkoa ja feministisiä teemoja, ei ole tutkittu, pois lukien Nina Järviön queer-teologiaa koskeva tutkimustyö. Oma tutkielmani liittyy uskontotieteen tutkimuskenttään eletyn uskonnon tutkimuksen käsitteen kautta.

Eletyn uskonnon (engl. *lived religion*) tutkimuksessa katse käännetään ”virallisen” uskonnon, esimerkiksi auktoriteetin tai pyhän tekstin, sijaan jokapäiväiseen uskonnonharjoittamiseen ja

²⁴ Oikeastaan jo pelkkä käsite ”feministinen teologia” yhdistää sukupuolentutkimusta ja teologiaa, vrt. Vuola 2006, 25.

ihmisiin, jotka uskontoaan harjoittavat. Siinä voidaan tutkia esimerkiksi ihmisten ruokailua, seksuaalisuutta, pukeutumista ja rituaaleja suhteessa uskontoon.²⁵ Siinä voidaan myös kysyä, mitä uskonto tai uskonnollinen piirre (omassa tutkielmassani esimerkiksi feministinen teologia) merkitsee tai tarkoittaa ihmiselle²⁶. Yksi tärkeä teema eletyn uskonnon tutkimuksessa on ollut sukupuoli. Helena Kupari ja Elina Vuola ottavat feministisen teologian esimerkkinä siitä, kuinka elettyä uskontoa on tutkittu teologiassa. Tämä on tapahtunut nostamalla esimerkiksi naisten kokemuksia esille.²⁷

Elettyä uskontoa voi ajatella tutkimussuuntauksena, tutkimusotteena tai käsitteenä. Tutkimussuuntauksena se tarkoittaa niitä tutkijoita tai tutkimuksia, jotka sanoittavat jatkavansa eletyn uskonnon tutkimusta. Tähän minäkin liityn omalla tutkielmallani. Toisaalta omassa tutkielmassani eletty uskonto ajatellaan myös käsitteenä. Tällöin huomio kiinnitetään siihen, miten eletty uskonto näkyy käytännössä, eli ihmisten käytänteissä, tavoissa ja uskomuksissa.²⁸

Usein ajatellaan, että eletyn uskonnon tutkimus tarkoittaa ns. ”epävirallisen” uskonnon tai maallikkojen uskonnon tutkimista. Tämä kahtiajako viralliseen ja epäviralliseen on kuitenkin viime aikoina kyseenalaistettu. Esimerkiksi Helena Kupari ja Elina Vuola muistuttavat, että virallisen, institutionaalisen uskonnon ja ”epävirallisen”, jokapäiväisen uskonnon jaotteluminen toisistaan ei tulisi olla niin jyrkkä kuin se on ollut eletyn uskonnon tutkimuksessa²⁹. Samoin Terhi Utriainen on todennut, että virallinen ja epävirallinen uskonto eivät poissulje toisiaan, vaan kategoriat elävät rinnakkain ja limittäin. Utriainen sanoo, että ”jaottelut kuvaavat enemmän jatkumoa kuin kahta selkeästi toisistaan eroavaa uskontotyyppiä”. Ne eivät ole siis näkyvillä tällaisenaan todellisuudessa vaan ovat tutkijoiden apuvälineitä.³⁰

Omassa tutkielmassani tätä epävirallinen-virallinen-jaottelua rikkoo se, että olen haastatellut pappeja eli kristinuskon auktoriteetteja. Voi sanoa, että papit ovat uskontonsa opin ja teorian tiedon asiantuntijoita, mutta samalla heillä on oma yksilöllinen maailmankatsomuksensa

²⁵ Ammerman 2014a, 190.

²⁶ Ammerman 2014b, 2.

²⁷ Kupari & Vuola 2020, 25.

²⁸ Kupari & Vuola 2020, 10–11.

²⁹ Kupari & Vuola 2020, 13.

³⁰ Utriainen 2018, 114–115.

ja näkemyksensä uskosta. Kuten myöhemmin haastattelun metodologia kuvatessani kerron, en käsittele pappeja asiantuntijoina vaan kristittyinä yksilöinä.

Tavoitteenani on jatkaa eletyn uskonnon tutkimuksen traditiota. Pysin tutkielmallani luomaan, kuten Kupari ja Vuola toivovat, teologian, uskontotieteen ja sukupuolentutkimuksen välille enemmän keskustelua.³¹

2.2 Taustana kontekstuaalinen teologia

Feministisen teologian voi ajatella kuuluvan sekä kontekstuaalisiin että vapautuksen teologioihin, hieman riippuen siitä, kuka määrittelee ja milloin³². Näiden kahden käsitteen väliset rajat ja riippuvuussuhteet ovat jopa tutkijoiden mielestä häilyviä ja epämääräisiä, koska käytännössä eri käsitteet toimivat limittäin ja osin synonyymeinä toisilleen³³. Esimerkiksi Tiina Ahonen esittää vapautuksen teologian kuuluvan kontekstuaaliseen teologiaan³⁴.

Kontekstuaalisen teologian kehitys lähti lähetystyön kritisoinnista. Kun ei-länsimaalaiset teologit ryhtyivät haastamaan länsimaalaista teologiaa, nousi esille kontekstin ja historiallisuuden vaikutus teologian kehitykseen³⁵. Elina Vuola määrittelee kontekstuaalisen teologian kahdella eri tavalla: Yksikkömuodossa se viittaa teologian tekemisen metodiin, joka pyrkii ottamaan huomioon jonkin maantieteellisen tai kulttuurisen kontekstin. Puhuttaessa kontekstuaalisista teologioista monikossa puhutaan sen eri paikallisista ilmentymistä.³⁶

Erilaisia kontekstuaalisia teologioita yhdistää ajatus teologian ajattelemisesta muuttuvana, kontekstiriippuvaisena ja historiallisena ilmiönä. Se siis suhtautuu kriittisesti perinteisenä nähtyyn teologiaan ja traditioihin.³⁷

Vapautuksen teologian käsite sen sijaan on tullut tutuksi erityisesti Latinalaisessa-Amerikassa, jossa se Vuolan mukaan on hallitseva teologian tekemisen tapa. Siinä

³¹ Kupari & Vuola 2020, 8, 23.

³² Vuola 2021, 55; Haverinen 2014, 213.

³³ Vuola 2021, 54–55.

³⁴ Ahonen 2004, 14.

³⁵ Ahonen 2004, 11.

³⁶ Vuola 2021, 52.

³⁷ Ahonen 2004, 12; Vuola 2021, 52–53.

korostetaan erityisesti sortoa, alistamista ja talouspolitiikan vaikutusta sekä konkreettisia muutoksia yhteiskunnassa.³⁸

2.3 Feminismi ei ole yksittäinen liike

Ottaen huomioon feminismin merkittävät sisäiset eroavaisuudet ymmärrämme feminismin ideologiaksi, teoreettiseksi näkökulmaksi ja yhteiskunnalliseksi liikkeeksi, joka tarkastelee sukupuolittunutta eriarvoisuutta ja pyrkii kokonaisvaltaisesti oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan.³⁹

Feminismi toimii tutkielmassani keskeisenä käsitteenä, jonka teoriaan nojaan haastatteluja analysoidessani. Feminismi ei ole enää nykyään yksittäinen liike, vaan se on moniulotteinen ja myös sisäisesti ristiriitainen liikkeiden rypäs, jota yhdistää ajatus tasa-arvosta⁴⁰.

Feminismin historiaa on totuttu ajattelemaan ns. aaltojen avulla⁴¹. Se alkoi länsimaissa 1800-luvulla ensimmäisenä aaltona, jolloin tärkeimpiä kysymyksiä olivat naisten asema yhteiskunnassa, muun muassa naisten äänioikeus. Toisen aallon katsotaan alkaneen 1960-luvulla. Tällöin sekulaari feminismi alkoi akatemisoitua ja otti vaikutteita esimerkiksi marxilaisuudesta. Tällöin tärkeiksi teemoiksi nousivat muun muassa yhteiskunnan mieskeskeisyys, palkkaerot ja naiseus konseptina ja käsitteenä.⁴² Nykyään feminismi on sekä yhteiskunnallista liikehdintää että teoreettista metodologiaa. Akateemisena menetelmänä se pyrkii muuttamaan informaation luomisen ja analyysin tapoja.⁴³

Feminismin alkuperäisenä tavoitteena on ollut seksismin ja naisten syrjinnän lopettaminen. Sen ytimessä ovat ajatukset androsentrismistä, eli yhteiskunnan mieskeskeisyydestä, sekä patriarkaattista eli järjestelmästä, joka ylläpitää ja oikeuttaa valta-asetelmia yhteiskunnassa, erityisesti naisten ja lasten alempiarvoisuutta suhteessa miehiin.⁴⁴

Laajemmin feminismin voi ajatella kyseenalaistavan sukupuolijärjestelmää, joka painottaa kahden eri sukupuolen, naisen ja miehen, lähtökohtaista eroavaisuutta. Tässä ajattelutavassa

³⁸ Vuola 2021, 54; Ahonen 2004, 14.

³⁹ Ahonen & Vuola 2015, 8.

⁴⁰ Kristin & Redfern 2013, 217–218.

⁴¹ Aalto-ajattelua on kritisoitu siitä, ettei se ota huomioon feminismin kehityksen limittäisyyttä ja päällekkäisyyttä, kts. Chamberlain & Evans 2015, 396.

⁴² Haverinen 2014, 215–217.

⁴³ Clifford 2001, 18.

⁴⁴ Clifford 2001, 16–18.

nainen koetaan passiivisempänä ja miestä heikompana. Feminismin tavoitteena on tuon sukupuolijärjestelmän uudelleenrakentaminen niin, että sukupuolista tulee samanarvoisia keskenään.⁴⁵

1980–1990-luvuilta lähtien on puhuttu feminismin kolmannesta aallosta⁴⁶, joka korostaa sitä, että myös muut identiteetin osat kuin sukupuoli vaikuttavat yksilön sosiaaliseen asemaan. Näitä osia voivat olla esimerkiksi ikä, etnisyys, toimintakyky tai seksuaalinen suuntautuminen. Vähitellen tätä identiteetin eri osien vaikutuksien huomiointia on ruvettu kutsumaan intersektionaaliseksi feminismitiksi⁴⁷. Käsite haluaa osoittaa, että pelkästään sukupuoli ei vaikuta sosiaaliseen asemaan, vaan asema koostuu useiden eri identiteetin osasten eli sektioiden yhteisvaikutuksesta⁴⁸.

Ns. postkoloniaalinen feminismi on muuttanut länsimaalaista käsitystä feminismitistä. Raija Julkusen mukaan se on kyseenalaistanut länsimaalaisen feminismin ja näyttänyt, että myös toiset naiset voivat alistaa alemmassa asemassa olevia naisia, erityisesti rodullistettuja naisia.⁴⁹

2.4 Feministinen teologia pyrkii kirkon sisäiseen muutokseen

Feministinen teologia (joskus myös feministiteologia) on työni toinen keskeinen käsite. Se on monella eri teologian osa-alueella vaikuttava suuntaus tai metodi⁵⁰, jonka tavoitteet ovat samalla tavalla moniulotteisia kuin feminismin. Sen luonne on kahtalainen: toisaalta se voi käsitteenä tarkoittaa teologiaan painottuvaa sukupuolentutkimusta (ent. naistutkimus), toisaalta se on konkreettisia muutoksia vaativa liike⁵¹.

Feministisen teologian lähtökohtana on kristinuskon ja Raamatun sisäisen seksismin ja androsentrismin tunnistaminen ja sen muuttaminen⁵². Se käyttää feminismin ajatusta

⁴⁵ Ruether 2002, 3.

⁴⁶ Jotkut puhuvat jo neljännessä aallosta, mutta rajaa aaltojen välillä on toistaiseksi vaikea vetää niiden päällekkäisyyksien takia, kts. Chamberlain & Evans 2015, 399–400.

⁴⁷ Ahonen & Vuola 2015, 16–17.

⁴⁸ Clifford 2001, 27.

⁴⁹ Julkunen 2010, 45.

⁵⁰ Feministisen teologian voi katsoa olevan enemmän metodi kuin teologian osa-alue, kts. Ylikangas 2022.

⁵¹ Vuola 2006, 27.

⁵² Vuola 2006, 27–29.

sukupuolijärjestelmän ja sukupuolihierarkioiden muuttamisesta ja asettaa sen teologian kontekstiin. Tähän tavoitteeseen pyritään esimerkiksi rakentamalla ja tulkitsemalla uudelleen kristinuskon symboleita ja käsityksiä synnistä, luomisesta ja pelastuksesta.⁵³

Feministinen teologia kehittyi teologiana Yhdysvalloissa kansalaisoikeusliikkeen ja feminismin nousun myötä 1960–1970-luvuilla eli feminismin ns. toisen aallon aikana⁵⁴. Joissain määrin feministisen teologian ajatukset ovatkin olleet yhteneväiset sekulaarin feminismin aaltojen kanssa. Toisen aallon aikana feministisen teologian tärkeimpiä yhteiskunnallisia kysymyksiä olivat naisten pappeus ja naisten julkinen toiminta kirkoissa. Kolmannen aallon aikana mukaan ovat tulleet intersektionaalisuuden käsite ja erityisesti seksuaalivähemmistöjen asema kirkossa.⁵⁵

Alun perin naisten aseman parantamisesta syntynyt liike on kasvanut moniulotteiseksi suuntaukseksi, joka kattaa myös esimerkiksi sukupuolen ja seksuaalisuuden käsitteitä kyseenalaistavaa queer-teologiaa ja ympäristöongelmiin keskittyntä ekoteologiaa⁵⁶. Siksi jotkut teologit ovat jopa kyseenalaistaneet, pitäisikö feministiteologiasta puhua monikossa, kuten kontekstuaalisten teologioiden kohdalla tehdään, tai siirtyä post-feministiteologian käsitteeseen⁵⁷.

Erilaisia feministiteologisia suuntauksia on pyritty kuvaamaan eri tavoin. Erityisesti näissä jaotteluissa korostuu jakolinja ns. radikaalifeministien (joskus käytetty termiä postkristityt) ja kristinuskon sisällä pysyttelevien feministien välillä⁵⁸. Esimerkiksi yhdysvaltalainen, jo edesmennyt feministiteologi Mary Daly ajatellaan usein radikaalifeministinä, joka koki, että katolinen kirkko on liian patriarkaalinen ja miesvaltainen, jotta sitä kannattaisi muuttaa. Siksi hän sanoutui irti katolisuudesta.⁵⁹

Suurin osa feministiteologeista, mukaan luettuna haastattelemanani papit, haluavat kuitenkin jatkaa kristinuskon sisällä. Myös niitä feministisen teologian suuntauksia, jotka pysyvät kristinuskon sisällä, voi jaotella useilla eri tavoilla, esimerkiksi sen suhteen, kuinka laajoja

⁵³ Ruether 2002, 3.

⁵⁴ Ruether 2012, 185.

⁵⁵ Riswold 2009, 45–46.

⁵⁶ Rafferty 2012, 192–193; Clay 2012, 195; Cornwall 2012, 240; Ylikangas 2022.

⁵⁷ Rafferty 201, 191; Haverinen 2014, 213.

⁵⁸ Clifford 2001, 32–34; Ruether 1981, 399–400.

⁵⁹ Daly 1985, xi.

muutoksia suuntaukset ajavat eli kuinka syvälle kristinuskon traditioon ne toivovat muutosta.⁶⁰

On kuitenkin hyvä muistaa, että useimmat tällaiset jaottelut ovat syntyneet Yhdysvaltojen kontekstissa, eivätkä ne välttämättä päde suoraan suomalaiseen feministiseen teologiaan⁶¹. Vaikka juuri tällaisenaan jaottelu ei Suomessa olisi löydettävissä, on mielestäni hyvä tiedostaa, että feministisen teologian sisällä on paljon vaihtelua siitä, millä tavalla teologit suhtautuvat traditioon ja sen muutokseen. Se antaa tietynlaista perspektiiviä siitä, että asioihin voi suhtautua monesta eri näkökulmasta, eikä feministiteologia ole yksittäinen, selkeälinjainen liike, jolla olisi selkeät päämäärät.

Feministinen teologia voi ottaa kantaa useisiin eri teologian teemoihin. Tällaisia teemoja ovat esimerkiksi raamatuntulkinta, liturgia sekä Jumalan ja Jeesuksen sukupuolen merkitys pelastukselle⁶². Näistä erityisesti raamatuntulkintaan liittyvät kysymykset sekä Jumalan sukupuoli/sukupuolettomuus nousivat omissa haastatteluissani esille.

Feministisessä teologiassa raamatuntulkintaa lähestytään useaa eri reittiä pitkin: Toisaalta sille on ominaista Raamatun tekstien naisten esille nostaminen ja sen tutkiminen, kuinka naiset toimivat varhaiskristillisessä kirkossa. Huomiota voidaan erityisesti kiinnittää niihin kohtiin, joissa naiset toimivat aikansa normeja vastaan. Toisaalta samaan aikaan voidaan nostaa esille Raamatun tekstien kontekstuaalisuutta ja arvioida traditioita kriittisestä, nykypäivän näkökulmasta.⁶³

Joka tapauksessa feministisen raamatuntulkinnan lähtökohtana on ajatus siitä, että Raamattu sisältää patriarkaalisia ja naisia alistavia tekstejä⁶⁴. Outi Lehtipuun mukaan paras strategia on erottaa selvästi nykyajan ja Raamatun ajan tasa-arvokäsitykset toisistaan. Näin voidaan

⁶⁰ Näin saadaan esimerkiksi jaottelu reformistien ja rekonstruktionistien välillä, kuten Anne M. Clifford jaottelee, tai evankelistien ja liberationalistien välillä, kuten Rosemary Ruether jaottelee (Clifford 2001, 32–34; Ruether 1981, 399–400). Koska tutkielmani tarkoituksena ei ole asettaa haastateltavia mihinkään asteikolle näiden jaottelujen mukaan, en katso tarpeelliseksi käydä jaotteluja perusteellisemmin läpi.

⁶¹ Vuola 2006, 30.

⁶² Mattila 2006, 66–73; Lehtipuu 2006, 123–125; Clifford 2001, 92–95.

⁶³ Mattila 2006, 66–73; Lehtipuu 2006, 114–119.

⁶⁴ Lehtipuu 2006, 124–125.

hyväksyä se, että raamatuntulkinta on aina kontekstuaalista, ja se nostaa esille kulloisellekin ajalle tyypillisiä, tärkeinä pidettyjä kohtia.⁶⁵

Toinen merkittävä teema feministiselle teologialle on ollut Jumalan ja Jeesuksen sukupuoli tai sukupuoleettomuus, ja niiden mahdolliset merkitykset naisten pelastumiselle. On esimerkiksi pohdittu sitä, mitä Jeesuksen miehisuus tarkoittaa pelastuksen kannalta⁶⁶. Jeesuksen miehisuus ei kuitenkaan noussut esille haastatteluissa. Sen sijaan Jumalan sukupuoli ja erityisesti Jumalasta käytetyt maskuliiniset symbolit herättivät keskustelua haastateltavissa.

Feministiteologiassa on haluttu kyseenalaistaa tai jopa välttää Jumalasta käytettyjä maskuliinisia termejä, kuten Isä tai Herra. Ajatuksena tässä on, että pelkästään maskuliinisten termien käyttäminen Jumalasta ei feministiteologian mukaan anna koko kuvaa niistä symboleista, joita Jumalasta voisi käyttää.⁶⁷ On siis koettu, että vakiintuessaan maskuliiniset termit ja metaforat rajoittavat Jumalaa ja ihmisten ajattelua Jumalasta kattamaan vain miehiä.

Feministinen teologia haluaa usein painottaa, että Jumala ei taivu ihmisten käsitykseen sukupuolesta, eikä Jumalasta käytettyjä symboleita tulisi ajatella kirjaimellisesti. Toisaalta on myös myönnetty, että viittaukset isään tai äitiin voivat auttaa yksilöä kokemaan Jumalan turvallisena.⁶⁸

Kaiken kaikkiaan feministinen teologia pyrkii haastamaan perinteisenä nähtyä teologiaa ja tuomaan esille sukupuoleen liittyvää keskustelua teologian kontekstissa. Voidaan kokoavasti sanoa, että feministiteologit eivät pelkästään pyri täydentämään mieskeskeistä raamatuntulkintaa tai mieskeskeisiä käytänteitä vaan luomaan uutta traditiota ja uudenlaista teologiaa⁶⁹.

⁶⁵ Lehtipuu 2006, 123–125.

⁶⁶ Vuola 2006, 42.

⁶⁷ Clifford 2001, 92–95.

⁶⁸ Clifford 2001, 95–96.

⁶⁹ Ruether 1981, 394; Ruether 2002, 4.

3 Aineisto ja menetelmät

3.1 Haastattelu metodina

Tarkoitukseni on tehdä laadullista tutkimusta ja saada pappien omaa ajatusta näkyviin, ja koen, että tutkimushaastattelu on parhain metodi siihen tarkoitukseen. Haastattelu mahdollistaa lisäkysymysten kysymisen ja lähemmän, intiimimmän vuorovaikutuksen kuin esimerkiksi kyselylomake. Haastattelu mahdollistaa myös monimutkaisemmat, eri suuntaan lähtevät vastaukset, jotka eivät lomakkeella olisi mahdollista.⁷⁰

Haastattelutilanne vaatii kuitenkin sitä, että haastattelija ymmärtää sen olevan vuorovaikutustilanne, jota hän itse ei voi täysin kontrolloida. Täten se on alttiina esimerkiksi sille, että haastateltava jättää sanomatta asioita, joita kokee turhaksi, tai haastateltava ei koe oloaan turvalliseksi.⁷¹ Haastateltavan ja haastattelijan välinen suhde ei olekaan vain yksisuuntainen, vaan myös haastateltava voi ottaa osaa haastattelun kulkuun ja muuttaa sitä.

Myös tilanne ja konteksti, jossa haastattelu tapahtuu, vaikuttavat haastattelun kulkuun. Tutkimushaastattelu ei ole vain tavallinen keskustelu tai pelkästään vuorovaikutustilanne, vaan sillä on tietty, tutkijan tutkimuskysymyksiin pohjautuva tarkoitus ja selkeät osallistujaroolit. Instituutiot ja sosiaaliset kontekstit, joiden sisällä vuorovaikutus tapahtuu, muokkaavat sitä, minkälaiset roolit kukin osallistuja ottaa.⁷² Haastattelun tapauksessa haastateltavat ottavat siis haastateltavan roolin ja olettavat, että siihen liittyy tietynlainen käyttäytyminen. Voidaan myös ajatella, että minun haastatteluissani papit ottivat tietynlaisia rooleja, kuten papin, feministin tai oman sukupuolensa edustajan rooleja, ja nämä vaikuttivat siihen, millaisia vastauksia he antoivat.

Toisaalta omien haastattelujeni kulkuun vaikutti toisenlainenkin konteksti eli se, että haastattelut pidettiin koronapandemian takia etäyhteyksin Zoom-palvelussa. Koen, että etäyhteyksin toteutetussa haastattelussa erityisen tärkeäksi muodostuu se, että minun ja haastateltavan välinen ilmapiiri on turvallinen ja luottamuksellinen. Johanna Ruusuvoori ja Liisa Tiittala pitävät haastattelijan ja haastateltavan välistä luottamusta merkityksellisenä sille,

⁷⁰ Hirsjärvi & Hurme 2009.

⁷¹ Ruusuvoori & Tiittala 2017, 46.

⁷² Ruusuvoori & Tiittala 2017, 46; Ruusuvoori 2010, 272.

että haastattelija saa oikeanlaista tietoa. Kun luottamusta rakennetaan, on haastattelijan tärkeä olla selkeä, empaattinen ja osoittaa aitoa kiinnostusta haastateltavan sanomisia kohtaan.⁷³

Pyrin tekemään tätä ns. minimipalautteiden avulla sekä johdattamalla haastateltavaa selkeästi ja jämäkästi kysymyksestä toiseen. Sen lisäksi kannustin ääneen haastateltaviani sanomalla muun muassa, että ei ole oikeita tai vääriä vastauksia.

Pohdin turvallisen ilmapiirin luomista jo haastattelua suunnitellessani. Haastattelukysymyksiä luodessani pyrin siihen, että antaisin tilaa haastateltavan omalle ajattelulle. Yritin myös välttää esittämästä liikaa kysymyksiä, koska esimerkiksi Matti Hyvärisen mukaan liiat kysymykset rajoittavat haastateltavan itseilmaisua ja tukevat loppujen lopuksi tutkijan ennakko-oletuksia. Yritin luoda haastattelukysymyksistä mahdollisimman avoimia ja sellaisia, että ne vahvistaisivat haastateltavan omaa kerrontaa ja tulkintaa (esim. “kerro suhteestasi feminismiin”).⁷⁴ Toisaalta minulle kävi niin, että osa haastateltavista hämmentyi avoimista kysymyksistä ja koki ne liian vaikeiksi ja abstrakteiksi. Tätä välttääkseni pidin haastattelussa mukana myös konkreettisempia apukysymyksiä.

Koska koronatilannetta oli haastattelujen alkaessa kulunut jo lähemmäs kaksi vuotta ja kaikki haastateltavani olivat tottuneet käyttämään etäyhteyksiä töissään, en usko, että vastaukset erosivat siitä, mitä ne olisivat olleet kasvokkain tapahtuvassa haastattelussa. Tämä mahdollisuus on kuitenkin pidettävä mielessä analyysia lukiessa.

Vaikka papit ovat teologian ammattilaisia, tarkoituksenani ei ole käsitellä haastatteluja asiantuntijahaastatteluina. Asiantuntijahaastattelussa halutaan saada selville se faktatieto, jota asiantuntijalla, esimerkiksi lääkäriellä tai juristilla, on aiheesta. Kohteena ei näin ollen ole se, kuka asiantuntija on ihmisenä, vaan se tieto, joka hänelle on karttunut.⁷⁵ Minä keskityn nimenomaan asiantuntijan eli papin yksilöllisiin käsityksiin.

Ennen haastattelujen alkamista pohdin pitkään, millä tavalla rajoitan sitä, etteivät haastattelijat puhu jonkin papin ammattiroolin tai suojakilven takaa, tai onko sen rajoittaminen edes tarkoituksenomaista. Koska puhe oli pappeudesta, en tietenkään ajatellut, ettei työtä

⁷³ Ruusuvoori & Tiittala 2017, 66–67.

⁷⁴ Hyvärinen 2017, 12, 25–26.

⁷⁵ Alastalo, Vaittinen & Åkerman 2017, 214–219.

mainittaisi ollenkaan – sehän lukee ihan tutkimuskysymyksissä asti – mutta että haastattelut eivät jäisi pelkästään työn luetteloimiseksi.

Käytännössä rajaa asiantuntijan tai työroolin ja henkilökohtaisen roolin välillä oli vaikea tai jopa mahdotonta vetää, koska useimmat ajattelivat pappeuden kattavan koko elämän. Pappeus oli siis ammatin ja asiantuntijan roolin lisäksi elämäntehtävä tai kutsumus⁷⁶. Esimerkiksi Debora puhui tästä asiasta todeten:

- - mä oon semmonen hyvin vanhanaikainen pappi, joka aattelee, että pappi on kaksikytnejäseitemän pappi, se on aina tavotettavissa ja palvelee aina, tilanne kuin tilanne niin ei tuu, et mä voisin haluta uimarannalla olla vaan minä tai äiti tai jotain muuta hemaseva bikinimimmi, mutta tota niin niin mut sit jos tulee joku seurakuntalainen niin silloin mä oon sitä ihmistä varten pappina.⁷⁷

Myös Noomi otti asian esille, kun puhuimme sosiaalisen median käytöstä työajalla:

- - työaikaahan meillä [papeilla] ei oo.⁷⁸

Kysymys ammattiroolin rajoittamisesta kuihtui loppupeleissä siis itsestään. Koen, että identiteetin eri osat ja roolit sekoittuvat sillä tavalla, ettei ole järkevää ruveta painottamaan toista ja kieltämään jonkin toisen olemassaoloa.

3.2 Laadullinen sisällönanalyysi

Tutkielmani analyysimetodina käytän laadullista sisällönanalyysia. Halusin saada jäsenneltyä haastatteluissa ilmi tulleita teemoja. Tähän laadullinen sisällönanalyysi on hyvä työkalu. Se on nimensä mukaisesti laadullisen tutkimuksen menetelmä, jossa aineiston koodauksen ja kategorisoinnin kautta päästään laajempaan analyysiin. Näin on tarkoituksena saada tiivistetty kokonaiskuva siitä, millaisia kategorioita ja niistä tehtyjä yläkategorioita aineistoista löytyy.⁷⁹

Lähtökohtani tälle tutkielmalle ei ole tuottaa täysin objektiivista tietoa tai testata teoriaa papeilla. Lähtökohtana on, että feminismiin ja feministisen teologian teoriat toimivat pappien

⁷⁶ Esim. Saarinen 2005, 15.

⁷⁷ TKU/A/22/115-lit: 9.

⁷⁸ TKU/A/22/118-lit: 7.

⁷⁹ Vuori; Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.

ajatusten kehystäjänä ja taustana niille. Pääpaino on pappien ajatusten analysoimisella ja heidän oman äänensä esille nostamisella.

Toteutan oman analyysini teoriaohjaavasti. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että yhdistelen aineisto- ja teorialähtöistä analyysia. Puhtaasti aineistolähtöisessä analyysissa teoreettiset käsitteet tulevat suoraan aineistoista. Minulla ne tulevat siis teoriasta eli feminismin ja feministisen teologian käsitteistä. En kuitenkaan, kuten teorialähtöisessä analyysissa tehtäisiin, tee valmiiksi teorian pohjalta kategorioita, vaan käytän samaa kategorioiden etsimistapaa kuin aineistolähtöisessä analyysissa.⁸⁰

Käytän siis aineistolähtöisen sisällönanalyysin redusointi-klusterointi-abstrahointi-polkua saadakseni esiin pappien ajatuksia. Näiden kolmen työvaiheen tarkoituksena on siirtyä vähitellen alkuperäisaineiston sekavuudesta kohti kokonaiskuvaa ja teoreettisia käsitteitä.

Redusointi eli pelkistäminen tarkoittaa tutkimukselle olennaisten ilmaisujen ja kategorioiden etsimistä datasta. Toisin sanoen tässä vaiheessa pyritään erottelemaan epäolennainen tieto olennaisesta. Oman tutkielmani kohdalla etsin redusoinnin avulla vastauksia viiteen eri kysymykseen: Miten haastattelemani papit määrittelevät feminismin? Miten he määrittelevät feministisen teologian? Haluavatko papit näyttää feminismiä työssään ja jos, niin miten? Millaiseksi he näkevät mahdollisuutensa toteuttaa feminismiä työssään? Toisin sanoen teemoja oli viisi: feminismi, feministinen teologia, halukkuus tuoda esille feminismiä, miten he sen tekevät ja kuinka helpoksi tai vaikeaksi he kokevat feminismin esille tuomisen.

Lähdin etsimään näihin vastauksia yksi teema kerrallaan. Feminismin ja feministisen teologian määritelmien kohdalla etsin litteraatioista näiden käsitteiden teoriaan kuuluvaa sanastoa⁸¹. Feminismin kohdalla tämä tarkoitti sanoja feminismi, intersektionaalisuus, tasa-arvo, yhdenvertaisuus, ihmisoikeudet, moninaisuus, normit, vähemmistöt tai marginaalit, epäoikeudenmukaisuus, yhteiskunnalliset rakenteet, sorto sekä naiseus tai naisten asema. Näiden lisäksi etsin viitteitä siitä, millainen rooli feminismillä on haastateltavan elämässä ja mitä osa-alueita feminismi heidän mielestään sisältää.

⁸⁰ Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.

⁸¹ Kummankin käsitteen teoriasta kts. tutkielman luvut 2.2. ja 2.3.

Samalla tavalla etsin feministisen teologian teoriasanastoa ja viitteitä siitä, millä tavalla feminisismi ja feministinen teologia pappien mielestä eroavat toisistaan. Koska feministisen teologian teoria osuu niin feminismiin kuin teologiankin eri osa-alueisiin (esimerkiksi käsitteiden syrjintä ja jumalakuva kautta), oli välillä hankalaa miettiä, kuuluuko jokin sana tai ilmiö enemmän feminismiin vai feministiseen teologiaan. Näissä tapauksissa katsoin, että mikäli haastateltava puhuu kyseisessä haastattelun kohdassa teologiasta tai papin työstä, käsite kuuluu feministisen teologian alle.

Feminististä teologiaa analysoidessani etsin siis samoja sanoja kuin feminismin kohdalla mutta liitettynä teologiaan tai papin työhön. Näiden lisäksi etsin teologian eri osa-alueisiin liitettävissä olevia sanoja eli Jumala, jumalakuva, Raamattu, raamatuntulkinta tai -tutkimus, Jeesus ja muut Raamatun henkilöt, kirkko, kirkkohistoria, kristillisuus ja kristittyinä eläminen, eri teologian suuntaukset sekä Pyhä Henki.

Kolmea viimeistä teemaa – sitä, haluavatko papit tuoda feminismiään esille, miten he sen tekevät sekä kuinka helppoa se heille on – en voinut analysoida pelkkien yksittäisten sanojen avulla, koska näistä teemoista ei ole tehty mitään varsinaista teoriaa. Usein papit kuitenkin vastasivat suoraan kysymyksiini joko haluavansa tai olevansa varovaisia feminismin esille tuomisessa sekä luettelivat kysyttäessä useita erilaisia tapoja, millä tavoilla he sen tekevät.

Näin ollen etsin aineistosta viitteitä siitä, miten he suhtautuvat erilaisiin tilanteisiin, joissa feminisismi on tullut esille, kuinka paljon he erilaisissa kohtaamisissa puhuvat feminismistä tai tuovatko he sitä julki työpaikallaan. Pyrin etsimään myös syitä sille, mistä syystä he haluavat tai eivät halua näyttää feminismiä. Sen lisäksi etsin käytännön tekoja, joiden kautta he tuovat feminismiä esille eli sitä, kuinka he käyttävät työpaikalla ja työssään pappeina edellä mainittuja feminismin ja feministisen teologian käsitteitä. Lopuksi etsin viitteitä siitä, kuinka helpoksi tai vaikeaksi he kokevat feminismin esille tuomisen sekä mainintoja mahdollisista ristiriitatilanteista.

Redusoinnin jälkeen tulee klusterointi eli ryhmittely. Siinä nimensä mukaisesti ryhmitellään ilmaisut ja kategoriat alaluokiksi ja siitä yläluokiksi.⁸² Viimeistä työvaihetta ennen johtopäätöksiä ja tulkintaa kutsutaan abstrahoinniksi eli käsitteellistämiseksi. Klusteroinnin ja

⁸² Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.3.

abstrahoinnin välinen raja ei ole tarkkaan määritelty, ja usein klusteroinnin ajatellaan kuuluvan abstrahointiin. Abstrahointivaiheessa yläluokkia yhdistellään kattokäsitteiksi ja teoreettisiksi käsitteiksi, jotka kuvaavat ytimekkäästi ja tarkasti ylä- ja alaluokkia.⁸³

Oman tutkielmani kohdalla yhdistelin erilaiset feminismin ja feministisen teologian määritelmät kattokäsitteiksi. Esimerkiksi feminismin määritelmäksi muodostui neljä eri kattokäsitettä: feminismi teoreettisina käsitteinä, feminismi rajauksena muiden ja itsen välillä, feminismi työkaluna ja feminismi prosessina ja narratiivina. Tarkemmat kuvaukset näistä jaotteluista esittelen analyysiluvuissa, enkä siksi käy niitä tässä läpi.

Sisällönanalyysia on kritisoitu keskeneräisyydestä, koska sitä käyttäneet tutkijat ovat lopettaneet analyysinsa ennen varsinaista analyysia eli pelkkään kategorioiden luomiseen ja niiden kuvaamiseen⁸⁴. Sisällönanalyysia käytettäessä onkin muistettava kategorioiden olevan vain osa analyysia: sen jälkeen pitäisi tulla vielä kategorioista vedetyt johtopäätökset ja tulkinta⁸⁵.

3.3 Aineiston esittely

3.3.1 Yleiskatsaus aineiston kokoamiseen

Tutkielman aineistona toimivat yhdentoista feministisen, suomalaisen evankelis-luterilaisen papin haastattelut. Toteutin haastattelut tammi-helmikuussa 2022 etäyhteyksin Zoom-palvelun kautta. Haastattelut kestivät vajaasta puolesta tunnista tuntiin. Yhteensä haastattelumateriaalia kertyi noin kahdeksan tunnin verran.

Haastateltavia löytyi kolmella eri tavalla: Osaan otin yhteyttä Helsingin yliopiston tutkijan Anni Tsokkisen suosittelemana, osaan otin yhteyttä nähtyäni heidät sosiaalisessa mediassa, ja osa tuli haastattelukutsun perusteella. Lähetin haastattelukutsun (Liite 1) Facebookin Feministinen kirkko -ryhmään, koska koin, että ryhmä on riittävän iso, jotta sieltä voi löytyä

⁸³ Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.3.

⁸⁴ Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.

⁸⁵ Vuori.

haastateltavia. Toisaalta se on tarpeeksi spesifi ryhmä, jotta kutsu ei huku kaiken muun alle ja se tavoittaisi ne, jotka ovat kiinnostuneita feminismistä ja uskosta.⁸⁶

Haastateltavien valinnassa kriteereitani oli kaksi: haastateltavan tuli työskennellä pappina ainakin osa-aikaisena sekä identifioitua feministiksi. Minulle oli tärkeää, että haastateltava itse kutsuu itseään feministiksi, jotta minun ei tarvitse määritellä ketään ulkopuolelta. Pseudonymisoin haastattelut analyysivaiheessa. Haastateltavat saivat olla valitsemassa Raamatun henkilöistä itselleen nimeä, jolla halusivat tulla kutsutuksi analyysissa. Näin halusin sekä tuoda Raamatun (nais)hahmoja esille että toisaalta nostaa haastateltavien omaa toimijuutta ja valtaa tutkielmassa⁸⁷.

Näin tehtynä aineisto muodostuu Ruutin, Hannan, Priskan, Junian, Saaran, Deboran, Lyydian, Noomin, Mirjamin, Noan ja Jookebedin haastatteluista. Kiitos heille rohkeudesta osallistua tutkimukseen sekä siitä herkkyydestä ja avoimuudesta, jolla he suhtautuivat kysymyksiini.

Koska kyse on varsin pienestä laadullisesta aineistosta, se ei ole eikä voi olla kattava kuvaus kaikista Suomen evankelis-luterilaisen kirkon feministisistä papeista. Ensinnäkin tietynlaiset ammatinvalinnat korostuivat haastatteluissani. Moni haastattelemistani papeista oli tutustunut yliopistossa feministisen teologian teemoihin ja käsitteisiin. Tällöin tietämys feministisestä teologiasta on jo aika suurta. Toisaalta moni heistä toimi haastatteluhetkellä seurakunnan johtajana, joten myös hallinnolliset kysymykset nousivat toistuvasti esiin.

Suurin osa haastateltavista oli keski-ikäisiä tai jo sen ylittäneitä. Nuoren (alle 29-vuotias) määritelmään osui vain yksi haastateltava. En kysynyt haastatteluissa sukupuolta enkä ikää, mutta monet toivat jommankumman tai kummankin esille joko suoraan tai epäsuorasti esimerkiksi kertomuksina opiskeluaajoista tai esittelemällä itsensä.

Jäin myöhemmin miettimään, olisiko ollut järkevää kysyä haastateltavien sukupuolesta. Sukupuoli on kuitenkin yksi merkittävä feminismin elementti niin teorian kuin haastateltavien

⁸⁶ Jos haastateltavia ei olisi löytynyt tarpeeksi, olisi vaihtoehtona ollut lähettää kutsu myös pappien omiin, sisäisiin Facebook-ryhmiin. En tehnyt näin alun perin, koska en tiennyt ryhmien olemassaolosta ennen kuin muutama haastateltava mainitsi niistä. Myöhemmin en ehtinyt lähettää niihin kutsuja, koska haastateltavia tuli yllättävän paljon, enkä enää tarvinnut haastateltavia. Haastateltavien määrää oli rajattava gradun suositellun sivumäärän mukaiseksi.

⁸⁷ Annoin heille myös mahdollisuuden keksiä itselleen varanimiä, mikäli joku muu haastateltava olisi jo valinnut nimen. Jouduinkin päällekkäisyyksien vuoksi osin siirtelemään nimiä.

itsensä mielestä. Sukupuolen, samoin kuin iän tai paikkakunnan, puuttumisen voi laskea tutkielman aineistonkeruun heikkoudeksi. Tajusin taustatietojen tärkeyden vasta viimeisen haastateltavan kohdalla, joka oli mies. Häneltä kysyinkin suoraan, miten hänen sukupuolensa vaikuttaa hänen feminisimiinsä. Vastaavan kysymyksen olisin voinut kysyä myös muilta. Nyt tutkielman aineistosta jäävät puuttumaan sukupuolen vaikutukset vastauksiin.

Vaikka olisinkin kysynyt sukupuolta, olisi sen vaikutuksen arvio jäänyt vähälle, sillä suurin osa haastateltavista oli kuitenkin suurella todennäköisyydellä naisia. Todennäköisesti olisin joutunut tekemään aika radikaaleja päätelmiä niistä korkeintaan parista muun sukupuolen edustajasta, jotka eivät olisi olleet naisia. Niiden harvojen muiden olisi pitänyt kantaa oman sukupuolensa edustajan asemaa, mikä ei olisi välttämättä ollut hedelmällinen lähtökohta analyyseille.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastattelut on arkistoitu Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteen tutkimuksen arkistoon. Yksi haastateltava ei halunnut haastatteluaan arkistoitavaksi, ja siksi olen tuhonnut haastattelusta tehdyn videon, ääninauhan ja litteraation.

3.3.2 Keitä haastateltavani ovat?

Tutkielmani sydän, merkityksellisin ydin, muodostuu haastatteluista. Kaikki haastateltavat ovat pappeja ja feministejä, mutta he ovat elämässään hyvin erilaisissa positioissa ja tilanteissa. Heillä on myös erilaiset lähtötiedot feminismistä ja feministisestä teologiasta. Osa heistä on tutustunut feministiseen teologian teoriaan esimerkiksi opintojen aikana, osa ei ole. Osa heistä työskentelee kirkon hallinnollisissa tehtävissä, mikä voi myös vaikuttaa siihen, millaisia näkökulmia ja esimerkkejä he nostavat esille. Siksi on mielestäni tärkeää esitellä heidät lyhyesti.

Ruut

- - mä käytän termiä, et mun Jumalakuva on eheytynyt. Eli mä oon ymmärtänyt sen Jumalan luomistyön moninaisen kauneuden - -⁸⁸

Ruut on noin viisikymmenvuotias pappi, joka työskentelee seurakuntansa viestinnässä. Hän valmistui teologisesta tiedekunnasta jo tovi sitten, mutta sai vasta hiljattain

⁸⁸ TKU/A/22/110-lit: 3.

pappisvihkimyksen. Hän kertoo olleensa pitkään konservatiivikristitty, kunnes vähitellen vuosien aikana on löytänyt intersektionaalisen feminismin.

Hanna

- - se [feminismi] on periaatteessa vähän niin kuin kaikille kaikkea eikä keltään mitään pois - -⁸⁹

Hanna on noin viisikymmenvuotias seurakunnan johtaja⁹⁰. Tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden ajatukset ovat olleet hänelle tärkeitä lapsesta saakka. Hän on opiskeluaikoinaan tutustunut feministiseen teologiaan.

Junia

Kristittyinä ei voi mitään muuta ku puolustaa kaikkien ihmisten arvoa, kaikkien ihmisten yhtäläistä arvoa ja niin kun ajaa niiden asemaa, jotka on heikommassa asemassa.⁹¹

Junia on keski-ikäinen seurakunnan johtaja. Hän kertoo olleensa aina feministi mutta heränneensä aktiiviseen feministiseen toimintaan Irja Askolan piispakauden jälkeen, jolloin yksikään nainen ei toiminut piispana. Omien sanojensa mukaan hänen feminisminsä nousee kristillisyydestä. Hän toimi ennen seurakunnan johtajuutta pitkään asiantuntijatehtävissä.

Saara

- - meidän on ensinnäkin tunnustettava, että tuota Raamattu on patriarkaalinen kirja, se on syntynyt patriarkaalisena aikana, ja se pitää sisällään patriarkaalisia rakenteita.⁹²

Saara on noin viisikymmenvuotias seurakunnan johtaja. Hän toimi pitkään ulkomailla Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappina, kunnes palasi takaisin Suomeen. Hän on myös kirjoittanut erilaisia tekstejä feministisestä teologiasta.

Lydia

- - olis hienoa, että feminismi sais levitä seurakunnissa ja kirkossa enemmän, koska mä aattelen, että se on erityisen kristillistä. Jotenkin se se ajatus siitä, että

⁸⁹ TKU/A/22/111-lit: 8.

⁹⁰ Käytän kirkkoherra-sanana sijasta tässä tutkielmassa sanaa seurakunnan johtaja.

⁹¹ TKU/A/22/112-lit: 3.

⁹² TKU/A/22/114-lit: 5.

ollaan heikomman puolella ja ja niinkun nostetaan niitä, joita sorretaan. Niin niin sehän oli se, mitä Jeesus teki.⁹³

Lyydia toimii hankepäällikkönä evankelis-luterilaisen kirkon alaisessa järjestössä, mutta hänellä on myös vakinainen virka eräässä seurakunnassa nuorisotyöstä vastaavana seurakuntapappina. Hän on noin kolmekymmenvuotias. Hän kutsuu itseään ”sosiaalisen median feministiksi”.

Debora

- - vaikka kuinka niinkun näyttäs tasa-arvoselta tää maailma niin sitten samoilla sen aistii sen sellasen sen patriarkaatin vahvan vaikutuksen ja sen kuinka syvällä ne lonkerot on ja kuinka vaikea itse on irrottautua niist valmiista asenteista, joita yhteiskunnassa ja ihmisissä on - -⁹⁴

Debora on noin viisikymmenvuotias seurakunnan johtaja. Hän kokee olevansa feministi ja teologi mutta ei feministiteologi. Isosisko ja oma isä ovat olleet tärkeitä syitä sille, miksi hänestä tuli feministi. Hän on tutustunut yliopistossa ollessaan feministiseen teologiaan.

Priska

Jumala on näkymätön voima ja henki - - sit sitä voi verrata moniin asioihin, että on niinkun vesi, jota haluat juoda ja se on emolintu, joka sua suojelee ja niinkun aurinko, joka meitä valaisee ja lämmittää. Ja yksi näistä kielikuvista on isä, mutta se voi tuntuu hyvältä tai pahalta, ja jos se tuntuu pahalta niin käyttäkää jotain muuta kielikuvaa. Ja jos äiti tuntuu paremmalta niin senkun käytätte sitä.

Priska on noin viisikymmenvuotias seurakuntapappi. Hänestä tuli feministi erityisesti opiskeluaikojensa professorin Raija Sollamon esimerkin avulla. Hän tutustuikin jo yliopistossa feministisen teologian teoriaan ja käsitteisiin. Hänelle erityisen tärkeäksi feministiseksi teemaksi ovat nousseet naisten ja miesten tasa-arvo sekä Jumalan sukupuolettomuuden korostaminen.

Noomi

- - sen sijaan että olis jotenkin Jumala laskeutunut taivaasta maan päälle jotenkin mahtipontisena niin [Jeesus] syntyi niinkun köyhälle teinitytölle aviottomaksi lapseksi. - - se alku on tavallaan osotus siitä, miten suurin feministi Jeesus oli.⁹⁵

⁹³ TKU/A/22/117-lit: 8.

⁹⁴ TKU/A/22/115-lit: 3.

⁹⁵ TKU/A/22/118-lit: 4.

Noomi on noin kolmekymmentävuotias seurakuntapappi. Hänen ensimmäisiä muistojaan feminismistä ja ylipäättään lapsuudesta on, kun hän kannatti Elisabeth Rehniä presidentiksi. Hänen feminisminsä näkyy erityisen aktiivisesti sosiaalisessa mediassa. Hän toimi ennen vakinaista papin virkaa pitkään pätkätyöläisenä. Hänen lauseensa ”Jeesushan oli feministi” toimii tutkielmani otsikkona.

Mirjam

Niin mä aattelen, että jotenkin Jumalassa on se, ei ole mies eikä nainen vaan on yhtäaikaan niinkun molemmat mutta myös koko se niinkun kirjo. Ja tavallaan se meidän ihmisten sukupuoli yhdessä on jotenkin se Jumalan kuva.⁹⁶

Mirjam on keski-ikäinen seurakuntapappi. Hän haluaa laajentaa eri sukupuolten rooleja ja tilaa yhteiskunnassa, jotta myös hänellä itsellään olisi enemmän tilaa naisena. Hän on tutustunut feministisen teologian teoriaan ja käsitteisiin yliopistossa.

Noa

- - feminismi on ehkä parhaimmillaan just sitä, että katsotaan enemmänkin toisiin päin ja huolehditaan, että toisilla on ne oikeudet, toisella on hyvä olla, kuin se, että tuijotetaan omaan itseensä ja omaan napaan.⁹⁷

Noa on noin nelikymmenvuotias seurakuntapappi. Hän kiinnostui feminismistä armeija-aikana ja sen jälkeen yliopistossa. Omassa seurakunnassaan hänen vastuualueenaan on muun muassa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kanssa tehtävä työ.

Jookebed

Puhutaan vaikka siitä, miten niinkun naiset pääsee johtopaikoille, ja ne on siis tärkeitä asioita kyllä, mutta mä ajattelen, että sillon unohdetaan suurin osa siitä, mitä feminismi on. Et jos niinkun kaikkein marginalisoiduimmat ryhmät unohdetaan feminismistä niin se jää mun mielestä niinkun jotenkin vähintään puolikkaaksi tai vaan osaksi jotenkin sitä itse tarkoitustaan.⁹⁸

Jookebed on vasta valmistunut, alle kolmekymmenvuotias seurakuntapappi. Hän kuvaa itseään intersektionaaliseksi feministiksi, jolle feminismi on väline toimia paremmin kristittyinä. Opiskeluaikanaan hän oli vaihdossa ulkomailla, millä oli suuri vaikutus hänen teologiansa muodostumiseen.

⁹⁶ TKU/A/22/116-lit: 2.

⁹⁷ TKU/A/22/119-lit: 3.

⁹⁸ TKU/A/22/113-lit: 2.

4 Analyysiluvut

4.1. Feminismi teoreettisena käsitteenä, rajauksena, työkaluna ja prosessina

Analysoin feminististen pappien haastatteluista viittä eri asiaa: Ensimmäiseksi nostan esille feminismille ja feministiselle teologialle annettuja määrittelyjä ja merkityksiä. Sen lisäksi analysoin sitä, haluavatko papit käyttää feminismiä työssään, miten he sen tekevät ja minkälaiseksi ajattelevat mahdollisuutensa toteuttaa feminismiään. Tätä jaotteluprosessia ja käyttämiäni menetelmiä olen kuvannut tarkemmin luvussa 3.2.

Kaikki analyysiluvut etenevät samalla kaavalla. Aina kunkin teeman alussa esittelen yleisellä tasolla, miten luokittelin vastauksia. Sen jälkeen analysoin vastauksia. Lopuksi vedän yhteen saamiani tuloksia ja pohdin niitä laajemmassa kontekstissa.

Aluksi on huomautettava, että on vaikeaa tai jopa mahdotonta määrittellä, missä raja feminismin ja feministisen teologian välillä kulkee. Nämä käsitteet ovat tutkielman etic-termejä, mutta koska monet haastateltavat tunnistivat käsitteet ja käyttivät niitä⁹⁹ ne eivät olleet enää vain teoriatermejä. Käsitteet sekoittuivat keskenään haastattelutilanteessa, eivätkä haastateltavat välttämättä tuoneet spesifisti esille, kummasta käsitteestä he puhuvat¹⁰⁰. Siksi on hieman keinotekoisia analysoida näitä kahta käsitettä erikseen. Toisaalta näillä käsitteillä oli myös selviä merkityseroja haastateltavien mielestä, joten koen erittelyn sillä tapaa hyödylliseksi, kunhan muistaa sen, että näiden käsitteiden rajat ovat häilyviä.

Ensimmäiseksi analyysissäni lähdin siis vastaamaan kysymykseen siitä, mitä feminismi tarkoittaa papeille ja miten he sen käsittävät. Aineistosta löytyi neljä eri ylatason määrittelmää feminismiin:

1. Feminismi teoreettisina käsitteinä
2. Feminismi rajauksena muiden ja itsen välillä
3. Feminismi työkaluna
4. Feminismi prosessina ja narratiivina

⁹⁹ Esimerkki käsitteiden erottamisesta TKU/A/22/114-lit: 6-7.

¹⁰⁰ Esimerkkejä käsitteiden sekoittumisesta TKU/A/22/111-lit: 6; TKU/A/22/118-lit: 4.

4.1.1 Feminismi teoreettisina käsitteinä

Kuten teoriaosuudessa mainitsin, se, mitä feminismillä tarkoitetaan, on laajentunut ja monipuolistunut viime vuosikymmeninä. Tämä näkyi selvästi haastatteluissa. Moni haastateltavista tunnisti feministisen teorian käsitteitä ja hallitsi käsitteiden erilaisia käyttötapoja. Tästä muodostui ajatus siitä, että feminismi on haastateltaville osittain teoreettinen käsite ja konsepti, jota voi käyttää työskennellessään ja jonka teoriaa voi halutessaan ottaa esille argumentoidessaan.

Tähän pääkategoriaan kuuluvia asioita yhdistää se, että ne vastaavat käytännössä suoraan kysymykseen “Mitä feminismi tarkoittaa sinulle?”. Ne ikään kuin toimivat feminismin määritelmänä ja kiteytyksinä siitä, mitä feminismi haastateltavien mielestä sisältää.

Feminismi on haastateltavien mielestä:

1. Ihmisten yhtäläistä ihmisarvoa/yhdenvertaisuutta¹⁰¹
2. Sukupuolten tasa-arvoa¹⁰²
3. Naisten ja tyttöjen aseman parantamista¹⁰³
4. Vähemmistöjen ja marginaalissa elävien huomioimista¹⁰⁴
5. Rakenteiden ja rajoitusten näkemistä ja purkamista¹⁰⁵
6. Ihmisten omien rajojen kunnioittamista – itsemäärättyä oikeutta¹⁰⁶
7. Intersektionaalisuutta¹⁰⁷
8. Koko ympäristön ja luomakunnan yhdenvertaisuutta¹⁰⁸
9. Kattokäsite¹⁰⁹

Erityisen huomiota herättävää on, että osa papeista antaa omalle feminismilleen useita määritelmiä. Esimerkiksi Lydia nostaa haastattelussaan esille useita yllä mainittuja kategorioita. Hän kuvailee feminismiä naisten ja tyttöjen aseman parantamiseksi sekä

¹⁰¹ TKU/A/22/112-lit: 4; TKU/A/22/118-lit: 3, 4; TKU/A/22/111-lit: 3; TKU/A/22/113-lit: 3; Priska.

¹⁰² TKU/A/22/119-lit: 3; TKU/A/22/115-lit: 5; TKU/A/22/111-lit: 5; TKU/A/22/110-lit: 3; Priska.

¹⁰³ TKU/A/22/117-lit: 2–3.

¹⁰⁴ TKU/A/22/117-lit: 3; TKU/A/22/113-lit: 2; TKU/A/22/118-lit: 4.

¹⁰⁵ TKU/A/22/117-lit: 3; TKU/A/22/110-lit: 5.

¹⁰⁶ TKU/A/22/117-lit: 3; TKU/A/22/116-lit: 2, 5; TKU/A/22/114-lit: 7.

¹⁰⁷ TKU/A/22/117-lit: 8; TKU/A/22/112-lit: 4; TKU/A/22/113-lit: 2.

¹⁰⁸ TKU/A/22/118-lit: 4.

¹⁰⁹ TKU/A/22/115-lit: 3.

vähemmistöjen puolella olemiseksi. Toisaalta hän sanoo, että feminismin ydin ”on siinä semmoses rakenteiden ja roolien ja rajoitusten purkamisessa, jotka niinkun estää ja tekee pahaa ihmiselle”.¹¹⁰

Myös Jookebed, Junia, Priska ja Noomi tuovat esille useita kategorioita. Esimerkiksi Jookebed kokee olevansa intersektionaalinen feministi. Hän haluaa korostaa erityisesti kaikkien ihmisten keskinäistä yhdenvertaisuutta sekä marginalisoitujen ihmisryhmien puolustamista.¹¹¹ Hän ei halua, että feminismi jää yhden ihmisryhmän asiaksi:

Mä ajattelen, että feminismi on niinkun jokaisen sukupuolen ja kaikkien ihmisten yhdenvertaisuuden puolustamista. Eli mä ajattelen, et feminismi ei oo missään nimessä sitä, että että tuetaan vain yhtä joukkoa - -¹¹²

Jookebedin ohella myös Junia kokee itsensä intersektionaaliseksi feministiksi. Tämän lisäksi hän tuo esille sen, että feminismi on kaikkien ihmisten yhtäläisyyttä.¹¹³ Sen sijaan Noomi tuo keskusteluun mukaan yhdenvertaisuuden ja vähemmistöjen huomioimisen lisäksi ympäristönsuojelun:

- - klassikkoaiheet on tietysti sukupuolten tasa-arvo ja eri seksuaalisten suuntautumisten tasa-arvo, mut että et sitten tietysti kyl mä niinkun aattelen, et on feminismiä esimerkiksi puolustaa eläintenoikeuksia tai tätä tavallaan, et se on niinkun. En tiedä, onko määritelmällisesti oikeesti mut jotenkin niinkun itse aattelen, et koko luomakunta kuuluu sen niinkun feminismin piiriin.¹¹⁴

Feminismin määritelmien hajaantumisesta voi päätellä, että osa papeista ei halua asettaa feminismille jyrkkiä rajoja, ts. he eivät halua, että feminismi tarkoittaa vain yhtä tai kahta asiaa. Suoraan tällaista rajoittamista teki vain Priska, jonka rajauksia käsitellään seuraavassa luvussa.

4.1.2 Feminismi rajauksena itsen ja toisten välillä

Feminismi ei ole haastateltaville pelkästään teoreettinen käsite, vaan se koetaan osaksi omaa henkilökohtaista ajatusmaailmaa syvemmillä tasolla. Haastateltavat tuovat esille rajauksia ja määritelmiä, joilla he vetävät rajaa itsensä ja toisten feministien välillä. Nämä olivat

¹¹⁰ TKU/A/22/117-lit: 2–3.

¹¹¹ TKU/A/22/113-lit: 2–3.

¹¹² TKU/A/22/113-lit: 3; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

¹¹³ TKU/A/22/112-lit: 4.

¹¹⁴ TKU/A/22/118-lit: 4; Litteraatiosta poistettua sanatoistoa.

hienovaraisia vihjeitä siitä, että he tunnistavat toisenlaisten feministien olemassaolon ja erottavat itsensä niistä.

Suurin osa haastateltavista ei tuonut spesifisti esille muulla tavalla ajattelevia feministejä. Kuitenkin osa heistä puhui omasta feminismistään ja samalla erotti itsensä muista. Ehkä kaikkein selkein esimerkki on jo edellä mainittu Priska, jolle feminismi tarkoittaa miesten ja naisten välistä tasa-arvoa sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen huomioimista¹¹⁵. Hän haluaa piirtää selkeät rajat sille, mitä feminismi käsitteellisesti tarkoittaa:

Kun toki heidänkin [seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen] asiansa on niinkun jossain määrin feminismiä ja mitä liekää monennettako aaltoa se sitten nykyään on, kolmattako vai mitä se on. Mutta mun mielestä siis tää naisten ja miesten tasa-arvossakin on vielä aivan saakelisti töitä, et se ei oo musta mitenkään niin että sitä ois varaa unohtaa ja keskittyä tässä sitten vaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin, koska se on vähän niinkun vaarallinen tie, että sitten unohdettais puhua myöskin ihan tästä klassisesta naisten sortamisesta, koska se on edelleen kuitenkin ihan todellisuutta. - - Mut en mä mitä tahansa tasa-arvotyötä kuitenkaan laskisi feminismiksi, koska silloin se menee niin taivaan laajaksi, että se ikään kuin kadottaa niinkun merkityksensä. Termit, jotka tarkoittaa vähän kaikkea niin ei lopulta tarkoita oikein mitään.¹¹⁶

Priskan tapaan feminismin aaltoja mieltä pari muutakin haastateltavaa. Joskus niiden kautta peilattiin omaa suhdetta feminismiin ja siihen, kuka on feministinä. Näin on esimerkiksi Saaralla, joka erottaa itsensä uudemman aallon feministeistä:

Mut minkä aallon feministi mä olen, niin se on ehkä se mun niinkun, sitä mä olen miettinyt paljon, en varmasti ole uuden aallon feministi, ja mulla on yhä edelleen, vaikka mä ymmärrän hyvin tän sukupuolien moninaisuuden, niin mulla on käsitteet ihan hukassa enkä mä osaa argumentoida. Niin mä en ole sillä lailla valistunut - -¹¹⁷

Myös Debora erottaa itsensä uudemmissa feministeistä, vaikkei käytäkään aalto-sanaa. Hän täsmentää olevansa perillä nykyisen feminismin ajatuksista mutta ei identifioi itseään niihin:

Ja totta kai kaikkien ihmisten ja kaikenlaisten ihmisten tasa-arvo on tärkeä ja mä pyrin olemaan mukana ajassa sillä tavalla, että tää gender-ajattelu - - tää kun twitterissä on niinkun et mulla lukis varmaan sit she ja her, niin tämänkaltaisen ajattelu, että onko edes sukupuolta olemassa. Niin mä pyrin ymmärtämään sitä ja

¹¹⁵ Priska.

¹¹⁶ Priska.

¹¹⁷ TKU/A/22/114-lit: 4.

jotenkin hahmottamaan, mut et siin ajattelussa mä huomaan, että mä oon ehkä vähän semmonen kasarifeministi, että et niinkun aikani lapsi.¹¹⁸

Jookebed sen sijaan haluaa erottaa itsensä ”vanhasta feminismistä”. Hänelle on selkeää, millaista feminismiä kirkossa tulisi toteuttaa:

Ja niinkun intersektionaalinen feminismi on kyllä vaikuttanut niinkun jonkin verran myös ehkä, että se on ollu mulle hyvin sellanen niinkun luonteva feminismin muoto, että jonkin verran esimerkiks kirkossa häiritsee se, että edelleen se feminismi, josta kirkossa saatetaan puhua, niin ja mitä kirkossa saatetaan tukea, on vähän semmosta vanhaa feminismiä, sellasta joka nimenomaan keskittyy paljon cisnaisten asemaan esimerkiks ja vaikka valkoisten cisnaisten asemaan.¹¹⁹

Myöhemmin Jookebed kuitenkin haluaa olla rajaamatta feminismiä tai toisten ihmisten feminististä identiteettiä. Hän sanoo vierastavansa ”sitä, että mä määrittelin sinänsä vaikka jonkun toisen feminististä identiteettiä niin ettei se ole feminismiä”¹²⁰.

Myös Junia tuo esille sen, millaista feminismiä hän ajattelee kirkossa olevan ja millaista hänen mielestään sen pitäisi olla. Hänen mukaansa feminismin ei tulisi palvella vain yhtä ryhmää, esimerkiks vain niitä (nais)pappeja, jotka haluavat päästä johtajiksi asti.¹²¹

Samanlaista ajatusta kannattaa myös Ruut, joka ei halua feminismin olevan pelkästään naisten tasa-arvoon keskittyvä liike:

- - että se on ihan hyvä, ei se oo huono asia, että puhutaan niistä [miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta], mutta se ei oo niinkun koko totuus. - - et jos mietin mikä ei oo feminististä niin sitten se että ei nähtäis että on muitakin, muuallakin voi olla epätasa-arvoa kuin sukupuolten välillä. - - Et se et ei vaan niinkun, ei ole kauhean feminististä kahlia feminismiä kauheen pieneen lokeroon.¹²²

Mirjam sen sijaan kokee, että kirkossa harjoitettu feminismi ei jätä tilaa naiseuden moninaisuudelle. Hän kokee, että kirkossa harjoitettu feminismi on ”överifeminiinistä”¹²³.

Hän haluaa erottaa itsensä tällaisesta feminismistä toteamalla:

Ja siks mulla on välillä ollut vaikee jotenkin mennä mukaan semmoseen, että tää on niinkun naisten juttu, koska se on sit kuitenkin semmosta överifeminiinisyyttä, joka ei oo mun juttuni ollenkaan.¹²⁴

¹¹⁸ TKU/A/22/115-lit: 3; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

¹¹⁹ TKU/A/22/113-lit: 2.

¹²⁰ TKU/A/22/113-lit: 3; Litteraatiosta korjattu kirjoitusvirhe.

¹²¹ TKU/A/22/112-lit: 4; Litteraatiosta poistettua sanatoistoa.

¹²² TKU/A/22/110-lit: 5.

¹²³ TKU/A/22/116-lit: 5.

¹²⁴ TKU/A/22/116-lit: 5; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

4.1.3 Feminismi työkaluna ja välineenä

Feminismi on joillekin haastateltaville väline tai työkalu jonkin päämäärän saavuttamiseksi. Feminismi ei siis heidän mielestään lopu siihen, että he ovat feministejä, vaan siitä seuraa jotain muuta. Tällaisen välineellisyyden mainitsevat suoraan Jookebed, Noa ja Noomi, ja epäsuoraan Ruut.

Jookebed kuvaa itseään ensisijaisesti kristityksi ja vasta sen jälkeen feministiksi¹²⁵. Feminismi ja kristillisuus ovat liittyneet hänen ajattelussaan yhteen, ja feminismin tehtävänä on tukea kristityn identiteettiä:

Et jotenkin mä koen, että feminismi on ehkä sellanen väline, jolla niinkun, jota mä voin käyttää siinä, että mä osaan toimia kristillisemmin - -¹²⁶

Noa sen sijaan kertoo, että aluksi feminismin käyttäminen työmaailmassa oli hankalaa, mutta myöhemmin siitä on tullut ”merkittävä työkalu omassa työssäni”. Hän käyttää feminisimiä esimerkiksi saarnoissa sekä ns. sateenkaarityössä eli erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä palvelevassa työssä.¹²⁷

Noomille feminismi on tärkeä työkalu kaikkien yhdenvertaisuuden edistämiseksi:

- - [feminismi] tarjoaa myös työkaluja niinkun siihen, että vois eri ihmiset ja eläimet ja koko ympäristö kaikki olla jotenkin paremmin yhdenvertaisia keskenään.¹²⁸

Ruut ei käytä sanaa väline tai työkalu, mutta hänen sanoistaan voi päätellä, että feminismin tehtävä on tarjota välineitä itsensä kyseenalaistamiseen ja itsensä tutkimiseen:

Eli kyl mä niin kun feminismi on mulle semmonen niinkun haaste itsetutkisteluun ja niin kuin semmoseen että, kun vasta on ehkä ymmärtämässä, kuinka semmosta vaikka naista esineellistävää tai syrjiviä asenteita, toimintatapoja pidetään, niitä ei nähdä edes - -¹²⁹

¹²⁵ TKU/A/22/113-lit: 2–3.

¹²⁶ TKU/A/22/113-lit: 3; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

¹²⁷ TKU/A/22/119-lit: 2, 5, 7.

¹²⁸ TKU/A/22/118-lit: 4; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

¹²⁹ TKU/A/22/110-lit: 4; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

4.1.4 Feminismi prosessina tai narratiivina

Pian haastattelujen alettua huomasin, että feminismin käsite on haastateltavien elämässä muuttunut vuosien aikana. Se ei välttämättä tarkoita kaikille samaa kuin nuorempana. Toisaalta moni myös toi esille, että he ovat aina olleet feministejä ja osasivat kertoa, mistä feminismi on lähtenyt liikkeelle. Nämä kaikki huomiot liitän ajatukseen feminismistä prosessina tai narratiivina, jonka alkamiskohdan moni kykenee muistamaan tarkastikin. Prosessinkuvaus muuttuu näissä tilanteissa omasta elämästään kerrotuksi tarinaksi¹³⁰. Näin ajateltuna jokainen pappi toi jotain prosessiin tai tarinaan liittyvää esille.

Hanna, Saara, Noomi, Lyydia, Ruut ja Junia kokevat olleensa lähes aina feministejä tai kiinnostuneita tasa-arvosta¹³¹. Osa heistä tuo esille sen, kuinka feminismi on muuttunut elämän varrella. Esimerkiksi Hanna kokee, että työ alalla, jossa tasa-arvo ei ole hänen mukaansa itsestäänselvyys, on vahvistanut äidinmaidosta saatua tasa-arvon ajatusta¹³². Lyydia sen sijaan kertoo feminismin muokanneen sitä, miten hän hahmottaa itseään suhteessa muihin:

Ja ehkä jotenkin feminismin kautta on ite hahmottanut niit omia etuoikeuksia niinkun aina paremmin ja sitten kun seuraan eri henkilöitä, jotka ovat niin sanotusti julistaneet olevansa feministejä eli tunnistaneet sen tarkemmin kuin itse niin sitten sitä kautta oppinut siitä että itsekin olen feministi.¹³³

Noomi perustelee ajatusta siitä, että on aina ollut feministi, hausalla muistolla lapsuudesta ja Elisabeth Rehnin vaikutuksesta:

- - ei oo ollut semmosta aikaa jollon mä en olis ollut feminismi elämässä tai jotenkin että se on oikeestaan niinkun samalla tavalla kun mä aattelen, että ei oo ollu semmosta aikaa elämässä, jollon mä en ois ollu kristitty. - - mä oon ollu viisvuotias kun on ollut vuoden yheksänkymmentäneljä presidentinvaalit, jossa niinkun Elisabeth Rehn oli sit toisella kierroksella Martti Ahtisaarta vastaan ja tota mitään tietysti sillai politiikasta ymmärtämättä niin mä olin aivan, siis niin Elisabeth Rehn -fani, ja kannatin Elisabeth Rehniä. Se on ehkä semmonen ensimmäinen [naurua] niinkun muisto lapsuudesta - -¹³⁴

Ruutin prosessi feminismin kanssa on ollut pitkä. Vaikka hän sanoo olleensa aina feministi, hän oli pitkään teologian maisteriksi valmistuttuaan konservatiivikristitty. Hänelle tasa-arvo

¹³⁰ Kts. tarkemmin tutkielman luku 4.1.5.

¹³¹ TKU/A/22/111-lit: 2; TKU/A/22/114-lit: 2; TKU/A/22/118-lit: 2; TKU/A/22/117-lit: 2; TKU/A/22/110-lit: 2; TKU/A/22/112-lit: 2.

¹³² TKU/A/22/111-lit: 2.

¹³³ TKU/A/22/117-lit:2.

¹³⁴ TKU/A/22/118-lit: 2.

merkitsi vain naisten ja miesten välistä tasa-arvoa.¹³⁵ Intersektionaaliseen feminismiin tutustuminen avasi hänelle uudenlaisia näkökulmia feminismiin:

- - mulle feminismi, toki se on enemmänkin ollu ehkä myöskin prosessi, kun on ymmärtäny, että se, ei puhuta pelkästään naisten oikeuksista vaan tää käsite intersektionaalinen feminismi on tullu tutuks vasta tässä viimeisen parin vuoden aikana. Eli mitä kaikkee se pitää sisällään, niin kun laajoista ihmisoikeuksista ja yleensäkin syrjimättömyyttä ja. Etteikö se vaan naisten ja miesten välisistä epätasa-arvosta vaan no, ihmisyyteen liittyvistä asioista.¹³⁶

Jookebed, Debora, Priska ja Noa näkevät kasvatuksessa tai tietyssä elämänsä hetkessä olleen juuret sille, että heistä tuli feministejä. Jookebedin lapsuusperheessä korostettiin sitä, että tytöt ja naiset voivat tehdä samoja asioita kuin miehetkin¹³⁷. Deboran lapsuudenperheessä erityisesti isosiskolla ja kotitöistä huolehtineella isällä oli tärkeä rooli siinä, että hänestä tuli feministi. Hän kertoo pyrkivänsä muuttumaan feministinä mutta samalla hän ymmärtää olevansa tietynlaisen kasvatuksen muokkaama. Hän kutsuukin itseään ”kasarifeministiksi”.¹³⁸

Priska ei tuntenut kuuluvansa feministeihin ennen kuin meni yliopistoon ja päätyi professori Raija Sollamon feministiteologiselle luennolle:

Mutta siitä huolimatta että et itse asiassa niinkun yhteiskunta ja meidänkin ajattelu oli niin kovin naisiasiasta hyötynyttä, niin kun mä jotenkin kasvoin niin mun mielestä se feminismi oli kuitenkin semmonen epäilyttävän oloinen sana tai siihen liittyy joku semmonen ajatus, että tää kuuluu jotenkin tämmöseen, tässä on jotakin tämmöstä vaahtoomista tai aggressiivisuutta tai jotain muuta, niinkun liioittelua. Mut sitten mä oli varmaan yli kaksikymppinen, kun mä menin aika pienelle feministisen teologian kurssille - - ja siellä oli puhumassa professori Raija Sollamo, joka oli siis silloin eksegetiikan ja raamatuntutkimuksen apulaisprofessori. Ja siellä aloitettiin kysymällä, että mitä tulee mieleen sanasta feminismi, ja mä en muista, mitä me kaikki muut sitten tapailtiin ja hapuilitiin, ja sitten Raija Sollamo sanoi ”minulle tulee siitä mieleen sana minä”. Ja se oli mulle jotenkin semmonen hetki, että silloin ajattelin että vau, siis hänhän oli kaikkea muuta kuin aggressiivinen tai vaahtoava.¹³⁹

Noan feminismi sai alkunsa armeija-aikana, jolloin hän tutustui Kaari Utrion teoksiin. Alun perin hänen feminismsä ei näkynyt käytännössä, vaan hän oli enemmän suuntautunut

¹³⁵ TKU/A/22/110-lit: 2.

¹³⁶ TKU/A/22/110-lit: 2.

¹³⁷ TKU/A/22/113-lit: 2.

¹³⁸ TKU/A/22/115-lit: 2–3.

¹³⁹ Priska.

teoreettiseen tietoon.¹⁴⁰ Työelämän ja feminismin yhdistäminen ei aluksi ollut hänelle helppoa:

Mutta ehkä sitten kun työelämään siirty 2000-luvun lopussa niin ehkä niinkun suoraan semmosta luontevaa hyppyä ei ollut niinkun opiskelumaailmasta... opiskelumaailman feminismistä siihen työelämän feminismiin että totta kai se kulki koko ajan tämmösenä asenteena ja ajatusmaailmana, mutta ehkä sitten se mitenkä suoraan pystyy jotenkin työkaluna ikään kuin käyttämään sitä feminismiä siinä työssä niin se oli ehkä aluks varsinkin vähän haastavaa - - Ja jotenkin ehkä koki silloin, kun oli nuori pappi ja näin, koki jotenkin että pitää ikään kuin tehdä asiat jotenkin vähän niinkun by the book eli pitää ikään kuin sellainen tietynlainen pappi ja tehdä asiat juuri niinkuin, vähän niinkuin peruspapin omaisesti. Niin sitten vasta myöhemmin tässä työuralla on se feminismi tullut yhä enemmän kuvioihin taas takasin.¹⁴¹

Noa kertoo myös feministisen ajattelun prosessista. Hän sanoo maailmankuvansa olleen nuorempana mustavalkoinen, jolloin hän ei nähnyt kuin hyvän tai pahan¹⁴². Vähitellen ajattelu on muuttunut:

- - että ikään kuin semmosta harmaata harmaata tota noin niin aluetta ei siinä ollut välissä niin ehkä ikä on tuonut sit semmosta ehkä vähän myös semmosta rauhallisuutta tähän feminismiin, että aika radikaalistikin ajatteli silloin joskus nuorempana niinkun feminismistä - -¹⁴³

Samanlaisesta iän tuomasta muutoksesta kertoo Mirjam, joka sanoo olleensa aiemmin ”kärkevämpi”¹⁴⁴.

4.1.5 Yhteenveto

Feminismi voi haastateltavien mukaan tarkoittaa neljää asiaa: teoreettisia käsitteitä, rajausta itsen ja toisten välillä, työkalua sekä tarinaa tai prosessia. Ensimmäisessä osassa eli teoreettisissa käsitteissä korostuivat laajat, abstraktit käsitykset tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Vastauksissa näkyy feminismin käsitteen laajentuminen kattamaan muitakin yhteiskunnallisia teemoja kuin naisten asemaa, esimerkiksi vähemmistöjen syrjintää sekä eläinoikeuksia. Niissä korostuivat sellaiset feminismin kolmannelle aallolle tyypilliset piirteet kuin yksilöllisyys (esimerkiksi itsemäärättyoikeus), intersektionaalisuus (erilaisten

¹⁴⁰ TKU/A/22/119-lit: 2.

¹⁴¹ TKU/A/22/119-lit: 2.

¹⁴² TKU/A/22/119-lit: 8.

¹⁴³ TKU/A/22/119-lit: 8.

¹⁴⁴ TKU/A/22/116-lit: 2.

sektioiden huomaaminen) ja diskurssien hajaantuminen (ei yhtä tai kahta selkeää linjaa vaan useita)¹⁴⁵.

Osa papeista tuotti puheellaan rajaa itsensä ja muunlaisten feministien välillä. Erityisesti rajanvetoa käytiin naisten ja miesten keskinäiseen tasa-arvoon keskittyvän feminismin ja intersektionaalisen feminismin välillä¹⁴⁶. Etupäässä papit halusivat ymmärtää erilaisia feminismejä eivätkä varsinaisesti kieltäneet niiden olemassaoloa, mutta toivat myös esille oman paikkansa esimerkiksi ”kasarifeministinä” tai intersektionaalisenä feministinä. Yksi papeista halusi rajata feminisminsä tarkasti kattamaan vain tiettyjä osa-alueita. Tämän voi mielestäni nähdä tietynlaisena vastaiskuna kolmannen aallon feminismin hajaantumiselle ja yksilöllistymiselle. Kolmannen aallon feminismille on tyypillistä myös se, että se on osin ristiriitainen liike. Joidenkin tutkijoiden mukaan feminismiä tulisi katsoa monikkona, feminismeinä, enemmän kuin yksikkönä.¹⁴⁷

Feminismin työkaluna tai välineenä nosti esille vain muutama pappi. Se kuitenkin eroaa merkittävästi muista osista, sillä se korostaa feminismiä jonain, mitä voidaan käyttää muiden asioiden välittämiseen tai hoitamiseen. Feminismi ei siis välttämättä ole lopputulos tai määränpää vaan väline esimerkiksi kristillisemmän elämän tavoittamiseen tai yhdenvertaisuuden saavuttamiseen.

Jokainen haastatteleman pappi järjesti feminismiään ja historiaansa feminismin parissa narratiiviksi ja prosessiksi. Useimmiten tämä tapahtui kertomalla, kuinka heidän feminisminsä sai alkunsa ja miten se on muotoutunut elämän varrella. Osa pystyi kertomaan yksityiskohtaisesti jopa sen hetken, jolloin heidän matkansa feminismin parissa alkoi. Tämä on hyvin tyypillistä ihmisille, sillä usein ihmiset rakentavat omasta elämästään ja elämän tärkeistä hetkistä tarinoita. Tällä he pyrkivät saamaan elämään järjestystä ja merkitystä. Tätä kykyä ja tapaa kutsutaan *narratiiviseksi identiteetiksi*¹⁴⁸. Voidaan siis ajatella, että papit tuottivat identiteettiään narratiivisesti. He pyrkivät etsimään merkityksellisyyttä aiemmista tapahtumista ja korostivat itsensä löytämistä ja tutkimista.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Vrt. Aune & Holyoak 2018, 184; Aune & Redfern 2013, 217–218; Vuola 2015, 32, 39.

¹⁴⁶ On hyvä huomata, etteivät intersektionaalisen feminismin ajatukset esimerkiksi rasismin vastaisuudesta ole varsinaisesti uusia tai pelkästään intersektionaalisuuden mukana tullutta (vrt. Vuola 2019, 148–149). Tässä pitäydyn kuitenkin haastateltavien sanomisissa, jotka korostavat tällaista jakolinjaa.

¹⁴⁷ Aune & Redfern 2013, 219; Harnois 2012, 823.

¹⁴⁸ McAdams & McLean 2013, 233.

¹⁴⁹ McAdams & McLean 2013, 234–235.

Toinen omiin tutkimustuloksiini verrattavissa oleva tutkimus on Catherine E. Harnoisin tutkimus feminismin luonteesta ja merkityksestä yksilölle. Feminismiä ilmiönä ja liikkeenä on tutkittu myös siitä näkökulmasta, millaisen roolin se saa yksilöiden elämässä. Feminismin voi nähdä olevan ideologia ja aate, yksilön identiteetti sekä toiminnan muoto, esimerkiksi yhteiskunnallinen liike. Näillä kolmella on eroavaisuuksia, eivätkä ne aina yhdisty yksilön elämässä. Eli kaikki, jotka toimivat feminististen arvojen mukaan tai kannattavat niitä, eivät koe olevansa feministejä identiteetiltään.¹⁵⁰

Oma tutkielmani täydentää tätä näkökulmaa tuomalla mukaan prosessin ja narratiivin käsitteet. Feminismi ei ole vain jotain, mikä pysyy vuodesta toiseen samana, vaan sen määritelmät ja rooli ihmisen elämässä muuttuvat.

4.2 Feministinen teologia käytänteinä, näkökulmana ja hengellisenä ajatusmaailmana

Useat haastateltavat puhuivat, kuten mainitsin luvussa 4.1., feminismistä ja feministisestä teologiasta sekaisin. Olen siis koodannut aineistoani niin, että kristillisyyteen ja feminismiin yhtä aikaa liittyvät asiat ovat feministisen teologian piirissä, vaikka haastateltavat eivät sanoneet suoraan niiden liittyvän feministiseen teologiaan. Näitä ovat esimerkiksi käsitteet raamatuntulkinta, jumalakuva ja teologia. Eli mikäli näistä teoriakäsitteistä oli puhetta, olen merkannut sen ylös feministisen teologian kohtaan.

Analyysissäni pyrin vastaamaan siihen, mitä feministinen teologia tarkoittaa papeille, miten he sen käsittävät ja mitä siihen heidän mielestään kuuluu. Näin tehtynä olen löytänyt kolme yläkategoriaa, joiden alla on useita alaluokkia:

1. Feministinen teologia käytänteinä
2. Feministinen teologia näkökulmana/silmälaseina
3. Feministinen teologia hengellisen olemisen tapana ja hengellisenä identiteettinä

¹⁵⁰ Harnois 2012, 823–827.

4.2.1 Feministinen teologia käytänteinä

Osa papeista kokee, että feministinen teologia tarkoittaa käytännön tekoja. Suoraan tästä puhuivat Hanna ja Mirjam.

Hanna on haastateltavista kaikkein käytännönläheisin. Hän tuo useaan kertaan ilmi, että sekä feminismissä että feministisessä teologiassa tärkeää on teorian muuttaminen käytännöksi. Hän puhuu esimerkiksi siitä, kuinka on tärkeää ”elää niin kuin opettaa”.¹⁵¹ Erityisesti teologian kohdalla hän painottaa teorian siirtämistä käytäntöön:

- - kylhän se [feministinen teologia] tietenkin tarkoittaa no juurikin kaikkee sitä arjessa ja niinkun jos mä aattelen mun roolia tällä hetkellä, et mä oon niinkun johtavassa asemassa, niin se tarkoittaa sitä semmosen arjen käytännön teologian tekemistä - -¹⁵²

Mirjamille erityisen tärkeää on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen aseman parantaminen sekä naiseuden normin muuttaminen. Hän toivoo, että se näkyisi myös käytännössä:

Ja niin, ja sitten ihan käytännössä semmosta että jotenkin taistelemassa sen puolesta, että monenlaiset äänet kuuluis kirkon päätöksenteossa, että meillä olis niinkun meillä näkyis myös sateenkaarenvärit, meillä näkyis naiset, miehet, lapset ja kaikki se kirjo, mitä ihmisiä on.¹⁵³

Vaikka vain Mirjam ja Hanna puhuivat käytännöllisyydestä suoraan, jokainen pappi osasi mainita feministisiä tai feministiseen teologiaan liittyviä¹⁵⁴ tekoja, joita tekevät työssään. Näitä tekoja on listattu luvussa 4.3. On siis mahdollista, että mikäli olisin kysynyt suoraan, kuuluvatko käytänteet heidän feministiseen teologiaansa, moni muukin pappi olisi vastannut myöntävästi. Joka tapauksessa on selvää, että papit tekevät feminististä teologiaa todeksi työssään.

4.2.2 Feministinen teologia näkökulmana ja silmälaseina

Haastatteluista nousi esille se, että feministinen teologia koetaan laajempänä näkökulmana tai silmälaseina¹⁵⁵ eli jonain pelkkiä käytännön tekoja suurempana linssinä, jonka kautta maailmaa, kirkkoa ja Raamattua katsotaan. Melkein jokainen pappi mainitsi jotain asiaan

¹⁵¹ TKU/A/22/111-lit: 2–3, 6.

¹⁵² TKU/A/22/111-lit: 6.

¹⁵³ TKU/A/22/116-lit: 7; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

¹⁵⁴ Feminismin ja feministisen teologian käsitteet sekoittuvat tässäkin. Koska tekoja tehdään työelämässä eli pappina, katson aiheen etupäässä kuuluvan feministiseen teologiaan.

¹⁵⁵ Ajatus silmälaseista tulee Deboralta, joka sanoo feministisen teologian olevan ”niinkun semmoset silmälasit, joiden läpi mä tulkitsen väistämättä ja valitsen Raamatun kohtia” (TKU/A/22/115-lit: 5).

liittyen. Näkökulmat onkin jaettu alaluokkiin, joihin kuuluvat: feministinen teologia kontekstuaalisena teologiana, jumalakuvana, Raamatun lukutapana¹⁵⁶, kriittisenä katseena/ poliittisena asenteena ja kirkollisena tasa-arvona.

Jookebed ja Saara tunnistavat feministisen teologian kuuluvan kontekstuaalisiin teologioihin¹⁵⁷. Jookebed on vasta valmistunut teologian maisteri, joten ehkä siitä syystä teoriatieto on vielä hyvin muistissa:

- - mulle kontekstuaalinen teologia ja niinkun vapautuksen teologia ja myös tällanen konstruktiivinen, jotenkin uudelleenrakentava teologia on tosi tärkeätä, ja mä niinkun ite kristittynä uskon, että niinkun Pyhä Henki toimii edelleen - - ja se [Pyhä Henki] voi inspiroida ihmisiä vaikka uudenlaisiin raamatuntulkintoihin, jotka on jotenkin sellasia, jotka rakentaa Jumalan valtakuntaa tässä ajassa. Ja mä ajattelen, että feministinen teologia on niinkun eräänlaista niinkun kontekstuaalista teologiaa tai niinkun konstruktiiivista teologiaa.¹⁵⁸

Saara puhuu kontekstuaalisuudesta jo feminismistä kysyttäessä. Hän tuo esille kontekstuaalisen teologian osana ihmisten kanssa toimimista:

Ja sitten toinen on se, että mä pidän itseäni hyvin kontekstuaalisena teologina, ja tuota haluan, ja tulkitsen siis Raamattua, jos mä ajattelen et mitä mä teen pappina, niin mä tulkitsen sitä ihmisten elämän todellisuudesta käsin ja rakennan sen tyyppisen, sekä puheissani että kaikis siinä muussa seurakunnan elämässäni rakennan sitä siltaa näiden välille.¹⁵⁹

Kun kysyn häneltä, mitä feministinen teologia tarkoittaa, hän sanoo vastanneensa aiheeseen jo aiemmin feminismin kohdalla ja täsmentää feministisen teologian olevan nimenomaan kontekstuaalinen teologia¹⁶⁰.

Toinen näkökulma on Jumalaan liittyvät pohdinnat ja jumalakuva. Tämän mainitsevat Noa, Mirjam ja Ruut. Noa sijoittaa itsensä ja asiantuntijuutensa eksegetiikan alueelle mutta tuo ilmi myös muita teologian osa-alueita:

Mutta sitten myös jos ajatellaan tämmöstä systemaattista teologiaa niin toki jumalankuvat ja tämmöset niinkun - - että Jumalan ei tarvitse olla jotenkin niin patrioottisesti määritelty tai jollain tavalla niinkun tämmösen kirkkohistorian taakoittama, että sille niinkun tämmöset tietynlaiset maskuliiniset määritteet

¹⁵⁶ Mietin pitkään, kuuluuko Raamatun lukutapa tähän vai lukuun 4.3, jossa käsitellään pappien käytännön tekoja. Päätin sen tulevan tähän, koska se on niin abstrakti käsite. Sen sijaan, jos papit ovat puhuneet yksittäisistä Raamatun kohdista, joita siteeraavat tai jättävät siteeraamatta, olen laittanut ne käytännön tekojen luetteloon.

¹⁵⁷ TKU/A/22/113-lit: 4; TKU/A/22/114-lit: 5–6.

¹⁵⁸ TKU/A/22/113-lit: 4.

¹⁵⁹ TKU/A/22/114-lit: 5; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

¹⁶⁰ TKU/A/22/114-lit: 5.

kulkee mukana vaik Jumalan käsitekin voi olla niinkun jotenkin moninainen ja myös tärkeätä semmonen feminiininen ulottuvuus Jumalassa.¹⁶¹

Mirjam puhuu Jumalan luomistyön kauneudesta ja sen näkemisestä. Hän ajattelee, ettei Jumala ole luonut maailmaa pelkästään kahdelle sukupuolelle vaan Jumalan kuvina toimivat myös muut sukupuolet:

- - eihän Jumala niinkun mahdu meidän sukupuoliimme, että Jumala on jotenkin niinkun paljon suurempi eikä tyhjenny siihen, että varmasti Jumalassa on niinkun kun sanotaan että mieheksi ja naiseksi Hän heidät loi, tai niinkun miehenä ja naisena he ovat niinkun tai hän on Jumalan kuva. Niin mä aattelen, että jotenkin Jumalassa on se, ei ole mies eikä nainen vaan on yhtäkaa niinkun molemmat mutta myös koko se niinkun kirjo.¹⁶²

Ruutin feminismi on ollut pitkä prosessi, sillä hän oli pitkään konservatiivikristitty. Hän sanookin, että hänen jumalakuvansa on eheytyntä. Tällä hän tarkoittaa, ettei hän kulje enää ”kuin hevonen laput silmillä” vaan on nähnyt Jumalan luomistyön moninaisuuden.¹⁶³

Noa, Mirjam, Saara, Junia, Priska, Hanna ja Ruut tuovat esille, että feministinen teologia tarkoittaa Raamatun lukutapaa¹⁶⁴. Papeilla on kaksi tapaa lukea Raamattua: Toisaalta he haluavat nostaa esille Raamatun naisia ja positiivisia esimerkkejä. Toisaalta he lukevat Raamattua kriittisillä, feministisillä silmälaseilla ja nostavat näin esille Raamatussa ilmeneviä epäkohtia.

Priska tuo esille molemmat:

- - jos puhutaan nyt raamatuntutkimuksesta ja feministisestä eksegetiikasta, niin siinä on tavallaan niinkun musta kaks jalkaa, joilla se kävelee. Ensimmäinen on tietenkin se, että ei saada unohtaa, miten paljon positiivista siel Raamatussakin niinkun on, et siellähän on itse asiassa hyvin, hyvin paljon naishahmoja. - - Mut sit on semmosta kriittistä feminististä eksegetiikkaa, ja se on mun mielestä sellasta, että uskalletaan katsoa kaikkee sitä miesvaltasuutta ja naiskielteisyyttä, mikä siellä on. Ja niinkun perata sitä auki ja myöntää se ja ottaa siihen niinkun kriittinen suhtautuminen.¹⁶⁵

¹⁶¹ TKU/A/22/119-lit: 4.

¹⁶² TKU/A/22/116-lit: 2.

¹⁶³ TKU/A/22/110-lit: 3.

¹⁶⁴ TKU/A/22/119-lit: 4; TKU/A/22/116-lit: 6-7; TKU/A/22/114-lit: 5-6; TKU/A/22/112-lit: 4-5; TKU/A/22/111-lit: 6; TKU/A/22/110-lit: 3-4, 5; Priska.

¹⁶⁵ Priska.

Ruut tunnistaa Raamatun kontekstiriippuvaisuuden. Hän sanoo, että feministisen teologian tarkoituksena on lukea ”ohi” Raamatun muuttuvan kontekstin ja löytää jotain syvempää ja muuttumatonta¹⁶⁶:

Raamatussa on kaks tasoo: se on siinä se pyhä, muuttumaton, Jumalan sana, ja sit on sen kakstuhatta vanhat yhteiskuntarakenteet, se semmonen patriarkaatti. Se, missä on ollu, missä mies on omistanut vaimonsa ja lapsensa ja karjansa ja orjansa ja, se yhteiskuntarakenne ei ole pyhä eikä muuttumaton.¹⁶⁷

Mirjam ja Junia tuovat esille oikeuden lukea Raamattua omista näkökulmistaan ja lähtökohdistaan. Mirjamista feministinen teologia on oikeutta lukea Raamattua nimenomaan naiseuden ja osin myös homomiesten näkökulmasta. Hän haluaakin löytää Raamatusta ”semmoisia raapaisuita, joissa se naisten elämä näkyy”.¹⁶⁸ Junian mielestä hänellä on lupa löytää itsensä Raamatusta ja tulkita Raamattua omasta elämäntilanteestaan käsin. Hän haluaa tulla puhutelluksi lukiessaan Raamattua.¹⁶⁹

Monelle papille feministinen teologia tarkoittaa myös tietynlaista kriittistä, syrjivien rakenteiden purkuun tähtäävää katsetta tai poliittista asennetta. Usein tähän liittyy heikompien puolella olemista tai marginaalissa elävien auttamista. Tällaisia mainitsevat Mirjam, Hanna ja Lyydia¹⁷⁰.

Esimerkiksi Lyydia kokee tärkeäksi kaikkien samanarvoisuuden ja apua tarvitsevien auttamisen. Hän sanoo feministisen teologian olevan ”heikoimman puolelle asettumista” sekä äänen antamista niille, joilla sitä ei ole. Toisaalta hänestä feministisen teologian ydinajatuksia on se, että kohdataan ihminen omana itsenään, eikä anneta ihmisen taustan vaikuttaa siihen, millainen kohtaamisesta tulee.¹⁷¹

Mirjam ja Hanna nostavat sen sijaan esille poliittisuuden ja rakenteiden purkamisen. Mirjamista feministinen teologia on poliittista asennetta, sitä, että hän ei suostu kenenkään sortamiseen.¹⁷² Hanna sen sijaan tuo esille oman paikkansa seurakunnan johtajana ja puhuu siitä vallasta, jota hänellä on. Hänestä feministinen teologia on:

¹⁶⁶ TKU/A/22/110-lit: 5.

¹⁶⁷ TKU/A/22/110-lit: 3–4.

¹⁶⁸ TKU/A/22/116-lit: 7.

¹⁶⁹ TKU/A/22/110-lit: 5.

¹⁷⁰ TKU/A/22/116-lit: 7; TKU/A/22/117-lit: 3–4; TKU/A/22/111-lit: 6.

¹⁷¹ TKU/A/22/117-lit: 4.

¹⁷² TKU/A/22/116-lit: 7.

- - rakenteiden purkamista omalla paikalla, mulla on sellanen paikka, että mulla on kuitenkin sitten niinkun sananvaltaa ja äänenkäyttämisen valtaa, niin totta kai sitä niinkun kuuluu käyttää, et sitä feminististä teologiaa sitten luoda sillä. Ja hoksauttaa vaikka näitä sortavia rakenteita, joita on edelleen olemassa - -¹⁷³

Viimeisenä näkökulmana on ajatus feministisestä teologiasta kirkollisena, kirkon kontekstissa tapahtuvana tasa-arvona. Tämän nostavat esille Priska, Debora ja Noa. Noa tuo asian esille mainitsematta tasa-arvoa. Hänen haastattelustaan on kuitenkin luettavissa samanlaista ajatusta kaikille tasa-arvoisesta kirkosta:

- - pyritään huolehtimaan siitä, että kirkko on avara kaikille ihmisille, myös niinkun ajatellaan seksuaalivähemmistöihin kuuluvia jotenkin että feminismi koskettaa myös niinkun sitä aluetta ja feministiteologia ajaa myös heidän etujaan kirkossa.¹⁷⁴

Sen sijaan Priska ja Debora sanovat asian selvemmin. Priskan mukaan feministinen teologia ”tarkottaa sellasta teologiaa, missä ilmiselvä lähtökohta on miesten ja naisten samanveroisuus”¹⁷⁵. Deboralle tärkeää on nykyisen tasa-arvoaatteen soveltaminen kirkon ja Raamatun kontekstiin:

- - se [feministinen teologia] tarkoittaa sitä, että mä tunnistan niitä kipupisteistä, joita nykyaikaiselle tasa-arvoajattelulle... joita nykyaikainen tasa-arvoajattelu väistämättä näkee meidän pyhässä kirjassa ja koko meidän kirkon historiassa ja nykyajassa - -¹⁷⁶

4.2.3 Feministinen teologia/feminismi hengellisen olemisen tapana

Kuten todettua, feminismi ja kristillisyys yhdistyvät monissa kohtaa. Analyysini mukaan feministinen teologia onkin haastateltaville teorian ja näkökulmien lisäksi hengellisen olemisen tapa, tapa toimia kristillisesti.¹⁷⁷

Kysyin kahdelta haastateltavalta, ovatko feministinen teologia ja feminismi eroteltavissa toisistaan. Jos olisin tiennyt näiden kahden käsitteen välisen häilyväisyyden, olisin kysynyt

¹⁷³ TKU/A/22/111-lit: 6.

¹⁷⁴ TKU/A/22/119-lit: 5; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

¹⁷⁵ Priska.

¹⁷⁶ TKU/A/22/115-lit: 5.

¹⁷⁷ Tämän alaluvun olisi voinut perusteltavasti laittaa myös feminismin alle, koska tässä vaiheessa feminismi ja feministinen teologia risteävät monilta osin. Laitoin tämän kuitenkin tähän, koska luvussa puhutaan kaikkein eniten kristillisiin käsitteisiin ja feministiteologiasta käsitteenä. Jatkan tällä jaottelulla samaa linjaa koodaukseni kanssa eli kaikki kristillisyyteen liittyvät teemat menevät feministisen teologian alle. Tätä voi ajatella tietynlaisena sekamuotona.

asiaa useammalta. Näin tekemällä olisi rajaviivaa ollut helpompi vetää. Saaran mukaan feministinen teologia lisää feminismiin raamatuntulkinnan:

En tiedä, jos me ajatellaan feminismi ikään kuin puhtaana tasa-arvokysymyksenä noin yhteiskunnallisesti niin feministiteologia, siihen ei voi vetää niinkun yhtäsuurmerkkejä, koska siihen liittyy tää raamatuntulkinnan perspektiivi, joka ei ole valta sinänsä, tai siis liittyy myös valtakysymykset toki, mutta joka on paljon syvemmin identiteettiä koskeva kysymys.¹⁷⁸

Mirjam sen sijaan erottaa eri feministit sen mukaan, kuinka kiinnostuneita he ovat uskonnosta. Hän sanoo, että kaikki feministit eivät välttämättä edes halua puhua uskonnoista, puhumattakaan että olisivat uskonnollisia.¹⁷⁹

Raja on siis helpompi vetää, kun asiasta kysytään suoraan. On kuitenkin selviä tapauksia, joissa rajaa ei olla haluttu vetää, vaikka haastattelija on sitä pyrkinyt osoittamaan. Hanna ei halua tai pysty erottamaan feminismiä ja feminististä teologiaa toisistaan. Hän ei pysty erottamaan teologi/pappisminä toisista ministä vaan ajattelee, että nämä roolit eivät ole irrotettavissa toisistaan:

MK: No äsken kun kysyin, mitä feminismi tarkoittaa sinulle, niin nyt mennään teologian puoleen niin mitä feministinen teologia tarkoittaa sinulle?

HANNA: Ehkä mä oon jo niihinkin kaikkeen siis tavallaan vastannu koska mä niinkun puhun teologina, mun mielestä mä en koskaan voi irrottaa mistä tahansa niinkun jotenkin jos mä sanoinkin aluks että mä, varmaankin haastattelet mua tästä työroolista käsin myös, kirkon työntekijänä, niin mä tietenkin ehkä mun esimerkitkin mitä mä oon käyttäny, ne tulee niinkun tältä kirkollisen elämän puolelta aika paljon.¹⁸⁰

Junian, Jookebedin ja Noomin vastauksista tulee esille kristillisyyden ja feminismin yhdistämisen luontevuus. He ajattelevat, että kristillisyyden ja feminismin eivät ole ristiriidassa keskenään vaan jopa päinvastoin, ne toimivat heidän mielestään samojen asioiden puolesta. Esimerkiksi Junian mielestä länsimaalainen feminismi on ottanut mallia ja jopa pohjautunut kristillisestä etiikasta:

- - mulla se kytkeytyy myös mun kristilliseen vakaumukseen. - - kristittyinä ei voi mitään muuta ku puolustaa kaikkien ihmisten arvoa, kaikkien ihmisten yhtäläistä arvoa ja niinkun ajaa niiden asemaa, jotka on heikommassa asemassa. - - mä tiedän, että joidenkin mielestä feminismi on jotenkin täysin vierasta ja vastakkaista kristinuskolle, että et olen törmännyt niinkun näitä keskusteluja käydessäni myös sellaseen ajattelumalliin, että se olisi vierasta, mutta mä olen ihan toista mieltä. Mä olen sitä mieltä, et se on kotoperäistä että koko länsimaisen

¹⁷⁸ TKU/A/22/114-lit: 6–7; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

¹⁷⁹ TKU/A/22/116-lit: 6.

¹⁸⁰ TKU/A/22/111-lit: 6; Litteraatiosta muutettu haastateltavan nimi psedyonymiksi ja poistettu sanatoistoa.

feminismin ja tasa-arvoajattelun juuret voi nähdä, että ne nousee itse asiassa tietynlaisesta raamatuntulkinnasta ja kristillisestä etiikasta.¹⁸¹

Samanlaista ajatusta toistaa myös Noomi, jonka mukaan feminismin ja kristinuskon ovat monella tavalla sama asia:

Mutta se että mä oon kristitty ja feministi niin ne on niinkun saman asian molemmat puolet, tai jotenkin että tavallaan ajattelen ehkä, että kristityt, tai niinkun kristityyteen on tavallaan sisäänrakennettu ajatus että kaikki ihmiset on tasa-arvoisia ja yhdenvertaisia.¹⁸²

Myöhemmin hän jatkaa aiheesta ja toteaa, ettei feminismin ole kristinuskon vastaista vaan ”tuntuu et päinvastoin, feminismin on niinkun maallistunutta kristinuskoa”. Hän ei sanojensa mukaan osaa erottaa näitä kahta toisistaan.¹⁸³

Noomista ja Juniasta poiketen Jookebed kertoo olevansa enemmän kristitty kuin feministi. Hän kokee, kuten jo aiemmin luvussa 4.1.3. todettua, että feminismin on väline toimia kristillisemmin¹⁸⁴. Hänen mielestään kristillisuus ja feminismin pyrkivät samoihin asioihin:

Että sinänsä mä ajattelen, että moni semmonen asia, jonka mä teen feministinä, mä teen sen myös kristittynä, että sitten jos niinkun joku kysyis, että miks sä äänestät vaikka näin niin mä en välttä... mun ensimmäinen perustelu ei ole että koska mä olen feministi vaan mun ensimmäinen perustelu on, että koska mä oon kristitty. Ja sit mä ajattelen, ettei ne oo ristiriidassa keskenään, vaan itse asiassa ne tarkoittaa jotenkin... tai ne johtaa samaan lopputulokseen.¹⁸⁵

Edellä mainitut esimerkit olisivat toisenlaisella jaottelulla voineet mennä myös aiempaan feminismin-lukuun. On kuitenkin yksi esimerkki, joka selkeästi kuuluu feministiteologiaan hengellisenä identiteettinä.

Pyysin haastatteluihin ihmisiä, jotka ovat pappeja eli teologeja ja identifioituvat feministiksi. Siksi oletuksena myös oli, että he identifioituvat feministiteologeiksi. Yllättäen Debora kuitenkin kyseenalaisti oletukseni ja asetti feminismin, feministisen teologian ja kristillisyyden suhteet uudenlaiseen valoon. Hän nimittäin kokee olevansa feministi ja teologi mutta ei ole varma, kuuluuko tai haluaako edes kuulua feministiteologieihin¹⁸⁶. Hän siis

¹⁸¹ TKU/A/22/112-lit: 3.

¹⁸² TKU/A/22/118-lit: 2; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

¹⁸³ TKU/A/22/118-lit: 5.

¹⁸⁴ TKU/A/22/113-lit: 2–3.

¹⁸⁵ TKU/A/22/113-lit: 7; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

¹⁸⁶ TKU/A/22/115-lit: 7–8.

erottaa nämä kolmeksi eri identiteetiksi, joihin kaikkiin tai osaan voi kuulua tai olla kuulumatta¹⁸⁷.

Mut sitten, kun... jos ajatellaan, et on olemassa semmonen viiteryhmä, joka on porukka feministiteologit, niin joskus mä oon aatellut kuuluvani siihen, silloin tietty graduntekoaikoihin ja kauan sen jälkeenkin - - Mut ehkä just nimenomaan nyt sosiaalisen median kautta mä oon huomannut sen, että siihen liittyy niinkun... Se oli ennen vanhaan mun mielestä yksiselitteisempää. Et sä joko olit feministi ja teologi niin silloin sä olit feministiteologi, tai sit sä et ollut. Mut nykyään se ois sillai, että teologian sisällä nokitellaan ja voidaan sanoo, et sä et oo oikeenlainen feministiteologi.¹⁸⁸

Hän kokee, että keskustelut feministiteologiasta ovat muuttuneet niin paljon, ettei hän ole enää varma, haluaako kuulua niihin keskusteluihin. Hän sanoo pelkäävänsä, että joku huomaa hänen olevan ”feikkifeministiteologi”¹⁸⁹.

4.2.4 Yhteenveto

Haastatteluissani tuli ilmi, että feministinen teologia ei edusta haastateltaville vain yhtä tiettyä asiaa, esimerkiksi pelkkää teoriaa, vaan sen rooli heidän elämässään on monenlainen. Se on käytänteitä ja käytännön tekoja, näkökulma ja silmälasit sekä hengellinen ajatusmaailma.

Ensimmäiseksi feministinen teologia on papeille käytänteitä, käytännön tapoja. Tämän nostivat esille vain harvat, mutta kuten seuraavassa luvussa tullaan huomaamaan, käytännössä kaikki toteuttivat feminististä teologiaa jollain tavalla työssään.

Toiseksi feministinen teologia on papeille näkökulma. Sitä voi kutsua eräänlaisiksi silmälasiksi, joiden läpi katsoo maailmaa. Näitä erilaisia näkökulmia olivat feministinen teologia kontekstuaalisena teologiana, Jumalakuvana, Raamatun lukutapana, kriittisenä katseenä ja kirkollisena tasa-arvona. Esille nousseet asiat mukailevat feministisen teologian teoriaa eli eivät ole yllättäviä tai uusia. Feministisen teologian yleisimpiä teemoja ovat juuri raamatuntulkinta, Jumalakuva ja tasa-arvon edistäminen kirkossa, kuten olen ottanut esille

¹⁸⁷ Tässä pohjaan Stuart Hallin ajatukseen postmodernista identiteetin ajatuksesta, jossa identiteetti ja subjekti eivät ole ehyitä vaan jatkuvasti liikkeessä. Postmodernin näkemyksen mukaan ihmisillä on erilaisia yhtäaikaista identiteettejä, ja ihminen voi ottaa niitä käyttöön eri aikoina. (Hall 1999, 23)

¹⁸⁸ TKU/A/22/115-lit: 7–8; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

¹⁸⁹ TKU/A/22/115-lit: 8.

luvussa 2.4. Feministinen teologia on usein myös yhdistetty kontekstuaaliseen teologiaan, vaikka näiden kahden välinen suhde onkin epäselvä¹⁹⁰.

Kuten mainittua, feministinen teologia on pappien mielestä käytännön ja näkökulman lisäksi sitoutunut kristilliseen ajatusmaailmaan. Se on tietyllä tapaa osa syvemmän tason maailmankuvaa, sitä, mitä on olla kristitty. Feminismi ja kristillisyys yhdistyvätkin niin, että joskus feminismi ajatellaan tapana toimia kristillisemmin ja parempana kristittynä. Joka tapauksessa osa haastateltavista ajattelee, etteivät feminismi ja kristillisyys ole toisiaan poissulkevia vaan ovat sama tai lähes sama asia.

Feministisen teologian ja feminismin välinen raja on haastattelujen perusteella häilyvä ja jopa mahdoton osoittaa. Usein papit eivät ajatelleet näitä kahta erillisinä teorioina vaan yhtenä ja samana identiteettinä. Kysyin kahdelta haastateltavalta näiden kahden eroista, ja tällöin niiden välinen raja alkoi hahmottua selvemmäksi. On mahdollista, että ainakin osa haastateltavista ajattelee feministisen teologian teorian, feminismin ja kristillisyyden kolmena eri asiana, joista feministinen teologia sisältää nämä kaikki kolme.

Feministisen teologian ja sekulaarin feminismin välit eivät aina ole olleet mutkattomat. Monet feministiteologit sekä muuten sukupuolta ja uskontoa tarkastelleet tutkijat ovat todenneet, että sekulaari feminismi on halunnut tahallisesti ja tahattomasti nähdä uskonnon yksipuolisena. Joko uskonto on ollut ainoa lähtökohta naisten elämän tarkastelulle¹⁹¹ tai sitten sen vaikutus on unohdettu kokonaan¹⁹². Esimerkiksi feministiteologi Caryn D. Riswold väittää, että monet feministit, jotka suhtautuvat kristinuskoon epäilevästi, ovat unohtaneet sen, miten kristinuskon on toiminut naisia vahvistavasti. Hän sanoo, että uskonto ei ole vain toiminut naisia alistavasti vaan on myös tarjonnut uskonnon piirissä eläville naisille mahdollisuuden tavata toisiaan ja vaikuttaa kristinuskoon sisäisesti.¹⁹³

Oma tutkielmani rikkoo tällaista sekulaarin feminismin ja kristillisen feminismin välistä rajaa. Tutkielmassani nousee esiin se, että loppupeleissä on vaikea määritellä, mikä on sekulaaria feminismiä ja mikä feminististä teologiaa. Useat haastateltavat kokivat, että feminismiä ja

¹⁹⁰ Kts. tutkielman luku 2.1.

¹⁹¹ Ahonen & Vuola 2015, 13.

¹⁹² Llewellyn & Trzebiatowska 2013, 245.

¹⁹³ Riswold 2009, 36–37.

kristillisyyttä ei voi erottaa toisistaan. Väitänkin, ettei sekulaarin ja kristillisen feminismin kahtiajako ole täysin ongelmaton, ja on hyvä miettiä, missä kohtaa teoria ja käytäntö eroavat toisistaan.

4.3 Feminismi ja feministinen teologia pappien työssä

Toinen tutkimuskysymykseni liittyy siihen, kuinka, jos mitenkään, feminismi ilmenee pappien työssä, ja millaiseksi he kokevat feminismin esille tuomisen. Tämän luvun tarkoituksena on vastata kysymyksiin siitä, haluavatko papit näyttää feminismiä työelämässä, kuinka helpoksi tai vaikeaksi he näyttämisen kokevat ja miten he sen tekevät.

Vaikka kukaan ei vastannut suoraan, että ei halua näyttää feminismiä, on vastauksissa löydettävissä hienovaraisia nyansseja. Siksi analyysiin on päätynyt erilaisia haluamisen ja haluttomuuden variaatioita. Niitä hyödyntämällä sain koostettua neljä erilaista tapaa suhtautua feminismin näyttämiseen¹⁹⁴:

1. Haluaa, koska se on itsestään selvyys
2. Haluaa mutta vain kontekstiriippuvaisesti
3. Haluaa mutta ei halua huutaa
4. Haluaa mutta ei käytä itsestään sanaa feministi

Toinen tämän alaluvun kysymys on, minkälaisena papit näkevät mahdollisuutensa näyttää feminismiä työssään. Tämän kysymyksen esitin vasta sen jälkeen, jos haastateltava oli sanonut haluavansa näyttää feminismiä työssään. Tätä olen lähtenyt purkamaan yksinkertaisella kysymyksellä siitä, onko näyttäminen helppoa vai onko siinä ristiriitoja. Näin olen saanut kolme erilaista mielipidettä:

1. On helppoa, koska kokee olevansa turvassa
2. Sanoo kokeneensa ristiriitoja
3. Ei ole helppoa mutta haluaa silti tuoda esille

¹⁹⁴ Pyrin olemaan arvottomatta sitä, kenen feminismi on oikeanlaista ja miten sitä tulisi näyttää. Olen kuitenkin itse aina ollut hyvin avoin arvoistani ja identiteettiäni, joten voi olla, että se on vaikuttanut sekä kysymyksenasetteluun että vastausten analysointiin. Haluan kuitenkin täsmentää, ettei tässä analyysissä ole kyse kenenkään feminismin vääräksi tai oikeaksi tulkitsemisestä, vaan haluan aidosti tuoda esille erilaisia mielipiteitä ja kokemuksia.

Kolmas kysymys liittyy siihen, kuinka papit toteuttavat feminismiään/feminististä teologiaa käytännössä ammatissaan. Koodauksen aluksi listasin kaikki kirkon toimintaan tai papin työhön liittyvät käytännön toimet¹⁹⁵, mitkä haastateltavat sanoivat. Sen jälkeen luokittelin käytännöt ala- ja yläluokkiin sen perusteella, kenelle teot näkyvät tai keitä varten ne on tehty. Näin tekemällä halusin tuoda esille sitä, että mielestäni teolla on aina jonkinlaisia seurauksia, joita muut joko näkevät tai eivät näe. Teot on siis voitu tehdä jotakuta varten, tai teko tehdään jossakin sosiaalisessa kontekstissa, esimerkiksi työyhteisössä tai sosiaalisessa mediassa. Tämä jaottelu tuntui myös siinä mielessä järkevältä, että haastateltavat nostivat usein suoraan esille sen, ketä varten he toimivat tällä tavalla tai missä toimet näkyvät.

Koodauksen lopuksi sain kaksi erilaista väylää tai suuntaa, mitä pitkin papit toteuttavat feminismiään:

1. Ulospäin näkyvät, kirkon jäsenille ja muille suuntautuvat teot
 - a. Kasvatustyö
 - b. Jumalanpalvelukset ja muut tapahtumat
 - c. Sosiaalinen media ja muut mediat
 - d. Kielenkäyttö
 - e. Symbolit
2. Kirkon työntekijöille näkyvät teot
 - a. Työyhteisön johtaminen
 - b. Työyhteisön sisäisiin epäkohtiin puuttuminen
 - c. Kollegoiden tukeminen ja auttaminen
 - d. Kirkon sisäisissä vaaleissa äänestäminen

4.3.1 Kaikki papit eivät halua tuoda feminismiään esille

Papit suhtautuvat feminismin esille tuomiseen hyvin eri tavoin. Kuten todettua, olen lajitellut tavat neljään eri kohtaan. Ruutille, Hannalle, Junialle, Noalle ja Priskalle oman feminismin esille tuominen on itsestään selvää. He korostavat erityisesti sitä, etteivät he voi olla

¹⁹⁵ Haastatteluissa tuli ilmi joitain abstrakteja, melkein käytännöllisiä asioita, jotka jätin tästä listauksesta pois niiden abstraktimaisuuden takia. Esimerkkinä ”syrjinnän näkeminen” tai ”ihmisten näkeminen ihmisinä, ei sukupuolena”, jotka molemmat olivat mielestäni liian laajan tason näkökulmia käsiteltäväksi tässä kohtaa. Ne kuuluvat enemmän siihen, mitä feminismin haastateltavien mielestä on. Rajaa on välillä kuitenkin vaikeaa vetää.

näyttämättä feminisimiä, koska se on niin kiinni omassa identiteetissä¹⁹⁶. He kokevat, että feminisimi näkyy heidän teoissaan ja ajatuksissaan, joten sitä ei voi peitellä tai salailla¹⁹⁷. Esimerkiksi Noa kokee, ettei olisi rehellinen itselleen, jos hän ei toisi feminisimiä esille tai jos hän ei ottaisi kantaa näkemiinsä epäkohtiin¹⁹⁸. Samoin Ruut kertoo, että feminisimi on ”osa mun tapaa tai maailmankuvaani, tai osa mun identiteettiä tai tapaa funtsia asioita”¹⁹⁹.

Kaikki haastattelemanani papit eivät kuitenkaan ajattele näin. Osa papeista ei halua näyttää yhtä selvästi feminisimiään, tai he ovat tulleet siinä varovaisemmiksi. Feminisimi tulee heidän vastauksissaan ilmi ainakin osittain kontekstiriippuvaisena. Heidän perusteluissaan korostuvat pappouden neutraalisuuden vaade eli se, että papin tulisi olla mahdollisimman neutraali, jotta kaikki uskaltaisivat lähestyä häntä. Mielenkiintoista on, että ylempänä esitellyt papit kokevat, ettei feminisimiä voi salata eikä sitä voi käyttää vain osittain, kun taas Jookebed, Debora ja Saara kokevat, että feminisimiä voi joko korostaa tai olla korostamatta kontekstin mukaan.

Asia ei ole kuitenkaan täysin yksiselitteinen. Esimerkiksi Jookebed tunnistaa sen, että feminisimi näkyy aina jollain tavalla hänen ajatuksissaan²⁰⁰. Toisaalta myöhemmin haastattelun aikana hän sanoo olevansa välillä varovaisempi tuomaan feminisimiä esille ihmisissä heräävien reaktioiden takia:

Mä oon oppinut sen, että mun täytyy valita aika tarkkaan että missä mä puhun siitä [feminismistä]. Koska joskus tavallisen seurakunnan keskuudessa voi paljastua niin voimakkaita niinkun puolueellisuuksia sen asian suhteen, että mä aiheutan sillä, että mä puhun siitä aiheesta, niin pelkkää hallaa myös sille aiheelle. - - joissain tilanteissa voi olla vaikka parempi että mä puhun tavallaan niinkun semmosista, joita feminisimi tukee, mutta mä en ilmase että tää on muuten feminisimiä. Koska joillekin ihmisille voi vaikka mennä niinkun täysin kaikki ovet ja ikkunat kiinni sille asialle sen myötä, että tää on feminisimiä.²⁰¹

Tässä tapauksessa ei ole selvää, onko Jookebed itse valinnut olla näyttämättä feminisimiään vai pelkääkö hän näyttää sitä. Samoin Debora tunnistaa sen, että feminisimi näkyy koko ajan hänen työskentelyssään, mutta toisaalta hän on myös varovainen:

Mut jossain vaiheessa mä huomasin myös, että mä en voi olla ehkä niin virtaviivainen, koska mun piti ottaa huomioon kaikki, jotka istu siellä kirkossa. Ja ja tota pappina mun tehtävänä ei oo tietysti sulkea ketään ulos, mun pitää sulkea

¹⁹⁶ TKU/A/22/110-lit: 7; TKU/A/22/111-lit: 10; TKU/A/22/119-lit: 6; Priska.

¹⁹⁷ TKU/A/22/112-lit: 6.

¹⁹⁸ TKU/A/22/119-lit: 6; Litteraatiosta poistettua sanatoistoa.

¹⁹⁹ TKU/A/22/110-lit: 7.

²⁰⁰ TKU/A/22/113-lit: 7.

²⁰¹ TKU/A/22/113-lit: 8.

kaikki sisäänsä, sen takia must tuli ehkä pikkasen varovaisempi. Mut kyllä se näkyy siis, kyllä se näkyy mun työskentelyssä koko ajan.²⁰²

Pappien ajattelusta löytyy siis sisäisiä jännitteitä. Saaran tapauksessa tilanne on selkeämpi. Hän sanoo suoraan, että haluaa näyttää feminismiään vain osittain ja silloin tällöin. Hän itse sanoo, että haluaa näyttää feminismiään vain ”siinä missä se palvelee Kristusta”²⁰³.

Mä aattelen että mä en halua että se näkyy kovin paljon. Koska se on sama kuin mä en halua kuulua mihinkään puolueeseen enkä olla edes kiinnostunut sillai puoluepolitiikasta, kun kun, ja tää ei liity kirkkoherrana olemiseen vaan tää liittyy puhtaasti papputeen. - - Niin sen tähden mun on pakko vastata, vaikka se sotii mun perusarvoani vastaan, niin mä toivon että se ei näy niinkun sillai ettei se tuu ikään kuin julki tai ilmi niin vahvasti, että ihmiset kokee sen niinkun, et siit tulee niinkun muuri meidän välille.²⁰⁴

Kysyttäessä sitä, milloin feminismi palvelee Kristusta, hän tuo esille ihmisten tasa-arvoisen kohtelun ilman provosoitumista²⁰⁵. Sen sijaan hän ei aina halua opettaa tai valistaa ihmisiä feminismistä vaan kokee valistamisen joskus vääränä.

- - mut täytyy myös ymmärtää se, että jos joku niinkun yli kaheksankymmentvuotias pappi mun virkatehtävää hoitaessa puhuu semmosii, jotka vois olla aivan sopimattomii, jotka ois aivan sopimattomii siis niinkun feministin korvin, niin mä en kuuntele sitä feministinä vaan mä kuuntelen sitä sielunhoitajana ja ymmärtäen sen, että ei se oo se hetki, jollon mä rupeen sanomaan, että kuules pappi, että sinä oot patriarkaatin [sic] ja sinä et mulle noin sano.²⁰⁶

Saara ajattelee siis feminismin jollain tavalla vastakkaiseksi kristinuskolle. Mielenkiintoista on, että osa papeista ajattelee feminismin ja kristillisyyden jopa samaksi tai lähes samaksi asiaksi, kuten tutkielman luvussa 4.2.3 ilmenee, kun taas osa selvästi ajattelee feminismin ja pappiuden keskenään ristiriitaisiksi asioiksi.

Myös Noa tuo hienovaraisesti ilmi kontekstiriippuvaisuutta, vaikka hän sanookin haluavansa näyttää feminismiään. Otan hänen lainauksensa esimerkiksi siitä, kuinka osa papeista ajattelee feminismin olevan jotain, jonka määrää tai laatua voi säädellä.

- - alussahan kaikki on vähän semmosta opettelua ja semmosta että saadaan semmonen tietynlainen tatti siihen työhön ja ehkä feminismi on sitten semmosta niinkun myöhempiä nyansseja mitä voi siihen omaan työhön yhdistää, että totta

²⁰² TKU/A/22/115-lit: 8.

²⁰³ TKU/A/22/114-lit: 10.

²⁰⁴ TKU/A/22/114-lit: 9.

²⁰⁵ TKU/A/22/114-lit: 10.

²⁰⁶ TKU/A/22/114-lit: 4; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

kai vaikka jossakin saarnoissa tulihan se sieltä niinkun läpi aina jollain tavalla se oma ajattelu ja feminismikin ja näin - -²⁰⁷

Noomi ja Mirjam sanovat haluavansa näyttää feminismiä mutta he eivät halua ”huutaa” tai ”toitottaa” sitä jatkuvasti. Tämä lähenee mielestäni kontekstiriippuvaisuutta, koska siinä painotetaan samanlaista ajatusta siitä, että feminismin näyttämisen volyyymia voi määritellä ja säätää tarpeen mukaan. En kuitenkaan huomannut Noomin ja Mirjamin puheista suoranaista haluttomuutta näyttää feminismiä tai esimerkiksi papin neutraalisuuden korostamista. He suhtautuvat feminismin näyttämiseen yhtä itsestään selvästi kuin esimerkiksi Ruut ja Hanna mutta tuovat ilmi huutamattomuuden.

Tietysti mä ehkä tuon sitä esiin semmosissa tila... niinkun tilanteissa et en mä sitä koko ajan toitota töissäkään että mä oon kristitty, kuunnelkaa kaikki. En mä toitota myöskään sitä että hei, olen feministi. Et et niinkun tai ihan yhtä lailla toitotan mun feminismiä kuin muitakin elämäni juttuja.²⁰⁸

Se ei oo semmonen et mä haluan jotenkin tavallaan huutaa sitä jotenkin, et semmoseen mä alan ehkä olee vähän vanha. Mutta mut mä niinkun haluan kyl sanoa sanasen sillon kun ja sanoa sen ääneen sillon kun jotenkin heikompia sorretaan - -²⁰⁹

Mielenkiintoista on, että myös Hanna tuo esille huutamisen osana feminismin näyttämistä. Hän asettaa osin huutamisen ja ”arkityön” eri asioiksi ja ajattelee, että molempia tarvitaan feminismin näyttämässä.

- - no mun työnhajaaja mulle sano että - - et et [sinä] siitä niinkun huutele. Mä sit et niin, koska se on sitä tavallaan arkityötä, mitä mun mielestä pitää tulla sellaseks näkyväks arjessa niin eihän sitä sitten tarvii kauheesti huudella. Mutta toisaalta sit se lihaks tekeminen, niin kyl se välillä vaatii sitä huutelemista, ääneen sanomista ja niinkun jatkuvasti sitä tasavertaisuuden kysymistä ja tasa-arvon kysymistä, feminismin kysymistä ja esillä pitämistä.²¹⁰

Haastateltavista papeista Noa²¹¹ ja Lydia tuovat esille halunsa näyttää feminismiä mutta haluttomuutensa määritellä itseään feministiksi. Noan kohdalla tämä juontaa juurensa ajatukseen siitä, että hän ei ole riittävän hyvä kutsuakseen itseään feministiksi²¹². Lydia sen sijaan paikantaa haluttomuuden johtuvan perhesuhteista ja siitä, ettei hänen

²⁰⁷ TKU/A/22/119-lit: 2–3; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

²⁰⁸ TKU/A/22/118-lit: 6.

²⁰⁹ TKU/A/22/116-lit: 9.

²¹⁰ TKU/A/22/111-lit: 4.

²¹¹ Noa mainitaan uudestaan tässä kategorisoinnissa. Tulkintani mukaan pappien ajatukset itsestään ja feminismistään olivat joskus vastakkaisia ja ristiriitaisia keskenään, ja siitä syystä he saattavat näkyä useammassa eri kategoriassa. Yksi kategoria ei siis välttämättä poissulje toista.

²¹² TKU/A/22/119-lit: 2.

lapsuudenperheessään ole käytetty feminismi-sanaa. Hänen lapsuudenperheessään on osin vahvat konservatiiviset arvot.²¹³

Kummastakin oli löydettävissä ristiriita sen suhteen, että itse tai muut henkilöt, esimerkiksi ystävät, ymmärtävät hänen olevan feministi mutta sanan käyttäminen tuntuu silti vaikealta.

Ja en ehkä ole itseäni ajatellut feministinä niin vahvasti mut tiedän kyllä olevani feministi. - - Niin luulen että ihan perhetausta ja kasvatus on vaikuttanut siihen, että se ei oo mun sanavarastossa ja en oo oppinut sanomaan feministiksi. Mutta nyt kyllä se tuntuu siltä, et pitäisi.²¹⁴

- - se on ehkä vaikee itseään sanoa feministiksi ehkä senkin takia, että se on aika suuri semmonen painoarvo sillä, ja myös ehkä jollain tavalla vaatisi myös semmosta aika rehellistä suhtautumista omaan itseensä ja semmosta tietynlaista niinkun tietyn tyyppistä ajattelua ikään kuin joka läpäisisi koko sitä ajatusmaailmaa. - - Toki niinkun osa työkavereista ja läheisistä kutsuu mua feministiksi ja näin, ja ehkä niinkun voisin myös itekin kutsua itseäni mutta jotenkin ajattelen, että se vaatii semmosta kurinalaisuutta myös paljon sen tittelin käyttö.²¹⁵

Kuten mainitsin luvussa 4.2.3., Debora kokee olevansa feministi ja teologi mutta ei koe olevansa feministiteologi. Olen käsitellyt asiaa jo aiemmin melko tarkasti, joten en toista sitä tässä, koska mielestäni se liittyy enemmän feministiseen teologin kuin feministin identiteettiin.

4.3.2 Usealla papilla on turvallinen työympäristö

Usealle papille feminismin esille tuominen työpaikalla ja -elämässä on helppoa, mutta haastatteluissa ilmenee myös niitä hetkiä, jolloin se on koettu vaikeaksi tai jopa mahdottomaksi²¹⁶. Junia, Hanna, Priska, Mirjam ja Noomi kokevat feminismin näyttämisen helpoksi, eivätkä he ole sanojensa mukaan kokeneet suuria ristiriitoja²¹⁷. Esimerkiksi Junia kertoo kohdanneensa jo rekrytointitilanteessa sen, kuinka luontevasti seurakunta suhtautui

²¹³ TKU/A/22/117-lit: 2.

²¹⁴ TKU/A/22/117-lit: 2; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

²¹⁵ TKU/A/22/119-lit: 2; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

²¹⁶ Tämä kohta toistaa tietyllä tapaa sitä ajatusta, että feminismin määrää ja ”volyymia” voi vaihdella tilanteen mukaan. Jos feminisimi ajatellaan edellisen luvun mukaisesti asiaksi, jota ei voi peitellä tai häivyttää, myös kysymys siitä, onko sen esille tuominen helppoa vai vaikeaa, tulisi mitätöityä. Jos feminisimi näkyy joka tapauksessa koko ajan, ei pitäisi pystyä kysymään, onko sen esille tuominen helppoa. Kaikki papit kuitenkin vastasivat kysymykseeni.

²¹⁷ TKU/A/22/112-lit: 7; TKU/A/22/111-lit: 14; Priska, TKU/A/22/116-lit: 12; TKU/A/22/118-lit: 5.

feminismiin. Alusta alkaen oli selvää, että seurakunta, jonka johtajaksi hän haki, halusi nimenomaan tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta kiinnostuneen johtajan. Siksi feminismiä ei ole tarvinnut peitellä.²¹⁸ Samoin Noomi kertoo siitä, kuinka seurakunta itsessään on turvallinen ja feministinen. Hän tuo esille myös sen, että vakinaisessa virassa ollessaan hän pystyy turvallisemmin mielin puhumaan itselleen tärkeistä asioista:

- - tässähän mä oon tosi etuoikeutettu sikäli, että mulla on paitsi se vakivirka, joka tuo niinkun tosi paljon sinänsä suojaa, että tavallaan mun ei tarvii miettiä, en mä mitenkään jotenkin pätkätöissä ollessani piilotellut sitä, että mitä mieltä olen vaikka sukupuolten tasa-arvosta, että että niinkun se tuo tietyn osansa kuitenkin siihen, mitä uskaltaa sanoa. - - tietysti siis se, että olen töissä pääkaupunkiseudulla ja seurakunnassa, jossa on muutenkin turvallinen ilmapiiri ja työkaverit on työkaveritkin on feministejä.²¹⁹

Samoin Priska ja Mirjam nostavat esille helppouden. Molemmat sanovat, etteivät ole kokeneet suuria ristiriitoja²²⁰. Esimerkiksi Mirjam kertoo siitä, ettei hänen naiseutensa ole erityisemmin vaikuttanut siihen, miten häntä on kohdeltu. Hän kertoo tullessaan seurakuntaan, jossa naisten pappeus on ollut jo pidempään normaali, eikä hänen ole tarvinnut toimia asiassa tienraivaajana.²²¹

Noa koki nuorempana paineita suoriutua oikealla tavalla pappeudesta, mutta nykyään feminismin näyttäminen ei tunnu vaikealta. Hänen prosessiaan pappeudesta olen kuvannut tarkemmin luvussa 4.1.4. Hän ei tuo esille suuria ristiriitoja, koska on sanojensa mukaan oppinut tuntemaan konservatiivisemmin ajattelevia kristittyjä ja oppinut ”uimaan niissä vesissä”.²²² Hän kertoo, etteivät konservatiivisemmin ajattelevat seurakunnan jäsenet erityisemmin pitäneet siitä, kun hän alkoi tuomaan enemmän feminismiään esille, mutta hän itse on sinut itsensä kanssa:

Että se [feminismi] ei tunnu semmoselta väkinäiseltä tai jotenkin pelottavalta vaan se on jotenkin osa itseäni tässä parinkymmenen vuoden ajan niin se on jotenkin hyvin luonteva ajattelu.²²³

Vaikka helppoutta korostavat papit eivät kysyttäessä sano kokeneensa ristiriitoja, löytyy heidän haastatteluistaan kuitenkin tilanteita, jotka voi tulkita ristiriidoiksi. Esimerkiksi Mirjam kertoo joutuneensa kohtaamaan seksististä käytöstä kollegoiltaan, ja Hanna tuo esille

²¹⁸ TKU/A/22/112-lit: 7.

²¹⁹ TKU/A/22/118-lit: 5; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

²²⁰ Priska; TKU/A/22/116-lit: 12.

²²¹ TKU/A/22/116-lit: 12; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

²²² TKU/A/22/119-lit: 2–3, 6.

²²³ TKU/A/22/119-lit: 6.

sen, että hänen sanomisiaan on yritetty hiljentää esimerkiksi seurakunnan johtajan vaaleissa²²⁴. He eivät kuitenkaan tuoneet näitä esille kysyttäessä vaan muiden asioiden lomassa.

Osa papeista sanoo kokeneensa ristiriitoja, vaikka etupäässä feminismin näyttäminen on heille luontevaa ja helppoa. Esimerkiksi Saara kertoo mieskollegoiden suuttuvan siitä, kun feminismiä tuodaan esille:

On siinä ristiriitoja. Siis miehethän loukkaantuu, kun he kokee että jotenkin heidät syrjäytetään. Siis miehethän niinkun, että se ei ole ihan sukupolvikysymykseen vaikka osittain, miehethän ei näe sitä, että että heillä on ollut jonkunlainen niinkun etuoikeutettu asema tai että tulkinta heidän kautta.²²⁵

Hän kokee, että feministiset kysymykset ovat vaikeampia kirkossa kuin yhteiskunnassa. Hän tunnistaa vaikeuden juontavan juurensa siitä, että ”se meidän perusteos [Raamattu] on niin patriarkaalinen, tai on tietysti, sehän on patriarkaalisen ajan luomus, eihän se voi olla mitään muuta”²²⁶.

Ruut sen sijaan kertoo, että jokaisessa seurakunnassa kannattaa varautua tietynlaisiin ristiriitatilanteisiin:

- - se [feminismin näyttäminen] on tietyllä tavalla helppoa, mutta kylhän se ristiriita on olemassa varmaan jokases seurakunnassa, se että on sekä seurakuntalaisina että työntekijöinä ihmisinä, jotka eivät hyväksy naisten pappeutta.²²⁷

Lyydian mukaan feminismi näyttäminen töissä ei ole helppoa. Hän sanoo, että feministin tulee varautua stereotypioihin ja vitsailuun, kuten ”poltetaan kaikki rintaliivit”²²⁸. Hän puhuu kahdesta eri näkökulmasta: hän työskentelee samaan aikaan kirkon hankkeessa hanketyöntekijänä, ja toisaalta hänellä on vakinainen papin virka eräässä seurakunnassa. Hänen kauttaan avautuu uudenlaisia näkökulmia siihen, kuinka eri tavalla eri seurakunnissa ja viroissa feminismiin saatetaan suhtautua:

- - mä ehkä puhun vähän silleen kahdesta näkökulmasta. [Järjestö] on ehkä silleen edistyksellinen ja hyvin avaramielinen järjestö, tääl on helppo olla feministi, tääl on helppo olla sateenkaaripappi. - - Ja sitten toinen näkökulma, mistä puhun, on sitten se niinkun kasvatuksen papin näkökulma tuolta mun virkaseurakunnasta, jossa mulla on ihania kollegoita, mut et se on tosi perinteinen seurakunta siitä

²²⁴ TKU/A/22/116-lit: 5; TKU/A/22/111-lit: 14.

²²⁵ TKU/A/22/114-lit: 9.

²²⁶ TKU/A/22/114-lit: 10.

²²⁷ TKU/A/22/110-lit: 8; Litteraatiosta poistettu toistoa.

²²⁸ TKU/A/22/117-lit: 7.

näkökulmasta että olin sielläkin feministi enkä ollut mitenkään piilossa sen kantani kanssa että vihin kaikki parit. Mutta kyl se oli paljon raskaampaa se oleminen jos tän asian äärelle tultiin tai oli paljon työkavereita, jotka ei hyväksynyt mun ratkaisua niin sano ihan suoraan että mä en toimi... tai toimin mun pappislupauksen vastasesti - -²²⁹

Jookebed ja Debora eivät kommentoineet helpoutta tai vaikeutta. Heidän haastatteluissaan pääpaino oli siinä, että he eivät halua tuoda feminismiään esille kaikissa tilanteissa. Deboralta asiaa en tajunnut edes kysyä. Jookebed sen sijaan ei vastannut itse kysymykseen vaan jatkoi kontekstiriippuvaisuuden kuvailua²³⁰.

4.3.3 Ulospäin näkyvät teot

Riippumatta siitä, millä tasolla pappi haluaa näyttää feminismiään, tai kokeeko hän sen helpoksi tai vaikeaksi, jokainen pappi osasi nimetä esimerkkejä, miten feminismi näkyy heidän työssään. Ulospäin eli kirkon maallikkojäsenille tai muille kuin jäsenille näkyviin tekoihin kuuluvat: kasvatustyö, jumalanpalvelukset ja muut tapahtumat, sosiaalinen media ja muut mediat, kielenkäyttö sekä symbolit.

Kielenkäytössä koetaan erityisen tärkeäksi inklusiivisen, kaikki mukaansa ottavan kielen käyttö. Esimerkiksi Noomi välttää sukupuolittavien termien käyttöä muun muassa kasteperheen kanssa puhuessa²³¹, ja Mirjam puhuu mieluummin esihenkilöstä ja puolisosta kuin sukupuolittavin termein. Hänelle on myös tärkeää, ettei hän viittaa Jumalaan pelkästään maskuliinisilla termeillä.²³²

Erytisen tärkeäksi maskuliinisten termien poistamisen kokee Priska, joka on jo lapsesta saakka kokenut Isä-termin käytön ahdistavana, osin oman isänsä väkivaltaisen käytöksen takia:

- - kun tulin perheestä, missä oli hyvin miesvaltanen kulttuuri ja helvetin negatiiviset kokemukset siitä, että se isän valta oli erittäin niinkun väkivaltaista ja ei-myönteistä. Että jotenkin se lähtökohta oli se, että hetkinen, tää ei ole terveellistä kenellekään tämmönen toksinen miesvaltaisuus. Ja siihen kun yhdistyy se, että mä sit kuitenkin jostain syystä olin niinkun alunperinkin jo äärettömän harras lapsi - - se aiheutti minussa jo hirveen varhain semmosen

²²⁹ TKU/A/22/117-lit: 5; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

²³⁰ TKU/A/22/113-lit: 8.

²³¹ TKU/A/22/118-lit: 7.

²³² TKU/A/22/116-lit: 2, 10.

ristiriidan, että nää hokee tätä Taivaan Isää ja olettaa, että se tuntuu hyvältä, mutta sehän tuntuu musta ihan hirveeltä. Melkein mitään niin kamalaa en pysty keksimään kuin joku kaikkivaltias Taivaan isä, hyi hitto.²³³

Osa papeista ei käytä sellaisia liturgian tai esimerkiksi vihkikaavan osia, jotka kokee vanhentuneiksi tai syrjiviksi. Esimerkiksi Hanna sanoo omassa haastattelussaan:

- - mä en koskaan käytä sitä synnintunnusta että ”niin kuin sinä katsoit Pietariin, kun hän katui syntiään, ja syntiseen naiseen...” mä en ikinä käytä sitä, kun mua ärsyttää se, että on syntinen nainen ja se niinkun kantaa sen koko naissukupuolen syntiä - -²³⁴

Moni haastatelluista papeista toimii kasvattajana, esimerkiksi rippikouluissa²³⁵. Sekä Mirjam että Priska haluavat opettaa, ettei Jumala mahdu binäärisiin sukupuoliin. Mirjam haluaa opettaa nuorille myös omien fyysisten ja henkisten rajojen vetämisestä ja esimerkiksi siitä, kuinka alkoholiongelmiaan tai parisuhteessa tapahtuvaan väkivaltaan voi saada apua.²³⁶

Moni pappi nostaa esille messujen liturgian sekä muiden tapahtumien vetämisen. Jookebed, Noa ja Saara ovat omalla saarnavuorollaan tuoneet esille feministisiä teemoja sekä tulkinneet messutekstejä feministisin linsein²³⁷. Papit ovat olleet järjestämässä myös muita tapahtumia kuin jumalanpalveluksia. Esimerkiksi Saara on pitänyt feministisiin teemoihin keskittyvää raamattupiiriä, Priska on ollut mukana tekemässä sateenkaarimessuja ja Hanna on pitänyt tapahtuman, joka keskittyi tyttöjen oikeuksiin²³⁸.

Oma feminismi on myös voinut vaikuttaa siihen, millaisia työtehtäviä pappi saa tai haluaa ottaa vastaan. Näin tapahtui Noalle, joka teki pitkään seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin keskittyvää työtä eli ns. sateenkaarityötä ilman esihenkilönsä virallista lupaa, kunnes sai sen virallisesti ammatinkuvaansa. Tämän puitteissa hän on pitänyt esimerkiksi sateenkaariaiheisia tapahtumia.²³⁹ Hän pitää tapahtumien pitämisestä ja toteaa:

Niin siellä [tapahtumassa] on päässyt sitten ihan täysin rinnoin toteuttamaan sitä omaa feministiteologiaa ja sitä että luetaan Raamattua tällä tavalla - -²⁴⁰

²³³ Priska.

²³⁴ TKU/A/22/111-lit: 7; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

²³⁵ Haastattelussaan Mirjan muistutti että ”kasvatan aikuisia jumalanpalveluksessa saarnalla”, mikä tuo hyvin ilmi sen, että en ole määritellyt kasvatustyötä tässä erityisesti vain lapsiin ja nuoriin kohdistuvaksi. (TKU/A/22/116: 11)

²³⁶ TKU/A/22/116-lit: 11; Priska 4

²³⁷ TKU/A/22/113-lit: 8; TKU/A/22/119-lit: 2–3; TKU/A/22/114-lit: 8.

²³⁸ TKU/A/22/114-lit: 8; Priska; TKU/A/22/111-lit: 5.

²³⁹ TKU/A/22/119-lit: 5–7.

²⁴⁰ TKU/A/22/119-lit: 7.

Muutama pappi kokee sosiaalisen median tärkeimmäksi tai yhdeksi tärkeimmistä kanavista toteuttaa omaa feminismiään ja oppia lisää. Lyydia sanoo oppineensa ja tutustuneensa feminismiin ja feministiseen teologiaan nimenomaan sosiaalisen median kautta. Hän myös käyttää työaikaansa esimerkiksi keskustelemalla sosiaalisen median kanavissa eri ihmisten kanssa. Hän kirjoittaa sosiaaliseen mediaan esimerkiksi suhteestaan sukupuolinormeihin sekä nostaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen postauksia esille.²⁴¹

Noomin haastattelussa nousee esille työ- ja vapaa-ajan vaikea erottaminen. Hän ei osaa itsekään vastata, kuuluuko Instagram-tilin pitäminen enemmän työ- vai vapaa-aikaan, sillä hän sanoo sen kuuluvan molempiin. Työsopimuksessa on hänen mukaansa määritelty myös sosiaalisessa mediassa oleminen kuulumaan hänen työtehtäviinsä. Noomi kokee, ettei hän ole varsinaisesti feministin identiteetillä sosiaalisessa mediassa, mutta että feminismi näkyy hänen postauksissaan.²⁴²

- - mä en puhu niinkun feminismistä sinänsä omassa somessani mutta niinkun pyrin siihen, että kaikki sisältö mitä tuotan niin ois tavallaan lähtökohdiltaan jo femin... tai tavallaan, et niis on se jotenkin se feministinen ohje.²⁴³

Papit ovat käyttäneet myös perinteisen median kanavia. Esimerkiksi Jookebed on puhunut feminismistä radiokanavalla, ja Priska ja Saara ovat kirjoittaneet aiheesta julkisia tekstejä sekä olleet aihetta koskevissa haastatteluissa²⁴⁴. Samoin Junia ja Hanna ovat kirjoittaneet tekstejä feministisistä teemoista²⁴⁵. Osa pappien julkaisemista teksteistä on ollut opinnäytteitä tai tieteellisiä artikkeleita.

Lyydia ja Mirjam tuovat esille symbolien käytön erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohdalla. Mirjam kertoo käyttävänsä sateenkaaren väristä pinssiä, kun taas Lyydia käyttää muunlaisia sateenkaarivaatteita²⁴⁶ Lyydia perustelee vaatteiden käyttöä liittolaisuudella:

Ja sitten jonkin verran vaatetuksella että pidän erilaisia liittolaisuuteen suuntaavia tota sateenkaarivaatteita tai muita niin viestin sillä myös nuorille sitä, että täällä on mun kanssa esimerkiks kesk... niinkun turvallista keskustella.²⁴⁷

²⁴¹ TKU/A/22/117-lit: 6–7.

²⁴² TKU/A/22/118-lit: 7–8.

²⁴³ TKU/A/22/118-lit: 8; Litteraatiosta poistettu toistoa.

²⁴⁴ TKU/A/22/113-lit: 7; Priska; TKU/A/22/114-lit: 8.

²⁴⁵ TKU/A/22/112-lit: 3; TKU/A/22/111-lit: 14.

²⁴⁶ TKU/A/22/116-lit: 2; TKU/A/22/117-lit: 6.

²⁴⁷ TKU/A/22/117-lit: 6; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

4.3.4 Kirkon työntekijöille näkyvät teot

Papit tekevät myös sellaisia feministisiä tekoja²⁴⁸, jotka näkyvät lähes ainoastaan evankelis-luterilaisen kirkon työntekijöille. Näitä tekoja olivat: työyhteisön sisäisiin epäkohtiin puuttuminen, kollegoiden tukeminen ja auttaminen, työyhteisön johtaminen sekä kirkon sisäisissä vaaleissa äänestäminen.

Papit nostavat esille useita erilaisia epäkohtia, joihin he ovat ottaneet kantaa tai puuttuneet. Mirjam ja Hanna kertovat puuttuneensa tilanteisiin, joissa tiettyihin paneelikeskusteluihin tai työryhmiin on tulossa liian yksipuolisesti edustusta eri ihmisryhmistä. Tällaisia ovat esimerkiksi vain miehistä koostuva paneelikeskustelu tai työryhmä, johon otetaan mukaan vain seurakunnan johtajia²⁴⁹.

Mirjam pyrkii myös vaikuttamaan seurakuntansa johtajaan, jotta tämä avoimesti hyväksyisi samaa sukupuolta olevien pariin vihkimisen.

- - tällä hetkellä yritän kasvattaa meidän uutta kirkkoherraa siihen, että hän rohkeasti astuisi sen askeleen, että hän ymmärtäisi että sateenkaariavioliitot on ihan ok. Et papisto meil on sen askeleensa ottanut, mutta me pyritään kasvattaa siihen meidän kirkkoherraa.²⁵⁰

Lyydia nostaa työntekijäkokouksissa esille seurakunnan epäkohtia. Hän esimerkiksi auttoi erästä nuorta viemään eteenpäin sitä, että seurakunnan tiloissa olisi sukupuolineutraalit vessat. Samoin, jos joku nuori haluaa tulla kutsutuksi toisella nimellä kuin aiemmin, Lyydia pitää huolta, että myös kollegat kutsuvat nuorta oikealla nimellä. Tämän hän tekee, vaikka kollegat olisivat eri mieltä asiasta.²⁵¹

Muita keinoja epäkohtiin puuttumiselle oli esimerkiksi vain miespappisten jumalanpalvelusten lopettaminen²⁵² sekä kastelomakkeen ja muiden seurakunnan sisäisten tekstien turhaan sukupuolittamiseen puuttuminen²⁵³. Joskus papit ovat törmänneet myös

²⁴⁸ On vaikea sanoa, mikä teko on feministinen ja mikä ei, mutta nojaan tässä a) heidän omiin sanoihinsa siitä, mitä feminisimi on ja miten se näkyy ja b) feminismin yleiseen määritelmään, kts. luku 2.3.

²⁴⁹ TKU/A/22/116-lit: 9; TKU/A/22/111-lit: 10–11.

²⁵⁰ TKU/A/22/116-lit: 11; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

²⁵¹ TKU/A/22/117-lit: 6–7.

²⁵² TKU/A/22/119-lit: 7.

²⁵³ TKU/A/22/118-lit: 7; Priska.

seksistiseen käytökseen. Esimerkiksi Debora törmäsi aloittaessaan seurakunnan johtajana tilanteeseen, johon hänen täytyi puuttua:

- - kun mä alotin täs seurakunnassa kirkkoherrana, mua kierrätettiin tietty kaikissa paikoissa, niin yhdessä työtilassa oli tämänkaltainen, ne ei ehkä ollu ihan alastomii, niillä oli toivottavasti bikinit päällä, siellä oli tämmönen jonkun sortin tyttökaleri. Niin sen mä kommentoin ja sanoin, että tämä ei ole sopivaa. Ja sit se tietty hävis sielt samantien. Et se oli semmonen rajanveto, jonka mä pystyin tekemään ja jonka mä halusin tehdä ja joka oli sitä sellasta, miten feminismin pitää näkyä - -²⁵⁴

Toinen tärkeäksi noussut keino on kollegoiden tukeminen. Monet papit puhuvat erityisesti nuorten naiskollegoiden tukemisesta ja auttamisesta. Mirjam kertoo naispappien omasta Facebook-ryhmästä, jossa he tukevat toisiaan ja esimerkiksi jakavat työpaikkailmoituksia, jotta kaikilla olisi mahdollisuus hakea niitä²⁵⁵. Erityisesti useat seurakunnan johtajan asemassa olevat haastateltavat tuovat esille sen, kuinka he tukevat naispappeja hakemaan seurakunnan johtopaikkoja.

- - pyrin kulisseissa mahdollisimman paljon vaikuttamaan ja tukemaan niitä naispuolisia kollegoita, jotka esimerkiksi haluavat johtopaikoille, oli sitten kyseessä piispanvaali tai kirkkoherranvaali niin että tarjoan apuani näissä tilanteissa - -²⁵⁶

- - oon pitkään tukenut ihmisiä, joista mä nään, että heillä on paljon potentiaalia ja toivoisin heidän kasvavan johtaviin virkoihin. Ja mä en tee sitä mielestäni ainakaan niin että et mä ikään kuin rakennan heille uran tai että lobbaan heidät jostakin läpi, niinkun hyvä veli -verkostojen kautta, mutta mutta mä käyn heidän kans keskusteluja, rohkasen, tuen, noston niit kipukohtii esille.²⁵⁷

Debora jopa mainitsee, että useat (nais)kollegat ovat kertoneet hänelle hänen olevan heille esikuva²⁵⁸.

Toiset kaksi kohtaa, eli seurakunnan sisäisissä vaaleissa äänestäminen ja seurakunnan johtaminen, saivat vähemmän mainintoja. Saara ja Junia mainitsevat molemmat, Hanna mainitsee vain johtamisen. Sekä Saara että Junia mainitsevat äänestävänsä mieluiten naista, mutta he tunnistavat sen, ettei nainen ole aina feministisempi vaihtoehto:

- - tästä lähtien olen aina tukemassa naista kirkossa johtotehtävään niin kauan, kun naiset ovat vähemmistönä, et se on mun velvollisuuteni ja tai toki siis

²⁵⁴ TKU/A/22/115-lit: 11.

²⁵⁵ TKU/A/22/116-lit: 3, 9.

²⁵⁶ TKU/A/22/112-lit: 3.

²⁵⁷ TKU/A/22/114-lit: 9.

²⁵⁸ TKU/A/22/115-lit: 11.

feministisesti ajattelevaa naista, koska kaikki naiset eivät ole feministejä, ja on välillä tilanteita, joissa myös miesehdokas saattaa olla feministisempi vaihtoehto, mutta kuitenkin lähtökohtaisesti, että haluan että on mahdollisimman laaja edustus erilaisista taustoista tulevia miehiä, naisia mutta myös muunlaista edustavuutta.²⁵⁹

- - määhän äänestän pääsääntöisesti aina naista, mutta olen mä äänestänyt myös miestä. Ja myös kirkon virantäytöissä.²⁶⁰

Saara, Junia ja Hanna tuovat esille seurakunnan johtajuuteen liittyviä tehtäviä tai näkökulmia, joissa feminismi näkyy. Saaralle ja Hannalle on erityisen tärkeää noudattaa niitä lakeja ja asetuksia, jotka määrittelevät heidän johtajuuttaan. Hanna noudattaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia sekä pyrkii myös aktiivisesti muuttamaan niitä ja vaikuttamaan niiden sisältöön²⁶¹. Saara on tarkka siitä, että hän noudattaa kirkon virantäytöissä perustuslain virantäytön kriteereitä mutta toisaalta haluaa käyttää omaa valtaansa siihen, minkälaisia työntekijöitä hän ottaa.

- - ja sitten feminismi taas näkyy siinä, että olen aika tarkka siitä, että kun valitsen virkoihin ihmisiä niin mä katson oikeesti sekä pätevyyden, että me lähetään näit perustuslain virantäytön kriteereistä, että niitä ei ohiteta, mutta myös sen, että mikä on niiden työntekijöiden teologia, joita mä palkkaan. Että jos se on hyvin kaukana mun omastani niin en ehkä palkkaa, et kyl se linja niinkun näkyy sit siinä.²⁶²

Junian johtajuudessa feminismi näkyy siinä, miten hän ohjeistaa alaisiaan. Hän on esimerkiksi jutellut rippikouluohjaajien kanssa sukupuolittavista rakenteista ja siitä, onko ohjaajien työskentelyssä näkyvillä binäärinen eli kaksijakoinen sukupuoli ajattelu.²⁶³

4.3.5 Yhteenveto

Pappien vastauksissa oli havaittavissa pieniä eroja sen suhteen, kuinka paljon ja millä tavalla he haluavat feminismiään tuoda esille työssään ja kuinka helpoksi he sen kokevat. Jokainen pappi halusi tuoda feminismiään jollain tasolla esille. Osa ei kuitenkaan halunnut sen näkyvän koko aikaa tai kaikkialla vaan kontekstiriippuvaisesti. He puolustivat näkemystään erityisesti sillä, että papin kuuluisi olla neutraali ihmisiä tavatessaan. Tästä olen päätellyt, että osan mielestä feminismin tasoa ja määrää voi vaihdella riippuen siitä, mitä ihminen itse haluaa. Sen

²⁵⁹ TKU/A/22/112-lit: 2.

²⁶⁰ TKU/A/22/114-lit: 5.

²⁶¹ TKU/A/22/111-lit: 3.

²⁶² TKU/A/22/114-lit: 8–9; Litteraatiosta poistettu sanatoistoa.

²⁶³ TKU/A/22/112-lit: 7.

sijaan osa sanoi suoraan haluavansa näyttää feminismiä koko ajan, koska se on niin selvästi kiinni heidän identiteetissään. Itse asiassa osa koki, etteivät he edes voi olla näyttämättä sitä.

Suurin osa papeista koki työympäristön olevan sillä tavalla turvallinen, jotta he voivat näyttää feminismiään. Joitain ristiriitoja nousi esille, mutta ne eivät vaikuttaneet merkittävästi feminismiin esille tuontiin. Yksi papeista työskenteli kahdessa eri paikassa ja kertoi toisessa paikassa olevan huomattavasti vaikeampaa tuoda feminismiä esille kuin toisessa.

Jokainen pappi antoi useita esimerkkejä siitä, miten heidän feminismsä näkyy työssä. Papit näyttivät feminismiään/feminististä teologiaansa kahdella eri tavalla: tavoilla, jotka näkyivät ulospäin kirkon jäsenille ja muille, ja tavoilla, jotka näkyivät kirkon työntekijöille.

Ulkopuolelle näkyvissä teoissa korostuivat inklusiivinen kielenkäyttö (erityisesti sukupuolittavan kielenkäytön välttäminen), kasvatustyö, erilaiset feministisiin teemoihin liittyvät tapahtumat ja sosiaalinen media.

Inklusiivisella kielenkäytöllä pyritään vähentämään sekä ihmisiin että Jumalaan kohdistuvaa sukupuolittamista. Kasvatustyössä papit halusivat korostaa sukupuolen moninaisuutta, Jumalan luoman erilaisuuden kauneutta ja Jumalan sukupuolettomuutta. Monet papit olivat olleet mukana tuottamassa erilaisia feministisiä tapahtumia, esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen raamattupiiriä tai tyttöjen oikeuksista kertovaa tapahtumaa. Osa heistä käytti sosiaalista mediaa feminismsä esille tuomiseen, myös virkatehtävissä. Erään papin työsopimuksessa sosiaalinen media oli jopa määritelty yhdeksi työtehtäväksi.

Kirkon työntekijöille näkyvissä teoissa korostuivat työntekijöiden välinen kommunikaatio ja epäkohtien selvittäminen, kollegoiden (erityisesti naispappien) tukeminen ja kirkon sisäisissä vaaleissa äänestäminen. Osa niistä haastateltavista, jotka toimivat seurakunnan johtajina, halusivat tuoda feminismiä esille johtajan työssään esimerkiksi seuraamalla tarkasti erilaisia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia sekä juttelemalla alaisten kanssa sukupuolittavista käytänteistä.

Koska en ole löytänyt tutkimusta siitä, kuinka feministinen teologia käytännössä näkyy, on vaikeaa verrata tutkielmani vastauksia mihinkään. Joitain feministisen teologian teoriaan pohjautuvia huomioita voin kuitenkin tehdä. Kuten yllä mainituista teoista sekä edellisessä luvussa puhutuista feministisen teologian määritelmistä voi huomata, ei feministisen teologian

käytänteet kohdistu enää vain naisten aseman parantamiseen kirkossa. Ne pyrkivät ottamaan huomioon myös toisen ihmisryhmän: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt.

Agnes Rafferty nosti jo kymmenen vuotta sitten esiin feministisen teologian tulevaisuuden ja sen, tulisiko puhua feministisistä teologioista monikossa kentän hajaantumisen ja monimuotoisuuden takia²⁶⁴. Mitä moniulotteisemmaksi käsityksemme vallasta ja valtasuhteista laajenee, sitä kauemmaksi feministinen teologia on mennyt ajatuksesta, että naisten lisääminen papistoon olisi riittävä keino saavuttaa tasa-arvo. Pelkkä naisten lisääminen ei ole tuonutkaan tarpeeksi radikaaleja muutoksia.²⁶⁵

Suomalainen teologi Soili Haverinen on tuonut esille huolensa feministisen teologian tulevaisuudesta. Hän ajattelee, että feministinen teologia on liian sidoksissa naiseuteen ja siihen, että on olemassa yhteinen käsitys naiseudesta. Sukupuolen moninaisuuden myötä universaali naiseuden konsepti on hänen mukaansa rikkoutumassa, ja siitä syystä myös feministinen teologia on haastavaa.²⁶⁶

Oma käsitykseni on erilainen. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet ovat vastausten perusteella tärkeitä teemoja papeille, eivätkä haastateltavat kokeneet feministisen teologian tai naisten aseman parantamisen olevan ristiriidassa sukupuolen moninaisuuden kanssa. Sen sijaan muita vähemmistöryhmiä, esimerkiksi rodullistettuja, saamelaisia tai vammaisia, tuotiin esille vain harvoin. Enemmän vastaukset korostavat yleistä yhdenvertaisuutta ja feministisyyttä. Kaiken kaikkiaan naisten aseman parantaminen erityisesti kirkon sisällä tuntuu olevan edelleen tärkeä osa monen papin feminismiä mutta ei ainoa. Vastaukset mukailevatkin feminismin ja feministisen teologian laajentumista.

²⁶⁴ Rafferty 2012, 191-192.

²⁶⁵ Rafferty 2012, 192.

²⁶⁶ Haverinen 2014, 227.

5 Ikkuna pappien elettyyn uskontoon

Kun aloitin gradun tekemisen, oli keskustelu Päivi Räsäsen oikeudenkäynnistä²⁶⁷ kuumimmillaan. Tutkielmani kannalta minua ei kiinnostanut Räsänen tai hänen tapauksensa vaan ne papit, jotka asettuivat vastustamaan Räsästä. Minua kiinnosti se, keitä he ovat ja miten he ajattelevat. Tästä syntyi ajatus siitä, että on olemassa feministipappeja, pappeja, joille feminismi on tärkeä työkalu ja identiteetti toteuttaa omaa kristillisyyttään. Lähtökohtaisena tutkimusongelmana oli se, millä tavalla papit toteuttavat feminismiään ja millaiseksi he sen ymmärtävät. Ajatuksena oli tuoda esille pappien elettyä uskontoa eli sitä, miten he käsittelevät feminismin, feministisen teologian ja kristillisyyden käsitteitä jokapäiväisessä arjessaan.

Tutkielman päätutkimuskysymyksiä oli kaksi: Miten Suomen evankelis-luterilaisen kirkon feministiksi identifioituvat papit määrittelevät feminismin ja feministisen teologian? Millä tavalla he kokevat feminismin ja feministisen teologian näkyvän heidän ammatinharjoittamisessaan? Toisen pääkysymyksen alakysymyksiä olivat: Haluavatko papit näyttää feminismiä työssään ja jos, niin miten? Millaiseksi he näkevät mahdollisuutensa toteuttaa feminismiä työssään?

Tutkielmassa tulee ilmi, että sekä feminismille että feministiselle teologialle annetaan monia erilaisia rooleja ja määritelmiä. Feminismi on haastateltavien mukaan sekä teoreettinen käsite, työkalu että prosessi/narratiivi, mutta sitä käytetään myös rajauksena samanlaisten ja toisenlaisten feministien välillä. Haastateltavat osasivat nostaa esille feminismin teoriaa ja sen käsitteitä, muun muassa sanoja yhdenvertaisuus, intersektionaalisuus ja sukupuolten tasa-arvo. Haastateltavien vastaukset mukailevat feminismin sisäistä laajentumista kattamaan muitakin ihmisoikeusteemoja kuin vain naisten asemaa.

Osalle papeista feminismi on väline tai työkalu jonkin päämäärän saavuttamiseksi. Tällainen päämäärä saattoi olla esimerkiksi kristillisemmän elämän saavuttaminen tai oman ajatusmaailman haastaminen ja itsetutkiskelu. Sen sijaan osa haastateltavista rajasi itseään ja feminismiään, ja tuotti täten puheellaan rajaa samanlaisten ja erilaisten feministien välillä. Erityisesti käytettiin sellaisia termejä kuin ”vanha” ja ”uusi” feminismi tai ”kasarifeministi”,

²⁶⁷ Kts. tutkielman luku 1.1.1.

joilla haluttiin avata omaa paikkaa feminismin historiassa ja feministien yhteisössä. Yksi haastateltava halusi myös rajata feminisminsä kattamaan vain tiettyjä osa-alueita. Ehkä tällä tavalla hän halusi erottaa itseään kolmannen aallon intersektionaalisuudesta.

Feminismin merkitys ja rooli on muuttunut pappien elämässä vuosien saatossa. He tuovat esille, että feminismi on ollut prosessi. Tätä ilmiötä olen tarkastellut McAdamsin ja McLeanin narratiivisen identiteetin käsitteen kautta. Olen päättellyt, että feminismi on narratiivi, tarkemmin sanottuna narratiivinen identiteetti²⁶⁸. Haastattelemanani papit siis muodostivat omasta feministisestä historiastaan tarinan kertomalla esimerkiksi siitä, kuinka heidän feminisminsä sai alkunsa ja miten se on muotoutunut elämän varrella.

Liitän omat päätelmäni pappien feminismistä myös Catherine E. Harnoisin tutkimukseen siitä, millainen rooli feminismillä on ihmisten elämässä. Hän esittää, että feminismi voi olla ideologia, yksilön identiteetti sekä toiminnan muoto.²⁶⁹ Oman tutkielmani pohjalta liitän näihin kolmeen vielä prosessin ja narratiivin käsitteet.

Feministinen teologia on haastateltavien mukaan käytänteitä, näkökulma/silmälasit sekä hengellisen olemisen tapa. Osa papeista ajattelee feministisen teologian näkyvän nimenomaan käytännön työelämässä, eivätkä he juuri tuo esille feministisen teologian teoriaa. Osan mielestä se on tietynlainen näkökulma tai silmälasit, joiden kautta maailmaa katsoo. Erilaisia näkökulmia, joita haastateltavat nostivat esille, ovat feministinen teologia kontekstuaalisena teologiana, jumalakuvana, Raamatun lukutapana, kriittisenä katseena/poliittisena asenteena ja kirkollisena tasa-arvona.

Toisaalta feministinen teologia koetaan osaksi omaa hengellistä olemisen tapaa. Osa papeista näkee feministisen teologian (tai joissain kohtaa feminismin) tavaksi toimia kristittyinä. He ajattelevat, että feministisyys ja kristillisyyys ovat sovittavissa toisiinsa tai ne ovat jopa sama asia tai saman asian eri puolia. Heidän mukaansa kristillisyyttä ja feministisyyttä ei voi erottaa toisistaan. Toisaalta tutkielmassani oli mukana yksi pappi, joka käsitti itsensä feministiksi ja teologiksi mutta ei feministiteologiksi. Hänen ajatuksissaan nämä kolme käsitettä ovat eri identiteettejä, joihin voi kuulua tai olla kuulumatta.

²⁶⁸ McAdams & McLean 2013, 233.

²⁶⁹ Harnois 2012, 823–827.

Tutkielmani kolmantena isona teemana käsittelen sitä, haluavatko papit näyttää feminismiä työelämässä ja jos haluavat niin millä tavoilla. Tähän liittyy myös kysymys siitä, kuinka helppoa tai vaikeaa feminismiin näyttäminen koetaan työelämässä.

Vaikka jokainen pappi sanoi haluavansa tuoda feminismiään esille jollain tasolla, haluttomuuden ja halukkuuden välille muodostui eri nyansseja. Osan mielestä feminismi on niin itsestään selvää ja kiinni omassa identiteetissä, että he kokivat, etteivät voi olla näyttämättä sitä. Heidän mielestään se ikään kuin paistaa läpi kaikesta mitä he tekevät. Osa taas oli varovaisempia. Heistä osa kokee, etteivät halua ns. huutaa feminismiä. Valitettavasti en kysynyt, mitä huutaminen heidän mielestään tarkoittaa tai miten se eroaa muusta feminismistä. Osa taas ei osaa tai uskalla käyttää itsestään sanaa feministi, mutta he tiedostavat olevansa sellaisia. Tämä liittyi esimerkiksi siihen, että lapsuudenperheessä suhtautuminen feminismiin vaihtelee tai siihen, että he eivät koe olevansa riittävän hyviä feministeinä.

Sekä ne, jotka eivät halua huutaa että ne, jotka eivät käytä itsestään sanaa feministi, haluavat kuitenkin tuoda feminismiä esille. Sen sijaan osa papeista ei välttämättä halua näyttää feminismiä aina ja kaikkialla. Tällöin feminismiin näyttämisestä tulee kontekstiriippuvaista. Tätä haluttomuutta perusteltiin usein papin neutraalisuudella eli sillä, että papin kuuluu suhtautua kaikkiin neutraalisti ja arvottomatta. Feminismi ja papin neutraalisuus koettiin siis osittain keskenään ristiriidassa olevina²⁷⁰.

Suurin osa papeista oli sitä mieltä, että heidän on helppoa tuoda feminismiään esille työelämässä. Myös he toivat esille ristiriitatilanteita, esimerkiksi sen, kuinka heidän feminismiään on yritetty vaientaa, mutta pääasiassa heidän työympäristönsä on turvallinen. Osa papeista kuitenkin koki näyttämisen vaikeaksi tai turvattomaksi, ja sanoivat joutuvansa usein ristiriitatilanteisiin. Esimerkiksi eräälle papille oli sanottu hänen toimivan pappislupauksensa vastaisesti toimiessaan feministisesti.

²⁷⁰ On mielenkiintoista, että osa papeista ajattelee feminismiin ja kristillisyyden lähes samaksi asiaksi, kun taas osalle feminismi on selvästi erillisempi asia ja jopa ristiriidassa pappeuden kanssa. Tähän olisi hyvä seuraavien tutkimusten tarttua ja pohtia tarkemmin.

Oli feminismin esille tuominen helppoa tai vaikeaa, jokainen pappi osasi nimetä konkreettisia tekoja, joiden kautta heidän feminisminsä näkyy työelämässä tai -yhteisössä. Nämä teot olen jakanut ulospäin (kirkon maallikkojäsenille tai muille kuin jäsenille) näkyviin ja kirkon työntekijöille näkyviin tekoihin.

Ulospäin suuntautuviin tekoihin kuuluvat kasvatustyö, jumalanpalvelukset ja muut tapahtumat, sosiaalinen media ja muut mediat, kielenkäyttö sekä symbolit. Useat papit ovat osallistuneet feministisiä teemoja käsittelevien hartauksien, jumalanpalveluksien ja muiden tapahtumien tekemiseen. Toisaalta he ovat kirjoittaneet sekä tieteellisiä että populaareja artikkeleita feministisestä teologiasta sekä olleet haastateltavina erilaisissa medioissa. Yhtenä tärkeänä median esille nousi sosiaalinen media, jonka kautta papit ovat jakaneet tietoa feministisistä teemoista sekä käyneet yksityisviestein keskusteluja henkilöiden kanssa.

Papit halusivat nostaa esille myös inklusiivista, esimerkiksi sukupuolten moninaisuuden huomioon ottavaa kielenkäyttöä ja Raamatun lukutapaa. Esimerkiksi osa liturgian kohdista koetaan syrjivinä tai seksistisinä, eikä niitä siksi suostuta käyttämään. Samoin papit kiinnittivät huomiota omaan kielenkäyttöönsä, jotta he eivät olettaisi toisen ihmisen sukupuolta, perhesuhteita tai seksuaalista suuntautumista.

Kirkon työntekijöille näkyviin tekoihin kuuluvat työyhteisön sisäisiin epäkohtiin puuttuminen, kollegoiden tukeminen ja auttaminen, työyhteisön johtaminen sekä kirkon sisäisissä vaaleissa äänestäminen. Moni pappi haluaa puuttua kohtaamiinsa epäkohtiin esimerkiksi tuomalla niitä esille työntekijäkokouksissa. Tällaisia epäkohtia olivat muun muassa yksipuolisesti miehistä koostuvat paneelikeskustelut, sukupuolitetut vessat sekä kastelomakkeen kysymys kastettavan lapsen sukupuolesta. Epäkohtien lisäksi papit kertoivat tukevansa erityisesti naispuolisia kollegoitaan. He halusivat tukea ja kannustaa nuoria naisia hakemaan merkittäviin kirkon sisäisiin paikkoihin, esimerkiksi seurakunnan johtajaksi.

Osa papeista toi esille myös työyhteisön johtamisen ja kirkon sisäisissä vaaleissa äänestämisen. Seurakunnan johtajan paikalla olevat papit halusivat johtaa seurakuntaansa tasa-arvoisesti ja kaikkien yhdenvertaisuussuunnitelmien mukaisesti. Samoin muutama pappi toi esille, kuinka he äänestävät kirkon sisäisissä vaaleissa etupäässä naisehdokkaita, paitsi jos miesehdokka on feministisempi.

Kaiken kaikkiaan feministisen teologian ja feminismin käytänteet ja määritelmät eivät kohdistus enää vain naisten aseman parantamiseen kirkossa vaan koskettavat laajemmin yhdenvertaisuutta ja ihmisoikeuksia. Tämän huomion olen liittännyt esimerkiksi Agnes Raffertyn ajatukseen siitä, että feministisistä teologioista tulisi puhua monikoissa juuri käsitteen hajaantumisen ja monimuotoistumisen takia²⁷¹. Toisaalta on hyvä huomata, että haastatteluissa korostuvat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, ja esimerkiksi rodullistettujen asema jää haastatteluissa taka-alalle. Toisin sanoen on mahdollista, että tietyt teemat koetaan tärkeämpinä kuin toiset. Tämä saattaa johtua länsimaalaisen feminismin länsikeskeisyydestä, josta useat feminismiin perehtyneet tutkijat, erityisesti ei-länsimaalaiset, ovat huomauttaneet²⁷².

Huomio monimuotoistumisesta nousee esille niin usein, että sitä voidaan pitää jonkinlaisena johtopäätöksenä. Näin ollen tutkielman johtopäätöksiksi nousevat nämä neljä kohtaa:

1. Feministiset papit määrittelevät feminismin ja feministisen teologian useilla eri tavoilla, ja näiden käsitteiden rooli pappien elämässä on monenlainen. Määritelmät mukailevat pitkälti feminismin kolmatta aaltoa, intersektionaalista feminismiä ja feminismin hajaantumista. Vastauksissa korostuvat erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt.
2. Vaikka suurin osa papeista haluaa tuoda feminismiään esille työelämässä, osa suhtautuu feminismiin näyttämiseen kontekstuaalisesti. Osa kokee, että feminismi ja papin neutraalisuus ovat ajoittain ristiriidassa keskenään.
3. Suurimmalla osalla papeista on turvallinen työympäristö, eivätkä he koe suuria ristiriitoja. He kuitenkin tunnistavat ristiriitojen olemassaolon ja niiden mahdollisuuden.
4. Papit tuovat feminismiä ilmi työympäristössään useilla eri tavoilla. Tavat kattavat useita eri papin työnkuvaa liittyviä osa-alueita kuten kasvatustyötä, viestintää ja johtamista.

Näiden lisäksi tutkielmassa käy ilmi, että osa papeista ajattelee feminismin ja feministisen teologian olevan toisilleen rinnakkaisia tai jopa päällekkäisiä. He käyttävät näitä termejä sekaisin ja ajattelevat feminismin ja kristillisyyden yhdistyvän. Tämä mielestäni rikkoo

²⁷¹ Rafferty 2012, 191–192.

²⁷² Esim. Ahonen & Vuola 2015, 11; Julkunen 2010, 45.

sekulaari feminismi vs. kristillinen feminismi -jaottelua²⁷³. Haastattelemieni pappien puheet eivät osu pelkästään sekulaariin feminismiin eivätkä toisaalta pelkästään kristilliseen, feministiseen teologiaan. Niistä muodostuu jotain näitä kahta yhdistävää.

Tutkielman lähtökohtaisena haasteena onkin ollut etic- ja emic-käsitteiden käyttö ja niiden sekoittuminen. Feministinen teologia ja feminismi sekoittuivat keskenään ja välillä oli vaikeaa sanoa, kummasta käsitteestä puhutaan – ja onko ylipäätään tarpeen toistaa tätä kahtiajakoa. Tämä aiheutti hankaluuksia analysointivaiheessa, koska tutkimuskysymykset oli luotu näiden kahden käsitteen ympärille. Olen yrittänyt saada järjestystä aikaan, mutta järjestykset ovat aina tutkijan kehittelemiä. Toki ne ovat perusteltavissa aineistolla, mutta silti vain työkaluja. Kysymys kuuluukin: Miten parhaiten olisin voinut välttää käsitteiden päällekkäisyyden, ja haittaako se edes? Olisiko pitänyt lähteä täysin eri suuntaan ja irrottaa itsensä näistä käsitteistä eli keksiä jotkin muut käsitteet, jotka kuvaavat molempia, eivätkä erota niitä toisistaan?

Yhtenä jatkotutkimusaiheena voisi olla sen selvittäminen, miten papit hahmottavat kristillisyyden ja feminismin suhteen ja millaiseksi he kokevat näiden kahden käsitteen yhteensovittamisen. Omassa tutkielmassani tästä näkyy pieniä palasia, esimerkiksi silloin, kun omaa feminismiä ei haluta tuoda esille tai sitä tuodaan esille kontekstuaalisesti. Tällöin näiden kahden käsitteen välille tulee ristiriitoja, joita en tässä tutkielmassa valitettavasti pysty käsittelemään sen tarkemmin.

Toisaalta tutkimuskenttä tarvitsee lisää tutkimusta feministisen teologian paikasta Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa eli ylipäätään tutkimusta suomalaisen feministisen teologian teoriasta. Kuinka teologian opinnoissa käsitellään feminististä teologiaa tai feministisiä teemoja? Kuinka moni papeista tuntee olevansa feministi? Mitä erityispiirteitä suomalaisessa feministiteologiassa on eli eroaako se esimerkiksi ruotsalaisesta tai yhdysvaltalaisesta feministiteologiasta?

Koska feminististä teologiaa on tutkittu Suomessa niin vähän, on minun vaikea yleistää tai vertailla omia tutkimustuloksiani. Osin tästä ja osin laadullisen tutkimuksen rajoitteista johtuen tutkielmani on tarkoitettu enemmän pieneksi ikkunaksi pappien elämään kuin

²⁷³ Esim. Llewellyn & Trzebiatowska 2013, 244.

kaikkialle yleistettävissä olevaksi teoriaksi. Tutkielmani näyttää osan niistä moninaisista tavoista, joilla kristillisuus, usko, pappeus ja feminismi liittyvät yhteen. Se risteää monen eri tieteenalan kysymyksiin, erityisesti sukupuolentutkimuksen, teologian ja uskontotieteen rajalle. Se pyrkii luomaan yhteistä keskustelua näiden kolmen tieteenalan välille.

Tutkielmani suurin anti tulee pappien käytännön työelämän kartoittamisessa. Se lisää pappien ajatuksiin, arvoihin ja asenteisiin käytännön, sen, kuinka käytännössä asenteet ja arvot näkyvät työmaailmassa. Sen kautta voi tutustua siihen, kuinka eri tavoilla papit käyttävät feminismiään ja kuinka heidän ajatuksensa liittyvät niin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kuin feminisminkin muuttumiseen. Se pyrkii kertomaan jotain siitä arvokeskustelusta, jota evankelis-luterilainen kirkko parhaillaan käy. Loppuen lopuksi tutkielmani nostaa esille pappien elettyä uskontoa, sitä, kuinka juuri he elävät kristillisyyttään, feminismiään ja pappeuttaan todeksi.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Arkistoidut haastattelut

TKU/A/22/110, Ruut, 17.1.2022
 TKU/A/22/111, Hanna, 20.1.2022
 TKU/A/22/112, Junia, 21.1.2022
 TKU/A/22/113, Jookebed, 24.1.2022
 TKU/A/22/114, Saara, 26.1.2022
 TKU/A/22/115, Debora, 27.1.2022
 TKU/A/22/116, Mirjam, 28.1.2022
 TKU/A/22/117, Lydia, 31.1.2022
 TKU/A/22/118, Noomi, 1.2.2022
 TKU/A/22/119, Noa, 2.2.2022

Ei-arkistoidut haastattelut

Priska, 20.1.2022. Haastattelun arkistoinnille ei saatu haastateltavan lupaa, ja haastattelunauhoitus ja siitä tehty litteraatio on tuhottu asianmukaisesti.

Tutkimus- ja referenssikirjallisuus

Ahonen, Johanna & Elina Vuola 2015: Uskonto ja sukupuoli. Konflikteja, vuorovaikutusta ja uusia tuulia. Teoksessa Johanna Ahonen & Elina Vuola (toim.) *Uskonnon ja sukupuolen risteyksiä*, 7–31. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Ahonen, Tiina 2004: Johdanto: Kontekstuaalinen teologia. Teoksessa Tiina Ahonen & Jyri Komulainen (toim.) *Teologian ilmansuuntia – näkökulmia uskontulkintoihin Aasiassa, Afrikassa ja Latinalaisessa Amerikassa*, 11–20. Gaudeamus, Helsinki.

- Alastalo, Marja & Tiina Vaittinen & Maria Åkerman 2017: Asiantuntijahaastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvoori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*, 214–232. Vastapaino, Tampere.
- Ammerman, Nancy T. 2014a: Finding Religion in Everyday Life. *Sociology of Religion*, 75(2), 189–207.
- 2014b: *Sacred Stories, Spiritual Tribes – Finding Religion in Everyday Life*. Oxford University Press, Oxford.
- Anderson, Mary W. 2010: The Fortieth Anniversary of Women’s Ordination in the Lutheran Church. *Dialog: A Journal of Theology*, 49(4), 354–357.
- Antila, Hanna: Kirkolliskokous jatkoi samaa sukupuolta olevien vihkimisen pallottelua, asia palaa taas piispojen käsittelyyn. *Kirkko ja kaupunki*. 5.5.2022. Saatavissa: <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/kirkolliskokous-jatkoi-samaa-sukupuolta-olevien-vihkimisen-pallottelua-asia-palaa-taas-piispojen-kasittelyyn> (Viitattu: 8.6.2022)
- Aune, Kristin & Rose Holyoak 2018: Navigating the Third Wave: Contemporary UK Feminist Activists and ‘Third-wave feminism’. *Feminist Theory*, 19(2), 183–203.
- Aune, Kristin & Catherine Redfern 2013: *Reclaiming the F Word: Feminism Today*. Zed Books, London & New York.
- Bonikowsky, Kay 2021: Also a Mother: Asian Feminist Theology Promotes God Also as Mother. *Priscilla Papers*, 35(1), 19–25.
- Burke, Christine 2020: The Work Ahead: Changing a Clerical Culture. *The Australasian Catholic Record*, 97(4), 460–470.
- Chamberlain, Prudence & Elizabeth Evans 2015: Critical Waves – Exploring Feminist Identity, Discourse and Praxis in Western Feminism. *Social movement studies*, 14(4), 396–409.

Clay, Megan 2012: Future Feminist Theologies. *Feminist Theology*, 20(3), 195–199.

Cornwall, Susannah 2012: Recognizing the Full Spectrum of Gender? Transgender, Intersex and the Futures of Feminist Theology. *Feminist Theology*, 20(3), 236–241.

Cowan, Sophie 2022: Street Mothers: How Might a Feminist Critique of Christology Impact the Christian Faith of Women on Council Estates in the United Kingdom? *Feminist Theology*, 30(3), 274–292.

Clifford, Anne M. 2001: *Introducing Feminist Theology*. Orbis Books, New York.

Daly, Mary 1985: *The Church and the Second Sex: With the Feminist Postchristian Introduction and New Archaic Afterwords by the Author*. Beacon Press, Boston.

Fry, Alex 2021: Postfeminist, engaged and resistant – Evangelical male clergy attitudes towards gender and women's ordination in the Church of England. *Critical Research on Religion*, 9(1), 65–83.

Hall, Stuart 1999: *Identiteetti*. Vastapaino, Tampere.

Harnois, Catherine E. 2012: Sociological Research on Feminism and the Women's Movement: Ideology, Identity, and Practice. *Sociology Compass*, 6(10), 823–832.

Haverinen, Soili 2014: Feministinen teologia. Teoksessa Lauri Kemppainen & Olli-Pekka Vainio (toim.) *Modernin teologian suuntauksia*, 212–232. Kirjapaja, Helsinki.

Hiekkataipale, Anna 2014: Sounds of Silence – kenialaisen feministiteologian jäljillä vuosina 1986–2008. Teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme 2009: *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus, Helsinki.

Hunt, Mary E. 2021: Feminist Theologies: Looking Back to Look Ahead. *Garthaginensia*, 37(72), 323–338.

Hyvärinen, Matti & Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori 2010: Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori (toim.) *Haastattelun analyysi*, 9–36. Vastapaino, Tampere.

Hyvärinen, Matti 2017: Haastattelun maailma. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*, 11–45. Vastapaino, Tampere.

Inkilä, Hilla 2019: Kyselytutkimus Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien ympäristönäkemyksistä. Teologian pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.

Jokinen, Arja: Laadullisen tutkimuksen näkökulmat. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Tampere. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-nakokulmat/> (Viitattu: 4.4.2022)

Julkunen, Raija 2010: *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Vastapaino, Tampere.

Juusela, Pauli 2021a: Kansanedustaja Päivi Räsästä vastaan nostetaan syytteet kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. *Kirkko ja kaupunki*. 29.4.2021. Saatavissa:

<https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/kansanedustaja-paivi-rasasta-vastaan-nostetaan-syytteet-kiihottamisesta-kansanryhmaa-vastaan#2f557bc4> (Viitattu: 4.4.2022)

——— 2021b: Päivi Räsänen saa tukea Yhdysvalloista – evankelista Franklin Grahamin mukaan saatana yrittää rajoittaa sananvapautta ja tukahduttaa uskonnonvapauden. *Kirkko ja kaupunki*. 4.6.2021. Saatavissa: <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/paivi-rasanen-saa-tukea-yhdysvalloista-franklin-grahamin-mukaan-saatana-yrittää-rajoittaa-sanavapautta-ja-tukahduttaa-uskonnonvapauden> (Viitattu: 4.4.2022)

- Järviö, Nina 2012: *Pervo kirkko? – Queer-teologia Suomen ja Ruotsin evankelis-luterilaisten kirkkojen homoseksuaalisuutta käsittelevissä lausunnoissa vuosina 1951–2010.* Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- 2013: Queer-teologian evankelis-luterilainen mahdollisuus. *Naistutkimus*, 26(2), 5–15.
- Kallatsa, Laura & Jouko Kiiski 2019: *Vihkiäkö vai ei? Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien käsitykset samaa sukupuolta olevien oikeudesta kirkolliseen avioliittoon.* Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 60, Kirkon tutkimuskeskus. Saatavissa: <https://evl.fi/documents/1327140/45386794/Vihki%C3%A4k%C3%B6+vai+ei/0df91547-ea1f-7432-2b27-f78524753c29> (Viitattu: 20.9.2022)
- Kettunen, Jaana: Fenomenografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja.* Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/teoreettis-metodologiset-viitekehukset/fenomenografia/> (Viitattu: 4.4.2022)
- Korolainen, Katri 2022: “Emme voi loputtomiin vain keskustella ja kipuilla keskenämme” – Kirkolliskokouksen avioliittokeskustelu 2010-luvulla. Teoksessa Aino-Maija Elonheimo, Miska Karhu & Arja Majuri (toim.) *Tahdon kirkossa – Sateenkaariparien tarinat portailta alttarille*, 66–71. Tolle lege 5, Vartija, Helsinki. Saatavissa: <https://www.vartija-lehti.fi/wp-content/uploads/2022/06/Tahdon-kirkossa.pdf> (Viitattu: 8.6.2022)
- Korpelainen, Pietu 2020: *Arvon papit – Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien arvot ja niiden erot.* Teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202003121536>
- Kristin, Aune & Catherine Redfern 2013: *Reclaiming the F Word: Feminism Today.* NBN International, London.

Kupari, Helena & Elina Vuola 2020: Johdanto – Mikä on eletyn uskonnon tutkimus?

Teoksessa Elina Vuola (toim.) *Eletty uskonto – Arjen uskonnollisuudesta ja sen tutkimuksesta*, 7–39. Tietolipas 265, SKS, Helsinki.

Kuula, Arja 2011: *Tutkimusetiikka – Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino, Tampere.

Lammin seurakunnan nettisivut: *Häät*. Saatavissa: <https://www.lamminseurakunta.fi/haat>
(Viitattu: 8.6.2022)

Laulumaa-Leino, Niina 2019: *Constructing the Identity of a Muslim Feminist – A Discursive Study of Everyday Feminism in Social Media*. Teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Lehtinen, Aulikki 2014: Islamilainen feminismi muslimiyhteisössä – suomalaisten ja ruotsalaisten muslimifeministien näkemyksiä. Teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Lehtipuu, Outi 2006: Miten elää Uuden testamentin patriarkaalisten tekstien kanssa? Teoksessa Pauliina Kainulainen ja Aulikki Mäkinen (toim.) *Näen Jumalan toisin – kristinuskon feministisiä tulkintoja*, 105–126. Kirjapaja, Helsinki.

Llewellyn, Dawn & Marta Trzebiatowska 2013: Secular and Religious Feminisms – A Future of Disconnection? *Feminist Theology*, 21(3), 244–258.

Lehtiö, Pirkko 2002: Naisten pitkä tie kirkon virkoihin. Teoksessa Minna Ahola, Marjo-Riitta Antikainen & Päivi Salmesvuori (toim.) *Eevan tie alttarille*, 186–209. Logos, Edita Publishing Oy, Helsinki.

Leppänen, Mari 2011: Naispappeuspuhe vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä vuosina 1975–2010. Teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Leppänen, Risto 2010: *Pappi ja Raamattu – Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien suhde Raamattuun*. Helsinki University Press, Helsinki.

- Mattila, Talvikki 2006: Vastavirtaan – feministisiä näkökulmia raamatuntulkintaan. Teoksessa Pauliina Kainulainen ja Aulikki Mäkinen (toim.) *Näen Jumalan toisin – kristinuskon feministisiä tulkintoja*, 65–82. Kirjapaja, Helsinki.
- Mattson, Mari 2022: Instagram-postaus. 26.1.2022. Saatavissa: <https://www.instagram.com/p/CZMTybdNowp/> (Viitattu: 7.6.2022)
- McAdams, Dan. P & Kate C. McLean 2013: Narrative Identity. *Current Directions in Psychological Science*, 22(3), 233–238.
- Muers, Rachel 2007: Feminist Theology as Practice of the Future. *Feminist Theology*, 16(1), 110–127.
- Mäntylä, Late 2022: Instagram-postaus. 26.1.2022. Saatavissa: https://www.instagram.com/p/CZMfMfCNHZ_/ (Viitattu: 7.6.2022)
- Nelson, Chad & Robert H. Woods Jr. 2011: Content Analysis. Teoksessa Michael Stausberg & Steven Engler (toim.) *Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion*, 109–121. London, Routledge.
- Niemelä, Kati 2014: Liberaalisuus ja konservatiivisuus papin työn arjessa. *Teologinen Aikakauskirja*, 119(3), 3–19.
- Paarma, Jukka et al. 2008: *Rakkauden lahja – Piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta*. Kirjapaja, Helsinki.
- Percy, Emma 2017: Women, Ordination and the Church of England: An Ambiguous Welcome. *Feminist Theology*, 26(1), 90–100.
- Rafferty, Agnes 2012: Feminist Theology Now. *Feminist Theology*, 20(3), 190–194.
- Raunio, Antti 2007: Rekisteröity parisuhde luterilaisen teologian ja etiikan näkökulmasta. Teoksessa Antti Saarelma (toim.) *Homoseksuaalisuus Raamatussa ja kirkon*

- opetuksessa*, 93–113. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 101, Kirkon tutkimuskeskus, Tampere.
- Riswold, Caryn D. 2009: *Feminism and Christianity – Questions and Answers in The Third Wave*. Cascade Books, Oregon.
- Ross, Susan A. 2019: Feminist Theology and the Clergy Sexual Abuse Crisis. *Theological Studies*, 80(3), 632–652.
- Rosvall, Minna 2022: Tuomiokirkkoseurakunta sallii samaa sukupuolta olevien vihkimisen Turun tuomiokirkossa. *Yle*, 9.3.2022. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-12351261> (Viitattu: 20.9.2022)
- Ruether, Rosemary Radford 1981: The Feminist Critique in Religious Studies. *Soundings – An Interdisciplinary Journal*, 64(4), 388–402.
- 2002: The Emergence of Christian Feminist Theology. Teoksessa Susan Frank Parson (toim.) *The Cambridge Companion to Feminist Theology*, 3–22. University Press, Cambridge.
- 2012: The Development of Feminist Theology: Becoming Increasingly Global and Interfaith. *Feminist Theology*, 20(3), 185–189.
- Ruusuvuori, Johanna 2010: Vuorovaikutus ja valta haastattelussa – Keskusteluanalyttinen näkökulma. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori (toim.) *Haastattelun analyysi*, 269–299. Vastapaino, Tampere.
- Ruusuvuori, Johanna & Liisa Tiittula 2017: Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*, 46–83. Vastapaino, Tampere.
- Saarinen, Satu 2005: *"On sovelias ikeeni ja keveä on kuormani" – naispastoreiden kokemuksia pappeudesta Oulun hiippakunnassa 1980-luvulta 2000-luvun alkuun*. Acta Universitatis Lapponiensis 85. Kustannus-Puntsi, Inari.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko: *Kirkko on suuri työnantaja*. Saatavissa:

<https://evl.fi/tietoa-kirkosta/tilastotietoa/henkilosto> (Viitattu: 7.6.2022)

Talvisto, Raine 2020: Pääkaupunkiseudun pappien käsityksiä ja asenteita enkeleistä kirkossa ja pappien työssä. Teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202006173194>

Tervo-Niemelä, Kati 2018: *Kutsumuksen imu ja työn todellisuus. Pappien, teologien ja kanttoreiden suhde työhön, työhyvinvointi ja suhtautuminen ajankohtaisiin kysymyksiin Kirkon akateemisten jäsentutkimuksessa 2018*. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 58, Kirkon tutkimuskeskus. Saatavissa: https://akiliitot.fi/wp-content/uploads/2021/04/kutsumuksen_imu_ja_tyon_todellisuus_18_10_02_verkko.pdf (Viitattu: 19.9.2022)

Tietosuoja.fi -nettisivut: *Pseudonymisoidut ja anonymisoidut tiedot*. Saatavissa:

<https://tietosuoja.fi/pseudonymisointi-anonymisointi> (Viitattu: 29.8.2022)

Toijala, Heidi 2020: “Te sanotte tahdon, me vihimme” – Pappien syitä ja perusteluja samaa sukupuolta olevien parien vihkimiselle. Teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.

Utriainen, Terhi 2018: Epävirallinen eletty uskonto. Teoksessa Kimmo Ketola, Tuomas Martikainen & Teemu Taira (toim.) *Uskontososiologia*, 113–124. Eetos-julkaisuja 20, Eetos, Turku.

Vuola, Elina 2006: Mitä feministiteologia on? Teoksessa Pauliina Kainulainen & Aulikki Mäkinen (toim.) *Näen Jumalan toisin – kristinuskon feministisiä tulkintoja*, 25–50. Kirjapaja, Helsinki.

- 2015: Unohdettu ero? Intersektionaalisuus, naiset ja uskonto. Teoksessa Johanna Ahonen & Elina Vuola (toim.) *Uskonnon ja sukupuolen risteyksiä*, 32–54. Tietolipas 247, SKS, Helsinki.
- 2019: Uskonto, intersektionaalisuus ja sukupuolentutkimus: Globaalin feministiteologian näkökulmia. *Teologinen Aikakauskirja*, 124(2), 144–155.
- 2021: Kontekstuaalinen teologia ja normatiivisuus. Teoksessa Jaana Hallamaa, Kati Tervo-Niemelä & Isto Peltomäki (toim.) *Teologia eletyn uskonnon tulkkinäkökulma – Normatiivisuus ja uudistuvat metodit*, 52–70. Suomalaisen teologisen seuran julkaisuja 298.
- Vuori, Jaana: Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/> (Viitattu: 4.4.2022)
- Yle 2010: *Irja Askolasta Helsingin hiippakunnan piispa*. 3.6.2010. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-5574875> (Viitattu: 8.6.2022)
- Yle 2021: *Herätysliikkeiden vaikutus näkyy naispappeuden vastustamisessa kirkossa – "Tämä on ilmiö, joka ei häviä seurakunnista"*. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-12167661> (Viitattu: 8.6.2022)
- Ylikangas, Hanna 2020: "Nouskaa Afrikan tyttäret!" – Mercy Oduyoyen postkoloniaalinen afrikkalainen feministinen teologia. Teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- 2022: Feministinen teologia antaa äänen sorretuille. 2.2.2022. *Katsomukset*. Saatavissa: <https://katsomukset.fi/2022/02/02/feministinen-teologia-antaa-aanen-sorretuille/> (Viitattu: 4.4.2022)

Liitteet

Liite 1: Haastattelukutsu

Hei sinä feministinen pappi! Tule auttamaan graduntekijää!

Olen uskontotieteen maisterivaiheen opiskelija Turun yliopistossa. Olen tekemässä pro gradu -tutkielmaa feministisestä teologiasta, ja haluaisin haastatella siihen feministiksi identifioituvia evankelis-luterilaisia pappeja. (Muita kriteereitä haastateltavaksi ei ole kuin pappeus ja feministisyys.)

Haastattelu toteutetaan yksilöhaastatteluna joko puhelimitse tai Zoomin välityksellä. Koronatilanteen salliessa myös livehaastattelu voi olla mahdollinen. Haastateltava voi valita itselleen sopivan ajankohdan ja haastattelutavan. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja suostumuksen voi perua missä vaiheessa tahansa.

Haastattelut arkistoidaan tutkittavien luvalla Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkistoon, jossa ne ovat arkiston sääntöjen mukaisesti tutkimuskäytössä. Kerättyjä aineistoja käsitellään luottamuksellisesti ja säilytetään Suomen tietosuojalain edellyttämällä tavalla. Haastateltavien henkilötietoja kerätään vain haastateltavien luvalla ja vain niiltä osin kuin tutkimuksen teko vaatii. Tästä kaikesta kerron lisää ennen haastattelua.

Haastattelut toteutetaan mieluiten tammi-helmikuun 2022 aikana. Haastattelu kestää 1–1,5 tuntia.

Yhteydenotot ja kysymykset voi osoittaa minulle suoraan sähköpostiin osoitteeseen mjkarh@utu.fi

(Lupa haastattelukutsun jakamiseen pyydetty ylläpitäjiltä.)

Liite 2: Haastattelukysymykset

1. Kerro itsestäsi ja suhteestasi feminismiin
 - a. Millainen feministi olet?
2. Mitä feminismi tarkoittaa sinulle?
 - a. Mikä mielestäsi on feminismiä?
 - b. Mikä ei ole mielestäsi feminististä?
3. Mitä käsite “feministinen teologia” tarkoittaa sinulle?
4. Missä asemassa olet työyhteisössäsi?
5. Haluatko näyttää feminisimiäsi työyhteisössäsi ja laajemmin työelämässä?
6. Kerro esimerkkejä, millä tavalla feminismi ja feministinen teologia näkyvät työssäsi.
7. Onko feminismiä helppo näyttää työssäsi, vai onko siinä ristiriitoja?